

EL DEPARTAMENT D'AGRICULTURA A ZIMBABWE
(1897-1914):
FEBLESES, CONFLICTES I CONTRADICCIONS EN LA
CONSTRUCCIÓ DE L'ESTAT COLONIAL

Tesi doctoral presentada per optar al títol de Doctor en Història
Contemporània.

Autor: Eduard Gargallo i Sariol

Universitat de Barcelona. Octubre de 2006.

Departament: Història Contemporània.

Programa: Societat i cultura al món contemporani.

Bienni: 1995-1997.

Director: Dr. Ferran Iniesta i Vernet.

Tutor: Dr. Ramon Casteràs i Archidona.

TERCERA PART

EL DEPARTAMENT D'AGRICULTURA
SOTA E.R.TOWNSEND (1901-1907)

CAPÍTOL 13

EL BROT DE FEBRE DE LA COSTA AFRICANA I ELS CANVIS EN EL

DEPARTAMENT D'AGRICULTURA (1901-1903)

L'any 1901 Rhodèsia es va veure sacsejada per l'arribada d'una nova i virulenta malaltia que afectava el bestiar. Les conseqüències d'aquesta epidèmia no només afectaran la indústria ramadera i el Departament de Veterinària, sinó que provocaran un gravíssim enfrontament entre el govern i els colons, i seran un dels principals detonants en els canvis administratius i de personal que es produiran als Departaments d'Agricultura i de Topografia.

Una malaltia desconeguda

A la segona part d'aquest estudi hem vist com un dels objectius bàsics del Departament d'Agricultura a partir del 1897 havia estat l'impuls a la importació de bestiar per recuperar els ramats després de l'epidèmia de pesta bovina. Tot i les dificultats de tot tipus que les importacions van haver d'afrontar, semblava que, amb la pesta eradicada, el futur de la ramaderia a Rhodèsia era prometedor. Llavors, l'octubre del 1901 van començar a escampar-se notícies que parlaven de l'existència d'un brot de *redwater* a Umtali i Melsetter (1). Pel gener del 1902 la malaltia havia arribat a Salisbury. Inicialment, es va creure que es tractava de casos de *redwater*, i molts van atribuir la seva irrupció al país a l'entrada del bestiar importat des d'Austràlia per Rhodes a finals del 1900 (2). Dels mil caps que van arribar a Beira, dos-cents hi van morir ràpidament, i la resta van ser traslladats a Umtali. Pel març del 1901 només en quedaven tres de vius. Quan, mesos després, la nova epidèmia va començar a Umtali, els colons ho van relacionar amb el bestiar australià.

Avui en dia sabem que totes aquestes suposicions eren errònies. La malaltia no era *redwater*, ni havia arribat a Rhodèsia amb els animals comprats per Rhodes. De fet, es tractava de Febre de la Costa Africana (ACF, en les seves sigles en anglès) també coneguda com a Febre de la Costa Oriental. L'ACF és una mena de "leucèmia aguda", que fa créixer uns tumors anomenats limfomes, i provoca una deficiència d'immunització que facilita que l'animal agafi infeccions. És transmesa a través de la paparra marró, i provoca febre, inflamació dels ganglis i afeccions pulmonars. Era endèmica a moltes zones de l'Àfrica Oriental, i és segur que va arribar a Rhodèsia amb la importació de bestiar provinent de

l'Àfrica Oriental Alemanya (actual Tanzània) via Beira al llarg del 1901. Els animals de Rhodes sí que van morir de *redwater* o d'anaplasmosi, malalties a les quals no estaven acostumats (3).

La font de bona part dels problemes i conflictes que esclataran a partir d'aleshores serà el fet que l'ACF presenta alguns símptomes semblants als del *redwater*, i els serveis veterinaris rhodesians mantindran durant mesos la teoria que aquesta era la causa de l'epidèmia. El Cap de Veterinària, Gray, va anar repetidament a Umtali, i va encertar-la en descartar el bestiar australià com a origen de la malaltia, però va dir als colons que es tractava d'una "varietat" especialment greu de *redwater*. Per si això no fos prou, tot i que estava intrigat per la manca de símptomes típics del *redwater*, com ara l'orina vermella, l'abril del 1902 va assegurar als representants de la RLOFA de Matabeleland que era *redwater*, i que no calia tallar la carretera de Bulawayo per aturar l'epidèmia. Un mes després l'ACF ja estava a Bulawayo (4).

A partir d'aleshores es va iniciar un enfrontament molt greu entre els colons i els Departaments d'Agricultura i Veterinària, que enverinarà les relacions de l'opinió pública europea amb l'Administració durant anys. Les queixes per l'actuació dels veterinaris van arribar a Ciutat del Cap i Londres, i la Companyia va cridar William Robertson, un veterinari del govern del Cap perquè estudiés la malaltia. Robertson va recolzar la versió de Gray i l'agost del 1902 van publicar un informe reafirmant que la malaltia era *redwater*, només que en una varietat extremament virulenta. Afirmaven que ja existia al país des de feia anys, però havia passat "desapercebuda" perquè la pesta bovina havia liquidat la major part del bestiar el 1896 (5).

La tensió entre el públic, però, havia arribat al seu punt més alt. El 12 de maig, en una carta conjunta de les Cambres de Mines i Comerç de Bulawayo i la RLOFA es reclamava a la Companyia el cessament d'Orpen per no haver estat capaç de detectar que la malaltia no era *redwater* i, per tant, haver permès la seva extensió a Matabeleland. Orpen va respondre de forma extremament dura en una carta al Secretari en Cap, que mereix ser citada extensament (6). Oferia un suport incondicional a Gray i deia que "Ha treballat com un esclau més enllà de les hores d'oficina dia i nit, faci el temps que faci, a la ciutat i al camp, tractant i curant tot tipus de bestiar gratuïtament, i es mereix una intensa gratitud i confiança per part dels amos de bestiar a Rhodèsia, els quals, per cert, reben tots els

consells veterinaris del govern de franc.” I continuava: “En lloc d’això, ha estat obligat a gastar les úniques hores que té per descansar defensant les seves opinions i consells professionals en contra dels atacs acarnissats o infundats de persones (...) que no tenen cap tipus de coneixement sobre la malaltia del bestiar contra la qual s’ha de lluitar ara o com s’hi ha de lluitar”. Els grangers només volen que el govern “sempre, instantàniament, ignori els seus (de Gray) consells i actuï com ells, en reunions, cartes i telegrams plens d’excitació, prescriuen”.

Orpen defensava la necessitat d’actuar en funció de les opinions dels veterinaris professionals i no “com les Cambres de Comerç o de Mines o les Associacions de terratinents (que són bàsicament les mateixes persones sota diferents noms) demanen de tant en tant, o fins i tot com els "grangers pràctics", com alguns d’ells els agrada d’anomenar-se, requereixen”. Per la seva experiència al Cap, sabia que els grangers no volen seguir consells professionals i aturen sempre que poden moltes mesures encertades i que farien disminuir el nombre de bestiar mort per malalties. “Molts dels opositors presents aquí molt sovint no són ni tan sols grangers, pràctics o de cap tipus”. “La llàstima és que grangers i no-grangers a vegades tenen més tendència a ensenyar als oficials professionals del Dept. que a acceptar la seva opinió o a seguir els seus consells o les seves instruccions autoritzades. Els grangers entrebanquen les autoritats contínuament”.

La carta acaba amb una clara insinuació que els motius per a les queixes dels colons no eren sincers. Ell era Topògraf General a més de cap del Departament d’Agricultura, i estava convençut que les raons per a la demanda del seu cessament tenien a veure amb la seva tasca com a Topògraf. “(...) jo he estat sempre el *reformador* que se’m va demanar i s’esperava que fos. En l’elaboració d’aquelles lleis (sobre la demarcació de terres) i l’administració d’aquell Dept. s’han hagut de resistir molts interessos individuals en defensa dels de la Companyia i del públic, igualment com s’ha hagut de resistir l’egoïsme en l’administració de lleis per a la protecció del públic davant de propietaris individuals de bestiar. Alguns topògrafs també han hagut de ser aturats abans de cometre pràctiques il·legals, i ara deixen sentir la seva veu en les protestes que s’estan fent. Jo he hagut de dir *No* més que cap altre Cap de Departament. Això és el que hi ha al fons de totes aquestes protestes sense base”.

Orpen responia als atacs de les associacions de colons acusant-los de desconèixer la seva feina, de no ser veritables grangers, i de revenjar-se per les seves reformes al Departament de Topografia, que havien perjudicat interessos personals i poc defensables obertament. Tot això no facilitava el restabliment de les bones relacions amb l'opinió pública. En una carta d'uns dies abans, Orpen explicava al Secretari en Cap com un individu, Smith-Wright, "un cavaller amb una posició de responsabilitat al servei del govern", va cantar en públic una cançó ofensiva cap a ell. Smith-Wright l'acusava perquè, segons ell, en una conferència adreçada a una audiència de colons "vaig tractar un tema menyspreable que només feia referència als negres o "negrets" i negligia els interessos dels agricultors". Orpen afirmava que la cançó i la crítica buscaven inflamar els sentiments dels europeus en contra del govern (7).

Evidenciant la seva manca de confiança en els serveis veterinaris, les Cambres de Mines i Comerç de Bulawayo i la RLOFA van reclamar al govern la contractació de dos experts per estudiar la malaltia. Les associacions creien que quan en Robertson se n'anés, el país es quedaria "sense el que es pugui anomenar consell d'experts". Era ben clara la poca consideració de què gaudien els veterinaris del Departament. Pensaven, a més, que "no s'ha d'estalviar cap despesa i només l'acció més urgent pot funcionar"(8).

Gray, en canvi, opinava que no calia contractar ningú de fora, ja que la feina dels veterinaris locals era correcta, i Robertson estava disponible al Cap per si feia falta cridar-lo. I els científics que es busquessin no coneixerien les condicions locals prou bé. La seva opinió sobre les associacions de colons no era gaire millor que la d'Orpen. Es queixava que, malgrat la suposada urgència de les mesures que reclamaven, quan es va insinuar que es restringiria el tràfic comercial i de bestiar al districte de Victoria per tal d'evitar l'extensió de la malaltia a les àrees habitades per africans, van escriure exigint que no es fes. "No hi ha ni una sola paraula sobre la necessitat de prendre "l'acció més urgent", tot el que desitgen és que no se'ls provoqui cap tipus d'inconvenient. Tot el bestiar dels nadius pot morir-se, es pot precipitar un aixecament natiu, però les mines de Selukwe no han de ser privades del que és un subministre de gra barat i còmode però de cap manera l'únic accessible, i no s'ha de prendre cap mesura per controlar la malaltia que entri en conflicte amb l'interès individual de cap membre de les Associacions" (9).

Les queixes dels colons no es van aturar, i a finals de juliol J.G.Kotzé, l'Administrador en funcions durant l'absència de Milton, que es trobava de viatge a Anglaterra, informava als Directors de la Companyia que la tensió entre els europeus de Matabeleland estava augmentat, i recomanava gastar 25.000 lliures en ajuts per als grangers afectats i les mines. L'Oficina de Londres va acceptar i també va optar per accedir a les peticions de les Cambres i contractar un expert estranger. El Comissari Resident, Clarke, va optar igualment per ignorar l'opinió de Gray i Orpen i intentar calmar l'opinió pública recolzant la contractació d'un investigador forani (10). Tot això no va asserenar pas els ànims dels colons, i l'octubre del 1902 els seus representants al Consell Legislatiu van proposar que se li reduís el salari a Orpen com a càstig per la seva mala gestió de la crisi. El Dr. Wylie es lamentava de la manca de fermesa dels oficials del Departament en front dels colons que es saltessin les restriccions de moviments del bestiar: "quina és la utilitat d'un Departament d'Agricultura si no podia imposar les seves pròpies regulacions?". Davant de l'oposició ferma dels representants oficials, la moció va ser retirada (11).

Pel novembre, Orpen va elaborar un Memoràndum demolidor per a la comunitat europea i els seus representants. Hi cita una carta de Gray de desembre del 1901, on l'informava que les mesures de quarentena aprovades pel govern no eren respectades pels grangers. "Tots es recolzen els uns als altres per amagar la malaltia (...). Presumeixen obertament davant meu i de l'Inspector de Bestiar de Melsetter de que estan associats per amagar la malaltia". Orpen afirmava "al llarg del present brot, i continua, el crit ha estat el mateix, "podeu imposar una quarentena als nostres veïns, però deixeu-nos completament tranquils a nosaltres". Es queixava que "les lleis no es poden aplicar en contra de l'oposició general del públic". I tornava a acusar els colons d'hipocresia en les seves demandes de mesures contundents. "Enkeldoorn volia quarentena a Salisbury. Gwelo volia quarentena a Enkeldoorn. Bulawayo volia quarentena a Gwelo. Però cap d'aquestes poblacions demanava l'aplicació rígida de les regulacions de quarentena per a sí mateixa, o, si ho feia, el seu zel en aquesta direcció només durava fins que notaven les grans incomoditats d'aquestes mesures" (12).

Mentrestant, pel mes de maig es van produir els primers casos d'ACF al Transvaal, on l'epidèmia es va estendre ràpidament. Això va forçar la implicació dels diferents governs sud-africans en el tema. Els oficials veterinaris seguien creient que la malaltia era *redwater*, però entre finals del 1902 i principis del 1903 una sèrie d'experiments van portar Arnold

Theiler, bacteriòleg del govern del Transvaal, a apuntar que es tractava d'una malaltia diferent. Lounsbury, l'entomòleg del govern del Cap, ho confirmava en el seu informe anual per al 1902. Amb totes aquestes dades, cap a finals del 1902 Gray ja sospitava amb prou fonament que la malaltia finalment no era *redwater*, però no ho va fer públic. Potser no volia aventurar una altra conclusió sense estar-ne del tot segur, o no volia reconèixer que les seves opinions anteriors havien estat errònies (13).

Koch a Rhodèsia

Paral·lelament a la recerca local, les diferents colònies i el Colonial Office havien estat discutint sobre qui era la persona més adequada per ser convidada a estudiar la malaltia. Després de moltes discussions i retards, es va optar pel Dr.Koch, un expert alemany que rebria el premi Nobel de medicina el 1905 pels seus importants descobriments en relació a la tuberculosi (14). Koch ja havia fet recerca a l'Àfrica Austral a finals dels anys 90 durant l'epidèmia de pesta bovina (15). I venia avalat per la recomanació de Gray i altres veterinaris locals, que sabien que havia estudiat la “versió greu” del *redwater* a l'Àfrica Oriental Alemanya feia uns anys. La seva teoria era que existien dos paràsits diferents que causaven la malaltia, que era més o menys greu en funció de quin d'ells actuava.

Koch va arribar a Rhodèsia el febrer del 1903 i va començar a fer experiments, ajudat per Gray (16). Ben aviat va adonar-se que els símptomes de l'afecció i el *redwater* eren diferents, va trobar el paràsit (únic) que causa l'ACF, i pel març va declarar que era una malaltia nova. Tot i la seva rapidesa per veure que no es tractava de *redwater*, ell va ser en part el responsable que els veterinaris sud-africans tardessin tant a identificar l'ACF, ja que s'havien llegit els seus informes del 1898 on parlava de la “versió greu” del *redwater*, i se'ls havien cregut. Davant de l'evidència ja indiscutible, Gray va publicar un informe on reconeixia que la malaltia era ACF i recomanava als grangers que ruixessin els seus animals amb productes per eliminar les paparres (17).

De tota manera, Koch va seguir cometent equivocacions (18). Creia, erròniament, que el paràsit de l'ACF el transmetia la paparra blava, i basava els seus experiments en aquesta creença. Pensava que les quarentenes eren inútils, ja que el país estava ple de bestiar propietat dels africans, que no es podia controlar de cap manera. El que ell desitjava era trobar una forma de vacunació. Gray el va recolzar en aquestes propostes, davant de les noves protestes dels colons per la ineficàcia de les vacunes experimentals de Koch (19).

Els plantejaments de Koch van acabar de fracassar després de la Conferència de Veterinaris a Bloemfontein a principis de desembre de 1903. A la reunió s'hi van aplegar els oficials de les diverses colònies i també Koch. Theiler va afirmar que era la paparra marró i no la blava la que traspassava l'ACF, va dir que les inoculacions serien ineficaces, i que calia combatre la malaltia a través de quarentenes estrictes i la desinfecció del bestiar. Gray va defensar les opinions de Koch, però el comunicat final de la conferència només recomanava el control dels moviments dels animals i la construcció de tanques a les granges, per evitar el contacte entre els ramats. No s'hi deia res sobre vacunacions (20).

Koch i Gray van tornar a Rhodèsia, on van inocular milers d'animals al districte de Victoria, sense obtenir cap resultat positiu. Koch es trobava malament de salut, i els seus estudis havien costat més de 22.000 lliures als governs de la regió. Finalment, pel març del 1904 va marxar cap a l'Àfrica Oriental Alemanya. En una nova trobada de veterinaris poc temps després a Ciutat del Cap, Theiler va demostrar que la paparra marró era la transmissora de la malaltia, i Gray va publicar un article en el recentment creat *Rhodesia Agricultural Journal* on recomanava la quarentena, el tancament de les granges i la desinfecció com a mesures de control de l'ACF, abandonant la idea de la vacunació (21).

Canvis en el Departament d'Agricultura

La crisi provocada per l'epidèmia d'ACF va tenir conseqüències importants per al funcionament i l'organització del Departament d'Agricultura. Els colons van culpar Orpen i Gray de l'expansió de la malaltia, i els acusaven de no conèixer la seva feina. En el cas d'Orpen, les demandes de dimissió van ser insistents i repetides. Pel setembre del 1902 tres Directors de la BSAC – Jameson, Alfred Beit i Sir Lewis Mitchell – van visitar Rhodèsia i es van entrevistar amb les associacions de colons (22). Es van trobar amb una població europea enfurismada i molt crítica amb el govern de la Companyia. Alguns sectors reclamaven obertament la fi de la Carta d'administració. Les queixes del públic eren moltes i diverses: consideraven abusiu el percentatge d'un 50% sobre els ingressos de les companyies mineres que la BSAC s'emportava; estimaven que els preus del ferrocarril eren molt cars; demanaven ajuts per als damnificats per l'ACF; i qualificaven d'ineficient el Departament d'Agricultura. La Mashonaland Farmers' Association, per boca del seu president, J.A.Edmonds, va exigir una reorganització total del Departament d'Agricultura, separant-lo del de Topografia, és a dir, eliminant la jurisdicció d'Orpen sobre els afers

agrícoles i veterinaris. L'any 1901 la BSAC havia contractat Edward Ross Townsend com a Secretari d'Agricultura, subordinat al Topògraf. Townsend s'havia mantingut força al marge de la crisi de l'ACF, i ara es proposava que se li traspassés la responsabilitat de dirigir i reorganitzar el Departament (23).

Rhodes havia mort el març del 1902 i ara ni els colons podien recórrer a ell perquè els vingués a "salvar", com havia fet en ocasions anteriors, ni els Directors gaudien del carisma que ell tenia i que li permetia calmar els ànims dels més exaltats amb certa facilitat. La Companyia no va trobar altra solució que cedir davant de bona part de les demandes dels colons. El percentatge que els miners havien de pagar a la BSAC es va reduir fins al 30% (24). També es van prometre reduccions en els preus del ferrocarril i ajuts per als afectats per l'ACF. Es va decidir incrementar la representació dels colons al Consell Legislatiu, que a partir d'ara estaria format per set diputats electes i set de nomenats per la BSAC, amb l'Administrador com a vuitè representant del govern, amb la capacitat de decidir votacions empatades. La demanda d'una majoria electa es va refusar adduint que els colons no podien tenir la potestat de prendre decisions que implicarien una despesa que hauria de pagar la BSAC, que era també la responsable de cobrir els dèficits quan les despeses superaven els ingressos. La nova fórmula de representació es va fer oficial amb la Southern Rhodesia Order-in-Council del 1903 (25).

Els colons no van deixar d'insistir sobre les reformes dels serveis d'Agricultura, i el novembre del 1902 C.T. Holland demanava al Consell Legislatiu quan es produiria la separació dels Departaments d'Agricultura i Topografia (26). El mateix any 1903 es va fer efectiva la fi de la subordinació del Departament d'Agricultura al de Topògraf, i Orpen es va retirar. Així mateix, Townsend assumia el control dels afers veterinaris (27).

Un Departament en temps de crisi

La crisi provocada per l'arribada de l'ACF a Rhodèsia el 1901 va posar de manifest una sèrie de problemes en el funcionament del Departament d'Agricultura i Veterinària i en la seva relació amb la comunitat europea, i va tenir una importància considerable a l'hora d'impulsar les reformes de l'estructura d'aquests serveis i, de fet, de tot l'Estat colonial.

Per una banda, s'havien fet evidents les dificultats que podríem anomenar "naturals" i que calia afrontar per tal d'establir els fonaments d'una agricultura i ramaderia europees a Rhodèsia. El país estava sotmès a la presència de greus malalties del bestiar, que s'estenien

més fàcilment en uns moments en què s'estaven important animals per recuperar les pèrdues provocades per la pesta bovina, i en què la guerra dels bóers provocava un moviment constant d'homes i bestiar amunt i avall del país. Més enllà de les errades en la política de contenció de l'epidèmia, l'ACF era una malaltia molt greu i difícil de combatre, que va causar grans pèrdues no només a Rhodèsia sinó a molts altres territoris, i que no va poder ser eradicada fins als anys 50. A més, era nova a la regió, i va fer falta la col.laboració d'experts de diversos països per fer-ne un diagnòstic acurat. Fins i tot un premi Nobel va cometre greus errades a l'hora d'estudiar-la.

Per altra banda, la crisi va deixar en evidència la mancances dels serveis governamentals, l'escassetat de personal i la seva poca preparació. El nombre de veterinaris era insuficient, i no hi havia cap investigador solvent al país. L'autoritat última requeia en Orpen, un "amateur" que havia estat nomenat perquè no hi havia ningú més disponible. El diagnòstic inicial del Departament Veterinari va ser equivocat, i es va mantenir, en contra de l'opinió pública, durant més d'un any, de manera que es va minar seriosament la credibilitat dels oficials.

Finalment, els colons tampoc estaven preparats per afrontar una situació tan greu. Molts d'ells tenien un gran desconeixement del bestiar i de les mesures necessàries per mantenir-lo sa i protegit de les malalties. Amb freqüència la desconfiança cap a les autoritats ja existia abans del brot d'ACF, i hi havia una forta tendència a ignorar els consells dels veterinaris. Les opinions dels grangers individuals i de les seves associacions eren molt sovint contradictòries i exagerades. En molt poc temps passaven de demanar més serveis estatals a queixar-se per l'excés de despeses públiques, o d'exigir mesures radicals per aturar les epidèmies a protestar per qualsevol disposició mínimament restrictiva encaminada a satisfer la seva pròpia demanda.

El cas de l'ACF va ser especialment desgraciat, ja que va proporcionar motius per a la queixa tant als oficials del govern com als colons, a la vegada que tots dos cometien errades i prenien decisions criticables. No hi ha dubte que els veterinaris tenien bona part de raó en les seves acusacions d'ignorància i poca col.laboració en contra dels colons, i que molts dels grangers prioritzaven els seus interessos privats immediats davant de les necessitats generals del país. Però no és menys cert que, des del punt de vista dels colons, hi havia causes fonamentades per a desesperar-se. Després d'enormes esforços per superar els

efectes de la pesta bovina, apareixia de cop una nova malaltia que els exterminava els ramats, i els veterinaris del govern no només no la sabien aturar, sinó que es negaven a admetre que era una malaltia diferent de les que es coneixien al país, i proposaven mesures totalment ineficaces per fer-hi front. La sensació d'inseguretat creada per la percepció que els oficials no sabien ni tan sols quina era la causa de les morts dels animals ajudava a que s'estenguessin les opinions més radicals en contra de l'Administració.

La BSAC es va trobar davant d'una onada creixent de protestes en contra del seu govern i amb uns oficials enfrontats als colons i que havien equivocat totalment el diagnòstic tècnic. La resposta dels Directors va ser la de recolzar públicament la tasca dels seus oficials, mentre s'acceptaven la majoria de les demandes de reforma proposades pels colons. Orpen es va retirar, el Departament d'Agricultura es va separar del de Topografia, i es van prometre més ajuts i la contractació de més personal qualificat. En un pla més general, els colons van veure reforçat el seu pes en els òrgans legislatius del territori.

Tots els canvis polítics i administratius del 1902-03 no van ser, òbviament, fruit només de la mobilització i les queixes dels grangers. La Companyia desitjava impulsar una economia rhodesiana estancada. Esperava que els canvis en el Departament d'Agricultura servien per potenciar aquest sector de l'economia, molt perjudicat per l'epidèmia. Townsend ja havia estat contractat el 1901, abans del brot d'ACF, per reforçar el Departament i alleugerir la feina d'Orpen. De la mateixa manera, la reducció del percentatge que cobraven als miners o la flexibilització de les condicions necessàries per posar un jaciment sota explotació responien tant a les demandes dels colons implicats com a la necessitat de revitalitzar una indústria que havia patit un esfondrament dels seus valors a la borsa de Londres (28). L'augment de representants electes al Consell Legislatiu tampoc era una demanda específica dels grangers o una mesura que s'hagués pres per acontentar-los a ells. La crisi de l'ACF sí que va resultar decisiva en la *forma* que van prendre les reformes dels serveis agrícoles i veterinaris i, sobretot, en la seva separació del Departament de Topografia. I les tensions entre els grangers i els oficials van reforçar les demandes polítiques generals dels colons i la voluntat de la Companyia per satisfer-les, ni que fos parcialment. S'havia iniciat un camí que portava al reforçament i la professionalització dels Departaments Agrícola i Veterinari, i a l'augment de la influència dels colons en

l'elaboració de polítiques. Aquest camí no seria ràpid o fàcil, ni avançaria sempre en la mateixa direcció, però ja s'havien fet les primeres passes.

CAPÍTOL 14

EL DEPARTAMENT D'AGRICULTURA

Reorganització administrativa

L'any 1901 la Companyia va decidir contractar Edward Ross Townsend com a nou Secretari d'Agricultura, un càrrec que quedava subordinat al Topògraf General, Joseph Orpen. Townsend havia estat prèviament Comissari Civil a Bulawayo, on havia mostrat el seu interès en les qüestions agrícoles, impulsant la creació d'una granja experimental el 1894, o recolzant les propostes per desenvolupar la indústria dels cucs de seda (1). Sembla que la decisió de contractar-lo va ser presa en bona part pel mateix Rhodes, o que, almenys, l'Administració a Salisbury hi va tenir una intervenció secundària. Rhodes informava Milton el 13 de març de 1901 que "Townsend ve cap allà per ser Ministre d'Agricultura". La seva opinió era que "Em penso que amb Townsend té un bon home, i li agraden aquestes coses" (2).

La voluntat de la Companyia de reforçar els serveis agrícoles i les demandes dels colons durant l'epidèmia de Febre de la Costa Africana van provocar que el 1903 el Departament d'Agricultura fos separat del de Topografia i que Townsend assumís el control dels afers veterinaris, per sobre del Veterinari en Cap.

El 1905 el Departament va ser incorporat a la Divisió de Tresoreria. En el sistema administratiu de Rhodèsia, els diferents Secretaris o caps de departament estaven agrupats sota la direcció d'alguns alts funcionaris, que coordinaven i supervisaven diversos departaments. El Tresorer controlava - a part de la comptabilitat - les duanes, correus i telègrafs, el Departament de Mines, el de Terres i el d'Agricultura (3). Aquest canvi administratiu va suposar la implicació del Tresorer, Francis J. Newton, en els afers agrícoles. Newton havia estat el secretari privat del l'Alt Comissari Robinson durant els anys 1880s, i un dels caps de l'administració britànica a Bechuanaland a partir del 1888. Des d'allí, havia recolzat les activitats de la BSAC, i va ser un dels oficials acusats de col.laborar en la preparació de l'atac de Jameson al Transvaal el 1895. Després d'uns anys d'ostracisme a causa d'aquest incident, el 1902 va ser nomenat Tresorer, i va esdevenir un dels funcionaris més importants del govern (4).

Contractació de personal

Una de les demandes més insistents dels grangers en les discussions amb la BSAC durant els anys 1902-03 va ser la d'incrementar el personal, especialment el nombre de professionals qualificats, dins del Departament d'Agricultura. La Companyia, que era conscient de les mancances dels seus serveis, va decidir atendre les peticions i contractar més funcionaris especialitzats (5). El 1903 es van aconseguir els serveis de George M.Odlum, un expert nord-americà en el conreu del tabac. Odlum havia arribat a Rhodèsia dos anys abans per encarregar-se de l'ensenyament de l'agricultura a l'escola per a africans de l'American Methodist Episcopal Church a Old Umtali. Era un llicenciat del Michigan Agricultural College (6). També va arribar E.R.Sawer, que va assolir el càrrec d'Assistent del Secretari, i s'havia de fer càrrec de les tasques de caràcter més tècnic, com ara les anàlisis del sòl o l'estudi de les malalties dels conreus, així com de l'edició del *Rhodesian Agricultural Journal*. Quan, l'any 1906, va dimitir va ser substituït per L.A. King-Church, que havia fet estudis agrícoles a Anglaterra, i havia passat uns anys al Natal (7). El 1907 el Departament va contractar J.Cameron, un analista químic. Com a part de la nova política, també es va incrementar la dotació de personal dels serveis veterinaris (8).

Context imperial, regional i local: bones perspectives

L'increment de pressupost i personal que la BSAC va prometre als colons el 1902-03 i el desig de la Companyia per encoratjar l'agricultura a Rhodèsia van coincidir amb uns anys en què l'impuls a la recerca i la producció en aquest sector econòmic també era propugnat a Sud-àfrica i al Regne Unit.

L'any 1902 s'havia acabat definitivament la guerra dels bóers, i l'Alt Comissari Britànic a l'Àfrica del Sud, Milner, volia accelerar la recuperació econòmica del país. L'agricultura ocupava un lloc destacat en aquests plans. Milner era també governador del Transvaal ocupat, i com a tal va fundar-hi un Departament d'Agricultura, que va encarregar a Frank Braybrooke Smith, un veterinari anglès. Smith era un gran admirador del Departament d'Agricultura dels Estats Units, que considerava el millor del món. Es volia inspirar en l'exemple nord-americà, defensava aferrissadament l'educació tècnica dels grangers i la fundació d'escoles d'agricultura, l'impuls a la recerca, i l'extensió tant de les granges experimentals com de la irrigació. Milner el va recolzar en la majoria dels seus projectes, i

el Departament agrícola del Transvaal va guanyar-se la fama d'eficient i ben organitzat. En aquells anys es va iniciar la publicació del *Transvaal Agricultural Journal* (9).

El canvi d'administració al Regne Unit després de les eleccions de finals del 1905 també prometia afavorir alguns dels objectius econòmics de la BSAC a Rhodèsia. El nou govern liberal, amb Lord Elgin com a Secretari de Colònies, i Winston Churchill com a Sots-secretari, considerava que les colònies eren un actiu important per a la Gran Bratanyia que, per la seva banda, hi tenia un "deure", i havia d'ajudar-les a desenvolupar-se. Elgin ja havia impulsat la recerca agrícola mentre era virrei de l'Índia, i al Colonial Office es volien seguir els exemples d'Alemanya, Holanda o França pel que feia a la recerca dedicada a la producció agrària de les colònies. Fins aleshores, s'havia fet ús dels experts del Departament Científic i Tècnic de l'Imperial Insitute quan calia, però el 1907 l'Institute ja va ser absorbit pel ministeri (10).

A Rhodèsia, l'agricultura europea tenia obert un nou camp de possibilitats. La fi de la guerra a Sud-àfrica facilitava el retorn de la competència dels productes sud-africans, però també estabilitzava la regió, reobria les rutes comercials, i oferia la perspectiva de nous mercats i de l'arribada de més colons. L'epidèmia d'ACF seguia afectant negativament l'economia del país, però s'anirà controlant gradualment (11), i la seva existència va facilitar el pas de molts transportistes a l'agricultura (12). La mateixa revista del Departament es felicitava d'aquest fenòmen: "Que s'hagi hagut de dedicar atenció més o menys obligatòriament a l'agricultura no és del tot lamentable, ja que, en un país on la majoria de colons són ramaders de cor, d'una altra manera hi hauria hagut un cert perill que les nostres indústries pastorals ocupessin un percentatge excessiu de l'economia" (13).

A més, les mesures aprovades per la Companyia el 1903 en referència a l'explotació de mines van facilitar la recuperació d'aquest sector econòmic (14). Ara era més fàcil explotar les mines petites, on treballaven els amos i un nombre reduït d'empleats. Això va posar en funcionament una quantitat més gran d'esplotacions. Els ajuts de l'Estat en el reclutament de mà d'obra barata també van afavorir la tasca de les companyies mineres (15). L'increment d'activitat a les mines oferia un mercat creixent per als productes agrícoles i ramaders fets per africans i europeus.

La fam del 1903

Tot i les perspectives optimistes que hem enunciat en l'apartat anterior, Townsend i l'Administració van haver de fer front aviat a una crisi alimentària provocada per uns anys de males pluges (16). L'estiu del 1902-03 va venir marcat per la manca de pluges a moltes zones de Rhodèsia, i les collites van ser fluixes. Els africans de les regions més afectades van haver de vendre's una part del bestiar per poder adquirir gra, es van veure forçats a consumir fruits i arrels, i molts van avançar la plantació de les noves collites per poder tenir aliments abans. Tot i així, l'any 1903 va ser un any de fam per molta gent.

Les àrees més afectades van ser al *Low Veld*, on les pluges ja són habitualment més escasses. Al riu Save, per exemple, s'havia produït una certa acumulació de gent que havia estat expulsada de les seves terres al districte de Melssetter per part dels afrikaners que s'hi havien establert. Quan les collites van fallar, els problemes es van agreujar, i la població va haver de recórrer al consum d'arrels o a la recerca de feina per als blancs propers. Al Zambesi, els tonga ja havien patit una collita deficient l'any 1902 i el 1903 la situació va esdevenir desesperada, i es van produir algunes morts per inanició. Es fa difícil de calcular el nombre de defuncions per causa de la fam del 1903, ja que als territoris més afectats gairebé no hi havia presència europea per donar-ne testimoni, i en alguns casos les morts per fam es barregen amb els afectats per una epidèmia de varola que s'havia estès des de Ndanga. Per causa de la mateixa fam i la necessitat de la població de traslladar-se a buscar aliments, les autoritats no van poder efectuar quarentenes estrictes per aturar la varola.

El govern va oferir ajut alimentari en els casos més desesperats, però gairebé mai ho oferia de franc. Els colons es van oposar a la distribució d'aliments gratuïts, amb l'esperança que la fam provocaria un augment dels africans desitjosos de trobar una feina assalariada. Aquesta opinió era compartida per la Companyia i per Milton. El menjar era distribuït per comerciants blancs i africans. Normalment, la població preferia comprar gra a d'altres africans, que l'oferien a un preu més assequible que la Companyia o els colons. Altres sí que van cercar feina. I molts van preferir resistir la mala època amb mètodes tradicionals: canvi de dieta, més recol·lecció, venda de bestiar, etc, i així evitar la necessitat d'entrar en l'economia moderna.

Els colons i la majoria de zones del *High Veld* es van veure molt menys afectats per la sequera, tot i que les collites van ser més reduïdes. El Departament d'Agricultura afirmava

que l'escassetat de producte s'havia vist compensat en el cas dels colons per l'augment dels preus resultants (17).

Primers objectius del Departament

Des que va fer-se càrrec del Departament d'Agricultura, Townsend va tenir com a objectiu incrementar la producció dels europeus, especialment de blat de moro i de tabac, que eren els dos productes més conreats a les granges. Era un defensor dels experiments i de l'ús de la maquinària (18). Veia l'agricultura i la ramaderia com a les fonts principals de riquesa del país: "Per fi sembla que hi ha una conscienciació general del fet que la prosperitat duradora del país i la seva font de riquesa més gran i permanent són les seves indústries agrícola i ramadera" (19). Des de la nova revista del Departament, es prometia als colons que, després d'anys de guerra i desastres, el govern els ajudaria: "L'Administració s'ha adonat clarament de l'estreta relació que existeix entre el benestar del govern i del ciutadà, i ha ofert una mà per ajudar en temps de necessitat" (20).

Això sí, des de l'Administració sempre s'emfasitzava que els ajuts als grangers havien de ser limitats. Es deia clarament al RAJ: "Aquesta assistència, però, ha de ser necessàriament limitada en la seva aplicació, i té molts dels desavantatges de l'ajuda estatal". Es demanava als grangers que s'organitzessin cooperativament per ajudar-se entre ells (21). Segons els oficials, "el Departament d'Agricultura modern, en totes les seves funcions, té un deure amb la comunitat de grangers, i en reclama l'assistència" (22). Per tant, els agricultors no podien esperar rebre ajut del govern i prou, hi havien de col·laborar.

Blat de moro i tabac

Aquests seran els dos productes als quals es dedicaran la majoria de grangers europeus, conjuntament amb la ramaderia. El Departament ho encoratjarà, i des del 1900 ja repartia llavors de tipus diversos, bàsicament arribades des dels Estats Units, per tal de millorar-ne el rendiment (23). A poc a poc, després de moltes proves, les varietats de blat de moro conreat s'aniran reduint, i els productors es centraran en el Hickory King, el Salisbury White i el Boone County pel que fa al blat de moro blanc, i el Golden Eagle pel que fa al groc.

El blat de moro era raonablement fàcil de conrear, oferia una bona garantia d'obtenir una collita satisfactòria, i tenia un mercat intern creixent. Tot i que al principi els mètodes i la productivitat eren més aviat deficientes, els preus alts provocats per l'augment del consum a

les ciutats i a les mines permetien assolir prou beneficis. Fins al 1904 el centre del conreu del blat de moro per part dels colons serà Bulawayo, on no hi havia les millors terres (que estaven a Mashonaland), però sí que s'hi trobava la major part de població blanca. El 1907 Rhodèsia gairebé havia assolit l'autosuficiència en la producció de blat de moro (24).

Odlum va entrar al Departament sobretot per la seva qualitat d'expert en el conreu del tabac (25). Lord Grey l'havia consultat sobre les possibilitats de Rhodèsia com a país tabaquer. Odlum li va dir que es tractava d'un producte difícil de conrear i de processar. A Sud-àfrica es produïa l'anomenat "tabac bóer", de gust fort i per a pipa, però estava augmentant la demanda de tabacs més suaus, que calia importar. Aprofitant que la unió duanera amb el Cap permetia a Rhodèsia estar exempta de les taxes imposades al tabac nord-americà, s'havia d'intentar produir tabac lleuger per a cigarrets, i exportar-lo a Sud-àfrica i ultramar. El 1902 ja s'havia produït la primera exportació de tabac, enviat a Kimberley. També es van fer arribar mostres a l'Imperial Institute, i el seu Director, el Professor Wyndham R.Dunstan, havia respost amb un informe favorable el 1903 (26). Grey va enviar Odlum un any als Estats Units perquè es posés al dia de les tècniques de producció i la situació dels mercats.

Un cop retornat a Rhodèsia el 1904, de seguida va començar a organitzar la distribució de llavors als grangers, a aconsellar-los sobre els diferents aspectes de la producció, i a escriure articles divulgatius al RAJ (27). Així mateix, va enviar mostres de sòls i llavors als Estats Units per tal que fossin analitzats. El 1905 va publicar un butlletí sobre el conreu del tabac a Rhodèsia. A diferència del blat de moro, la producció de tabac implicava un procés complicat (28). Calia plantar-lo, tenir-ne cura mentre no s'havia recollit (netejar les males herbes, etc), fer la recol·lecció per fases (només es collien les fulles madures, i calia repetir-ho diverses vegades fins que totes les fulles havien madurat), preparar les fulles per assecar-les al sol, i seleccionar-les en funció del tipus i la qualitat. Fins a la Primera Guerra Mundial molts grangers duïen les fulles a seleccionar a magatzems del govern, que els cobrava per la feina.

El tabac exhauria molt els sòls i era necessari fer rotacions freqüents, fins i tot quan s'usaven fertilitzants. Odlum aconsellava l'ús com a adob dels fems o bé de les cendres. Els fertilitzants artificials eren massa cars per als tabaquers rhodesians. Va contactar amb E.H.South, de Hunyani, a l'oest de Salisbury, que havia importat llavors dels Estats Units, i

construït un graner de fang i sostre de ferro per curar el tabac. Entre els dos curaran la collita, amb força èxit. South va obtenir la primera collita curada a base d'escalfor produïda per una xemeneia fora dels Estats Units. Aquesta nova tècnica – coneguda com a *flue-cured* – s'acabarà imposant entre els tabaquers. Les fulles de tabac es penjaven dins del graner, que s'escalfava a través de xemeneies de llenya situades a l'exterior. La calor arribava a l'interior per un sistema de tubs metàl·lics. Era un mètode costós, i que requeria una vigilància constant de la temperatura per part del granger.

De mica en mica la producció europea de tabac va anar creixent, sobretot als districtes de Bulawayo, Charter i Melsester. A Matabeleland es conreava sobretot tabac de tipus turc, que aleshores era molt popular a Anglaterra. Gradualment, el conreu es va anar estenent a districtes nous, com ara els de Lomagundi i Mazoe, que tenien bon sòl i estaven en la ruta dels treballadors immigrants que venien de Moçambic o Nyasaland (29).

L'exportació del tabac era complicada. Els productors nord-americans i balcànics eren molt competitius, i el tabac rhodesià no era de gaire qualitat ni tenia xarxes eficients de comercialització. Aquests problemes i l'augment de la producció local van impulsar l'aparició d'algunes iniciatives per manufacturar els cigarrets i els cigars al mateix país, de manera que es pogués exportar el producte acabat i no només la fulla (30). La manufactura es realitzava a les mateixes granges o en petites factories. L'any 1903 Lachie Black, E.W. Graham i el Dr.C.J.Sketchley van fundar el "Rhodesia Cygar and Tobacco Syndicate", i van iniciar l'elaboració de tabac per a pipa i cigarrets. Black va decidir aromatitzar el tabac amb mel, rom o melassa, i Sketchley va construir el primer graner de totxos. El mateix any J.Meikle començava a fer el mateix a Melsester. E.H.South produïa el tabac de la marca "Sublime", de varietat turca o de Virginia. I els Barker Bros. de Bulawayo elaboraven tabac turc. Les dificultats que trobava l'exportació i els preus alts que oferien les companyies locals de manufactura de cigarrets desincentivaven en alguns casos els esforços per incrementar les vendes a l'estranger (31).

Per ajudar a la comercialització, des del 1905 la Rhodesia Agricultural Union reclamava al govern la creació de magatzems de la BSAC. El 1906 la BSAC va establir un magatzem a Salisbury, sota la direcció de A.W.Rice, un expert nord-americà, on es guardava, seleccionava i venia el tabac dels grangers. Els colons hi duïen la fulla, rebien un petit avançament, la Companyia buscava compradors i, un cop realitzada la venda, es pagava al

granger la resta de l'import, descomptant-hi una comissió per al magatzem. El 1908 es va obrir un altre magatzem a Bulawayo (32).

El 1905 la producció tabaquera rhodesiana es va veure afavorida per la imposició d'una taxa d'importació sobre el tabac de Nyasaland que entrava a Sud-àfrica (33). Des del 1899 alguns colons estaven conreant tabac en aquell territori, i l'exportaven a Rhodèsia i Sud-àfrica. El nou impost els perjudicava, i molts van optar per traslladar-se a Rhodèsia, que quedava dins de la unió duanera sud-africana. Aquests plantadors de Nyasaland aportaran la seva experiència en el conreu tabaquer, i arribaran acompanyats de treballadors africans també acostumats a aquest conreu. Els "Nyasas" es convertiran en els treballadors més buscats pels grangers de Rhodèsia dedicats al tabac.

L'any 1907 Odlum va visitar Turquia i Grècia (34), i va assegurar-se la contractació de catorze especialistes grecs durant tres anys. Dos van començar a treballar als magatzems de la Companyia, i dotze es van distribuir com a consellers de grangers individuals.

L'agricultura africana

Tot i el recolzament estatal a l'agricultura europea i la millora en els rendiments que s'estava aconseguint, els africans seguiran essent els principals productors agraris de Rhodèsia durant aquests anys. Des dels temps de la guerra bóer, que havia limitat l'arribada d'aliments des del Sud, els africans van incrementar la seva producció de gra i hortalisses, que venien a les ciutats i les mines (35). La recuperació de la indústria minera després del 1903-04 els ofería un mercat creixent. Amb la comercialització de les seves collites podien comprar sal, teixits, productes manufacturats, i obtenir diners per pagar les taxes o comprar bestiar. D'aquesta manera els resultava més fàcil evitar la necessitat de treballar per un salari.

L'èxit de l'agricultura africana no es reduïa als aliments, en alguns casos incloïa el conreu de productes de mercat, com el tabac. Els Shangwe de la zona de Inyoka, al districte de Gokwe, ja conreaven tabac a l'època precolonial, el fumaven en pipes o l'esnifaven, i el feien servir per pagar tributs a Lobengula. En els primers anys d'implantació colonial el subministraven als miners o als treballadors migrants que passaven per la regió. Amb els ingressos que obtenien compraven roba, bestiar i pagaven les taxes. Fins i tot van resultar una competència massa dura per als europeus que van intentar plantar tabac a la regió. El 1906 es va fundar la Inyoka Rhodesia Tobacco Company, presidida per Frank Johnson, un

dels pioners del 1890. El 1907 van adquirir 20.000 acres i van fer venir tres assessors grecs per tal de produir tabac turc per a l'exportació. La malària, la llunyania del ferrocarril i la major competitivitat dels pegesos africans, que produïen més barat i esperaven menys beneficis, van entrebancar greument el funcionament de la companyia (36).

No totes les comunitats africanes podien gaudir d'aquest *boom* agrari. En llocs on el ferrocarril no arribava, o facilitava la comercialització dels grangers blancs, els africans tenien més dificultats. Al districte de Victoria, per exemple, l'obertura del ferrocarril Gwelo-Salisbury el 1902, i el ramal a Selukwe el 1903, van permetre l'arribada de gra produït per europeus, i va fer baixar el preu que els comerciants oferien als africans (37). A les regions on la presència de colons estava creixent i els africans eren desplaçats a les Reserves – normalment allunyades de ciutats i mines – l'agricultura també se'n ressentia. Això era més freqüent a Matabeleland (38).

A principis de segle, però, aquests problemes eren encara minoritaris, fins i tot entre els africans traslladats a Reserves. Al districte de Makoni, on una part de les terres van ser expropiades per entregar-les a grangers blancs, molts africans van seguir conreant blat de moro, que venien als comerciants indis o europeus, que els pagaven prou per satisfer els impostos – almenys en part (39). Seleccionaven les millors terres dins la Reserva, augmentaven les extensions sota conreu, i buscaven mercats on els oferissin millors preus, encara que estessin més lluny. Fins i tot van fer boicots i aturades de les vendes quan els comerciants els pagaven quantitats que consideraven insuficients. A Gutu, els africans van fer una gran acumulació de bestiar, que compraven amb els ingressos que obtenien venent blat de moro i altres conreus. El bestiar els permetia usar arades i així augmentar la producció agrícola (40).

En d'altres províncies, com ara les Midlands, la producció africana es va veure afavorida per la fi de les ràzzies dels ndebele un cop acabades les guerres dels 1890s (41). Durant la seva visita al Gran Zimbabwe, G.N.Hall escrivia: "Avui dia aquests Makalanga, que són essencialment una raça agricultora, han cobert el país antigament devastat amb les seves plantacions, i convertit aquestes zones en el "graner de Rhodèsia", i en el districte capdavanter en la producció de gra d'aquesta part de Mashonaland" (42). Una mesura de l'èxit de la pagesia africana del moment la dóna el fet que el 1904 els africans feien el 90% del total de producció comercialitzada del país (43).

Les mines eren el mercat principal. Amb una agricultura europea encara incipient, i unes importacions que normalment eren caríssimes, el recurs més eficient de les companyies era alimentar els seus treballadors amb els productes oferts pels africans de les terres veïnes. Els miners compraven sobretot blat de moro i sal, i a vegades carn o cervesa, per als seus treballadors. Com que sovint la dieta era insuficient, els mateixos treballadors anaven als poblats propers a comprar més menjar (44).

L'increment de la comercialització dels productes agrícoles, acompanyat per una major entrada en el mercat laboral assalariat – com veurem en el proper capítol – van començar a tenir efectes en les comunitats més integrades en l'economia moderna. En algunes zones es va impulsar un procés d'estratificació social, o es va intensificar la que ja existia abans de la colonització (45). Els africans que guanyaven salaris més elevats, els caps shona i els *induna* ndebele podien acumular bestiar i, gràcies a això, comprar arades, aconseguir millors collites, i dur més productes al mercat. També llogaven les arades als veïns menys afortunats. En el cas dels shona, existia la institució del *nhimbe* o treball comunal, en què els veïns s'ajudaven entre ells a fer la feina del camp, a canvi d'una reciprocitat de l'ajut i de cervesa. Els qui disposaven de més ingressos podien oferir més cervesa, rebien més ajut i obtenien millors collites, augmentant així la diferència amb els pobres, que podien atreure menys treballadors. Fins i tot es va anar estenent l'existència d'assalariats dins de les Reserves, que treballaven per a africans rics. En alguns casos es contractaven estrangers per ajudar en el període de collites; en d'altres, les dones venien cervesa de mill a les mines i usaven els diners per pagar ajudants que compensessin l'absència dels marits que estaven treballant pels europeus (46). De tota manera, els canvis més intensos afectaven encara només una minoria, i l'augment dels intercanvis mercantils no implicava, de moment, una modificació dels objectius dels pagesos. Com afirmen Davis i Döpcke: "La gent estava prou disposada a aprofitar les oportunitats d'enriquiment que els mercats capitalistes de béns i treball oferien, però el seu objectiu últim era esdevenir acumuladors rurals reeixits amb poca necessitat de preocupar-se sobre les seves obligacions externes" (47).

Un altre fenomen que es va introduir a les zones rurals amb la intensificació dels intercanvis comercials va ser l'augment del consum de manufactures i el descens de la producció artesanal feta pels mateixos africans. L'elaboració local de teixits, objectes de ferro o ceràmica anirà deixant lloc a la compra de materials importats: roba, eines, sabates,

cigarrets, farina, sucre, etc (48). Hall ho descrivia al districte de Victoria: "Les manufactures dels Makalanga estan decaient ràpidament. En molt pocs casos es poden trobar poblats on encara es teixixin l'escorça i el cotó". L'article que trobaven a les botigues "és tan barat i d'aparença tan atractiva que pràcticament ha desplaçat l'article local". A més, "Les seves indústries de fundició del ferro i el coure abans famoses pràcticament van desaparèixer amb l'arribada de les eines barates i resistents" (49).

És important de ressaltar que el creixement de la producció africana va tenir lloc sense cap tipus d'ajut per part del Departament d'Agricultura. Ja hem dit que els serveis agrícoles es destinaven només a la població europea. I existien greus reticències entre alguns administradors i, sobretot, entre els colons a recolzar o ajudar d'alguna manera els conreus africans, que competien amb la producció dels grangers, i que oferien una font d'ingressos alternativa al treball assalariat. Cada vegada que es suggeria la possibilitat de potenciar la producció africana, l'Administració ho aturava.

L'any 1906 W.B.Gordon, un funcionari del govern del Cap, va visitar Rhodèsia per fer un informe sobre les possibilitats de l'agricultura irrigada. Després d'inspeccionar la regió del riu Save, es va mostrar molt crític amb les tècniques agrícoles africanes, però volia que s'esmercessin esforços en millorar-les. "Em sembla que si l'home negre pogués ser conduït a adoptar una vida més estable acceptaria més tranquil·lament que ara fer tot tipus de treball, i que no només ell, sino també tot el país, i amb ell el colon blanc, en recollirien el benefici". Es lamentava d'haver notat "cert temor a que un millor coneixement de l'agricultura podria permetre a l'home negre competir amb el colon blanc i tindria tendència a allunyar l'home negre de les mines" (50). Independentment de l'encert de la visió de Gordon sobre els coneixements agraris africans, és ben clar que va percebre una malfiança evident cap a qualsevol suggeriment en la direcció de recolzar la pagesia i els seus conreus.

Dos anys després, H.M.Colebrook, en nom d'una companyia de Southampton importadora de gra, proposava a la Companyia que encoratgés la producció africana de blat de moro. "(...) semblaria necessari encoratjar als nadius que ara conreen blat de moro perquè apliquessin més els mètodes adoptats pels europeus i incrementessin així les collites a la terra que ara utilitzen. A més, si s'oferís al natiu alguna recompensa o incentiu segurament conrearia més terra i així incrementaria no només la seva riquesa sinó la de la comunitat

blanca. És possible que el Granger es queixi de la competència del natiu. La resposta a això seria “és competició legítima i només per a exportar””. També apuntava la possibilitat que el govern utilitzés les grans extensions de terra pública per fer-hi conrear blat de moro a africans assalariats (51).

La recepció de la proposta a Rhodèsia va ser pèssima. Newton, sense especificar massa, deia que “La proposta és superficialment atractiva, però em penso que seria un fracàs”. Milton va ser molt més explícit, i la seva resposta és ben il·lustrativa de la visió que el govern tindrà de l’agricultura africana durant aquests anys. “És possible que encoratjant els nadius a conrear blat de moro en quantitats més grans la producció total del país s’incrementés apreciablement, els preus locals baixessin, i el granger europeu perdés l’únic mercat en què pot confiar per cobrir les despeses de treballar la terra (...) Si la majoria de la població nativa esdevinguessin pagesos i se’ls oferissin facilitats per vendre el seu producte a preus per a ells molt remuneratius, i així cobrissin les seves molt modestes necessitats, les indústries que usen ma d’obra patirien en proporció, i mentre per a un govern que hagués de tenir cura bàsicament dels interessos dels nadius això no seria una consideració de massa importància, no pot ser ignorada per un govern l’objectiu primordial del qual, en interès de tot Sud-àfrica, és promoure i impulsar l’establiment d’europeus al país”.

Per suavitzar una mica – i justificar millor – la seva opinió, Milton deia que aquesta política anava a favor dels africans mateixos. Segons ell, “no seria del tot en interès de les races natives encoratjar-les a dedicar-se completament a l’agricultura, i així esdevenir incapacitats per a un altre tipus de feina”. Si això succeïa, les indústries de Rhodèsia contractarien africans estrangers, i quan es produís una mala collita o els preus agrícoles internacionals baixessin, els autòctons “es trobarien els altres mitjans de cobrir les seves necessitats tancats” (52). No cal dir que la proposta de Colebrook va ser refusada.

Els únics esforços mínimament apreciables per tal de millorar les produccions i mètodes de conreu africans els faran les missions. Moltes d’elles inclouran l’aprenentatge de tècniques agrícoles modernes com a part de l’ensenyament impartit a les seves escoles. Serà el cas de l’escola metodista de Nengubo o la dels jesuïtes a Empandeni (53).

Els ferrocarrils

Una dels esdeveniments que va ajudar a impulsar l’agricultura fou l’extensió del ferrocarril. L’any 1902 es va inaugurar el ferrocarril Bulawayo-Salisbury, lligant d’aquesta manera les

dues línies principals: la que anava de Matabeleland a Sud-àfrica, i la que conduïa de Mashonaland a Beira. A partir d'aleshores, els esforços es van centrar en la connexió amb els mercats i territoris del Nord. El 1903 s'arribava a Wankie (actual Hwange), i el 1904 a Victoria Falls. L'any següent es completava el pont que creuava el riu Zambesi i el ferrocarril entrava a Rhodèsia del Nord. L'any 1909 ja s'havia estès la xarxa fins a les regions mineres de la Katanga belga (54).

Tot i aquesta expansió relativament ràpida del transport ferroviari, la seva gestió serà motiu de polèmiques constants entre les associacions de colons i la BSAC. La queixa més recurrent feia referència a la política de preus. Els colons protestaven perquè utilitzar la línia que connectava Bulawayo amb Ciutat del Cap i Port Elizabeth, via Vryburg, tenia el mateix cost que usar la línia de Salisbury a Beira. En igualtat de preu, no sortia a compte fer ús de les instal·lacions portuàries de Beira, menys eficients que les sud-africanes. I des de Bulawayo sortia més car el viatge fins a Beira, tot i ser un trajecte molt més curt que fins al Cap. La BSAC, que era l'accionista principal de les companyies ferroviàries rhodesianes, es negava a rebaixar el preu de la línia de Beira, al·legant que això desviaria tot el trànsit cap aquell port, que havia signat acords polítics amb la Colònia del Cap per mantenir uns mínims de trànsit per la línia del Sud, i que la Rhodesia Railways era deficitària i calia protegir artificialment el transport cap a Sud-àfrica. Els colons, per contra, argumentaven que un descens de les tarifes impulsaria la colonització, el creixement econòmic i, en conseqüència, els beneficis de totes les línies de tren. Ja hem vist com l'exigència de la reducció dels preus del ferrocarril havia estat una de les exigències durant les protestes del 1902-03, i la Companyia va haver de cedir. Es van retallar les tarifes de totes les línies, i la de Beira va tenir una rebaixa més substancial (55). Entre el 1904 i el 1905, es va aprovar una reducció de tarifes especial per a l'exportació de productes agrícoles, i també per a la introducció de maquinària agrícola o llavors importades (56).

Comercialització i preus

Més enllà de la demanda generalitzada de rebaixes en les tarifes del ferrocarril, existien dubtes i opinions contraposades, tant dins del Departament d'Agricultura, com entre els colons, sobre la política que calia seguir a l'hora de decidir les collites prioritàries i, sobretot, els seus preus. L'opció bàsica de l'Administració serà la de produir al màxim possible de blat de moro i altres cereals al preu més baix possible. Però aquesta postura es

veurà modificada o constestada a vegades, ja que alguns sectors dels colons s'hi oposaven, i alguns oficials desitjaven assolir objectius que es contradieien amb la política general. La qüestió dels preus era important, ja que implicava prendre una decisió sobre qui havia de conrear els productes - en aquest cas, el blat de moro - i qui estava, per tant, qualificat per rebre el suport del Departament i el govern.

El 1903 Townsend es lamentava que els ferrocarrils s'haguessin construït pensant bàsicament en les necessitats de les mines i els centres urbans, no dels agricultors. Alguns dels districtes més bons per al conreu es trobaven sense connexió ferroviària. Reclamava la construcció d'un sistema de ferrocarrils lleugers. Això, argumentava, faria augmentar la producció per al mercat i –afirmació significativa – permetria un accés més fàcil al gra produït pels africans (57). Aquest tipus de plantejament, és a dir, la potenciació de l'accés dels conreus africans als mercats, no es posarà en pràctica.

La política d'aconseguir aliments barats i la raó principal per assolir-ho no s'amagaven. Amb motiu de la signatura de l'acord duaner amb Sud-àfrica, el RAJ afirmava que així el menjar seria més barat: “Aliments a un preu raonable són absolutament necessaris si la factura laboral no ha d'absorbir els beneficis de les mines, i per tant els interessos de tothom estan servits” (58). Més endavant, el govern mostrava la seva satisfacció per la perspectiva d'increment de la producció i de baixada dels preus: “La inevitable caiguda dels preus com a resultat d'un major subministre de gra barat, lluny de ser un perjudici, hauria d'exercir una influència saludable en moltes direccions. Amb el gra natiu desapareixerà del mercat aquell conreat en condicions obsoletes”. “El granger progressista s'assegurarà prou beneficis amb les quantitats molt més grans produïdes a un cost mínim (...) l'abaratiment general dels productes agrícoles portarà moltes mines i altres negocis dins dels marges del desenvolupament rendible, amb l'estímul conseqüent per a totes les branques de la indústria” (59).

Odlum recolzava la idea que la producció europea més barata reduiria el mercat del gra africà: “Ara que els grangers han demostrat que poden subministrar el país amb gra a un preu raonable, el gra natiu esdevindrà un factor cada vegada més negligible (...) molts d'ells aviat aprendran que l'única manera d'assegurar-se els diners necessaris és treballar per guanyar-los, cosa que beneficiarà finalment al natiu i al granger que sovint es veu perjudicat per la manca de treballadors” (60). La Companyia, en el seu informe del 1907, es

felicitava del fet que l'augment de les collites de blat de moro n'hagués fet baixar el preu. Això permetria als miners mantenir el baix cost de l'alimentació dels seus treballadors, i faria més competius els grangers blancs, que podrien absorbir una major part del mercat, en perjudici dels pagesos africans (61).

Els oficials del Departament demanaven repetidament més producció als grangers, i s'esforçaven per esvair els temors a un possible excés de subministre. El 1904, Sawyer deia que les prediccions que afirmaven que sobraria blat de moro s'havien mostrat falses, i la demanda creixia, "a causa de l'increment de l'activitat comercial". Segons ell, "Probablement passarà molt de temps abans que el subministre excedeixi la creixent demanda local, i si passés, existeix ara una sortida cap als mercats del Sud" (62). El 1908 es deia que el món necessitava molts aliments, i que "Els grans del país sigui quin sigui el seu volum mai saturaran el mercat" (63).

Odlum criticava el 1906 aquells colons que es dedicaven a "plantar collites impossibles o sense valor, en lloc de continuar el conreu de productes establerts que es poden vendre fàcilment a preus remuneratius", i recomanava centrar-se en les collites més segures: el blat de moro i el tabac, a més de la ramaderia (64). I es queixava que els rendiments i costos per acre fossin tan diferents segons el granger: podien oscil·lar entre 12 xílings i 2 xílings i 6 penics el sac. Calia millorar les tècniques de conreu, la productivitat i rebaixar el cost per sac. El blat de moro era el producte bàsic del país, i "el granger mitjà a una distància raonable del ferrocarril no pot fer res millor que augmentar els seus acres sota conreu d'aquest gra" (65). El Departament deia que el cost de producció a Rhodèsia era més alt que als EUA però, si es rebaixava, "no hi haurà més blat de moro americà als mercats africans" (66).

Fins aquí podria semblar que la política de la Companyia i el Departament d'Agricultura era clara i ferma: augmentar la producció agrària feta per europeus, de manera que els preus baixessin, i així els miners poguessin alimentar els seus obrers a cost baix. Però la situació no era tan senzilla. A la vegada que donava consells per aconseguir més rendiments, el Departament es feia ressò de les lamentacions dels grangers quan els preus baixaven. Per exemple, Townsend el 1904 es lamentava que l'augment de producció de blat de moro n'hagués fet baixar el preu: "Els agricultors, per tant, no obtindran el benefici esperat gràcies al rendiment més alt, i que necessiten tant per recuperar-se de les grans pèrdues

experimentades durant els darrers dos anys per causa de la malaltia del bestiar" (67). O aconsellava als grangers no dependre només del conreu del blat de moro: "sempre és bo per un home no posar tots els ous al mateix cistell" (68). Un expert enviat per la Companyia, Wise, aconsellava als colons dedicar-se a l'agricultura mixta, combinant les collites i el bestiar (69). No és d'estranyar que davant d'aquests missatges confusos, les collites i els preus oscil·lants, i la manca d'estadístiques de producció fiables, els colons expressessin opinions contradictòries. Odlum els acusava de passar en molt poc temps de queixar-se per un excés de blat de moro al país, a patir per una suposada escassetat (70).

Les contradiccions del Departament també afectaven la política de tarifes i impostos. Conjuntament amb la reducció del preu del ferrocarril per a l'exportació agrària i la importació de maquinària o llavors, coses que afavorien una reducció dels costos de producció i, per tant, dels preus, es va aprovar la fi de les tarifes reduïdes sobre la importació de cereals, arròs o farina, cosa que protegia els agricultors locals i ajudava a augmentar dels preus dels aliments (71). Townsend es felicitava de la mesura (72).

La càrrega impositiva sobre les importacions responia a les queixes freqüents per la gran quantitat de productes arribats des de fora. El 1904 s'havien importat 4.128 tones de blat de moro i 4.245 tones d'arròs, la majoria destinades a alimentar els treballadors de les mines (73). En el seu informe del 1906 Townsend detallava les estadístiques de productes importats que ell considerava que es podrien fer a Rhodèsia. Entre ells, destacaven la farina, el sucre, les carns fresques o envasades, els productes làctics i els derivats del porc (74).

Una de les sortides per als grangers afectats per la saturació dels mercats interiors i els baixos preus que se'n derivaven era l'exportació. El 1903 es va signar un acord duaner amb les colònies sud-africanes, que permetia el comerç lliure dels productes agrícoles i ramaders (75).

Des del principi el Departament va encoratjar els grangers a crear associacions cooperatives tant per aconseguir millors preus en les seves compres de materials i llavors, com per facilitar la comercialització dels seus productes, sobretot a l'hora d'exportar-los. Se'ls aconsellava de seguir el model dels pagesos alemanys i irlandesos, i es lamentaven que les Associacions de Grangers rhodesianes no s'hi mostressin interessades (76). Els grangers havien de garantir produccions grans i en dates acordades si volien obtenir descomptes en

les tarifes ferroviàries (77). El Departament es felicitava poc després de la creació d'una Co-operative Society pels districtes de Rusape, Marandellas i Inyanga, però reclamava l'establiment d'una sola Cooperativa per a tot el país (78). Sawyer afirmava que "El granger eficient no només necessita ser un agricultor eficient, sinó també un bon home de negocis". L'organització del subministre havia estat bàsica per a l'èxit d'altres colònies, com Austràlia o el Canadà, a l'hora de col·locar seus productes en els mercats internacionals (79).

La collita de cereals de la temporada 1906-07 va ser la més gran de la història, cosa que va disparar la preocupació del Departament per la baixada continuada dels preus i la saturació del mercat a Sud-àfrica, on la collita també era excel·lent. Només l'exportació podia salvar la situació. "a no ser que circumstàncies inesperades permetin que la nostra producció entri als mercats del Sud en millors condicions, s'hauran de fer esforços per organitzar un sistema d'exportació de l'excedent que s'acumuli cap al mercat britànic, en els termes més favorables" (80). El 1908 el RAJ anunciava les perspectives optimistes que s'obrien amb l'oferta de compra de gra a Rhodèsia que havia fet la companyia britànica de Mr.Colebrook. La proposta es veia afavorida per una nova retallada de les tarifes ferroviàries per al gra destinat a exportació. Significativament, no es feia cap esment al suggeriment de la mateixa empresa per comprar el blat de moro provinent dels pagesos africans (81).

De tota manera, el recolzament a les societats cooperatives no va ser unànime, ni va estar exempt de polèmica. L'any 1907, un expert convidat per la Companyia a estudiar la situació de l'agricultura a Rhodèsia, seguia emfasitzant la necessitat de crear cooperatives, i exhortava els colons a acceptar que això beneficiava tot el país, però ja advertia que havien de servir sobretot per comprar implements a preu barat, però no "interferir de cap manera en els legítims interessos comercials d'aquells que tenen propietats i negocis al país". Per a ell, "La política de comerç lliure de la vella escola de Manchester és tan forta a la nostra colònia com ho és a casa, i el govern no pot prestar diners a ningú que estigui directament implicat en el comerç" (82). De seguida el RAJ se'n va fer ressò, i feia saber que "Els estatuts de les societats per a la venda de productes haurien d'afirmar clarament que l'objectiu de l'associació *no* és coordinar els preus per sobre del nivell de mercat, sinó

salvar els grangers individuals de la competència despietada i suïcida, i mantenir els preus al preu real de mercat determinat per les condicions locals i externes” (83).

Tot i les repetides garanties que el Departament donava, quan el 1908 es va crear la Salisbury Cooperative Society, com a fruit de la col.laboració entre els grangers de Salisbury i Mazoe i una firma de comerciants de gra, “Es va oferir una considerable oposició al projecte per part d’altres comerciants i alguns consumidors, que consideraven la combinació com un càrtel format amb l’objectiu de fer pujar el preu del gra en benefici del productor i en perjudici del consumidor”. No va ser així, i el preu no va incrementar-se. El Departament, per tant, recolzava la iniciativa, però en uns termes que difícilment tranquil.litzarien a les firmes comercials. Les cooperatives permetrien connectar directament els grangers i els consumidors “sense la intervenció de l’intermediari, que, normalment, en aquestes transaccions s’embutxaca un gran percentage dels beneficis que haurien d’anar a parar al productor” (84).

En aquest ambient de preus insegurs i polítiques contradictòries, molts colons, especialment els petits propietaris o els que disposaven de menys capital, buscaven un producte alternatiu al blat de moro, que els proporcionés un mercat segur i uns beneficis ràpids. El tabac ho permetia a vegades, però en poc temps es va veure afectat per aquesta especulació en les produccions. Després d’uns anys de preus elevats, que encoratjaven els grangers a plantar-ne més, la sobreproducció va provocar una caiguda del mercat, i l’endeutament dels agricultors que havien invertit per plantar una superfície més gran (85).

Recerca

Townsend desitjava donar un impuls decidit a la recerca agrícola, per tal de millorar els rendiments i les collites, i per provar nous productes que poguessin esdevenir rendibles per als grangers rhodesians.

El 1903 es va establir una granja experimental de 200 acres, coneguda com “The Nursery”, a 4 milles de Salisbury, on es van començar a fer proves de diversos tipus de collites, i a plantar-hi arbres (86). Sawyer va ser l’encarregat de supervisar la feina de la Nursery i de realitzar la majoria d’experiments. Ell va fer anàlisis químiques per conèixer les característiques dels diferents sòls del país, o per estudiar la possibilitat d’utilitzar el guano dels rat-penats com a adob. També investigava la patologia de les plantes i les malalties que afectaven el tabac, el blat de moro o les patates. A més, va dur a terme estudis sobre la flora

i va construir un herbàrium. Per si tot això fos poc, va iniciar l'experimentació en el camp de l'entomologia, en un laboratori construït al mateix Salisbury (87).

Les propietats de Rhodes a Matopos i Inyanga també tenien un paper en la recerca agrària, ja que a la seva mort, el 1902, les havia encomanat a uns fideicomissaris amb la recomanació de dedicar-les a la "instrucció del poble de Rhodèsia" (88). Va llegar 4.000 lliures anuals per a la plantació d'arbres, la creació d'un parc o la construcció d'una presa. Esperava que s'hi practiqués agricultura experimental i s'hi acabés establint una escola agrària. Des del 1903 W.E.Dowsett va esdevenir el conservador del Matopo Park.

Per tal de difondre els resultats dels experiments locals i de l'estranger, i per aconsellar els grangers, el Departament va crear una revista, el *Rhodesia Agricultural Journal*, que va publicar el seu primer número el 1903. La seva periodicitat era bimensual, i l'editor n'era – evidentment – Sawyer. Quan l'any 1906 va marxar a Sud-àfrica el va substituir L.A. King-Church.

Una de les mesures legislatives impulsades pel Departament i per l'augment de les importacions va ser l'aprovació de la Importation of Plants Regulations Ordinance, l'any 1904, que obligava a controlar l'entrada al país de llavors, plantes o arrels que poguessin estar infectades. Es prohibia l'entrada d'aquests productes si provenien de països on existissin plagues. La llei preveia també l'enviament d'inspectors per vigilar les plantes del país (89).

El desig de millora en els rendiments i els consells de Townsend van influir en l'augment de la importació de maquinària agrícola. Els descomptes que hem vist anteriorment en les tarifes del ferrocarril que s'aplicaven a aquests productes hi van col·laborar (90). L'any 1904 Odlum es mostrava satisfet: "La rapidesa amb què els grangers rhodesians estan comprant maquinària és sorprenent si se'n considera el cost". S'estaven adquirint arades modernes, màquines de sembrar, segadores, etc. (91). L'ús de maquinària agrícola havia de servir per augmentar els rendiments, però també per a altres finalitats: "L'ús de maquinària que permet estalviar mà d'obra ofereix l'única solució aparent a les dificultats experimentades actualment per l'escassetat del subministre de treballadors i la pèrdua dels animals de tir" (92).

Townsend també va voler iniciar la recollida d'estadístiques agràries, per tal de conèixer les quantitats i varietats de collites del país. Aquesta informació havia de servir per poder fer

prediccions i previsions de les collites i avançar-se a possibles mancances o excedents d'un producte. Des del primer moment, les mesures que es van prendre van resultar un fracàs total, per la manca de col.laboració dels grangers. "L'apatia o total indiferència mostrada per la comunitat agrària en referència al subministre de la informació desitjada és descoratjadora" (93). Anys després, la situació no havia millorat gaire: "molts grangers refusaven donar informació, que sospitaven que se'ls demanava amb algun objectiu amagat contrari als seus interessos, i altres subministraven informació que era tan escassa i de caràcter tan poc fiable que gairebé no tenia cap valor". Davant de la situació, Townsend creia que "alguna forma de legislació s'hauria d'adoptar" per obligar els grangers a facilitar estadístiques (94). La legislació no es va aprovar, i en el seu darrer informe com a cap del Departament, repetia les mateixes queixes: "És una qüestió extremament lamentable per a mi que fins al moment no s'hagin rebut dades dels grangers, només alguns informes subsidiaris" (95).

Un altre sector en què es volia avançar era el de la irrigació. Un informe de la Rhodesia Scientific Association del 1903 ho considerava molt necessari en un país com Rhodèsia, on durant gairebé set mesos a l'any les precipitacions eren mínimes. Conreus com el blat, la civada i l'ordi en sortirien molt beneficiats (96). Fins aleshores, l'única gran construcció era la presa de Matopo, feta per Rhodes. Alguns colons havien fet petites obres d'irrigació però, segons el Departament, es veien perjudicats per la manca de capital. Durant la visita dels Directors de la BSAC el 1902, la RLOFA havia obtingut un préstec de 10.000 lliures per a la realització d'obres d'irrigació i de construcció de tanques. Townsend creia que calia més capital disponible per a la inversió, però havia de ser a través de préstecs a privats, no d'obres públiques. Els préstecs s'oferirien en base a una garantia hipotecària sobre les granges, que pujarien de preu gràcies a les mateixes obres d'irrigació. "Qualsevol projecte d'irrigació de l'Estat a gran escala implicaria probablement una enorme despesa de capital, que penso que podria ser utilitzada més avantatjosament i amb un benefici més ampli, si fos prestat als propietaris de terra per dur a terme obres d'irrigació a les seves pròpies granges" (97).

L'any 1906 es seguien recomanant les petites obres d'irrigació, no a gran escala (98). El mateix any, W.B. Gordon, un antic oficial d'irrigació a l'Índia, i que feia uns anys que

treballava pel govern del Cap, va recomanar la contractació d'un oficial encarregat específicament de la irrigació, però la qüestió va quedar aparcada (99).

Les tasques de recerca i experimentació es va veure entrebancades en general per la limitació de personal i les retallades pressupostàries. L'any 1906 Sawyer, l'home que havia gestionat la major part dels experiments, i que editava el RAJ, va plegar. Tot i que L.A.King-Church el va substituir a la revista, i que el 1907 es va contractar un analista químic, J.Cameron – qui, per exemple, es dedicarà a l'anàlisi dels sòls -, l'absència de Sawyer va afectar negativament la feina experimental del Departament (100). Les restriccions econòmiques van ser constants. El 1905, en resposta a una demanda de major inversió en recerca, feta pel President de la Mashonaland Farmers' Association, W.H.Brown, Newton responia: "Hem d'estalviar i, en certa mesura, intentar reduir la despesa fins al límit dels nostres ingressos" (101). L'any següent la Companyia anunciava que la recerca s'havia de concentrar en qüestions més urgents, i deixar per a més endavant l'experimentació a llarg termini (102). La Nursery es va anar dedicant cada vegada més a experiments forestals, en lloc dels experiments agraris (103).

El cotó

Sota el guiatge de Townsend, el Departament es va esforçar per impulsar el conreu d'altres productes que no fossin el blat de moro i el tabac. L'objectiu de la diversificació era evitar la dependència de només dues collites, la retallada de les importacions d'aliments – i, a través d'això, la reducció del cost de la vida -, i la recerca d'alguna producció que proporcionés ingressos, potser a través de la seva exportació.

Un dels productes que va atreure l'atenció de la Companyia va ser el cotó. Creixia salvatge al país, i els africans l'usaven per fer-ne teixits. Percy Inskipp, un oficial de la BSAC a Londres, hi tenia interès, i va proposar la creació d'una companyia per conrear-lo a Rhodèsia. Milton li va prometre ajut per a les proves experimentals, així com facilitar el transport d'un especialista que seria enviat per la nova companyia (104). A principis del 1903 Inskipp ja havia aconseguit crear un sindicat d'inversors, el Rhodesian Cotton Syndicate, amb un capital subscrit de 2.000 lliures, i algunes companyies cotoneres de Liverpool s'hi havien interessat. A finals d'any va contractar J.L.Stinson, un expert del Mississippi Agricultural College, i el va enviar a Rhodèsia (105).

Mentrestant, a Rhodèsia, el Departament d'Agricultura ja havia fet algunes proves a Salisbury amb llavors importades d'Egipte i els Estats Units, sota la supervisió de W.C.Hurrell i d'un especialista nord-americà, H.J.C.Hastings. Els experiments no van funcionar bé perquè les llavors es van plantar en una estació de l'any equivocada. El Departament creia que el conreu del cotó depenia "de si treballadors nadius estarien disponibles". Hastings creia que els africans "preferirien collir cotó per 10/- al mes i menjar, que fer altres feines, com la mineria, pel doble de diners". Pensava que "les dones i els nens podrien collir cotó com les dones i els nens blancs cullen llúpols a Anglaterra" (106).

Stinson va començar a fer proves, sense gaire èxit, però a finals del 1904 la possibilitat de conrear cotó a Rhodèsia va atreure l'atenció de la British Cotton Growing Association (BCGA). Aquesta associació s'havia creat el 1902 amb la intenció de promocionar el conreu del cotó a tot l'Imperi. En aquells anys la demanda mundial estava creixent considerablement, els preus augmentaven i la indústria tèxtil de Lancashire es trobava que depenia dels Estats Units per a un 85% dels seus subministres. Amb el suport del Colonial Office, la BCGA es dedicava a distribuir llavors a les colònies, facilitar la comercialització del producte i donar consells tècnics. El govern liberal va reforçar els ajuts econòmics a la BCGA. Churchill, aleshores Sots-secretari d'Estat per a les Colònies, era diputat per Lancashire (107).

L'octubre del 1904 la BCGA, que ja havia estat contactada el 1903 quan Inskipp buscava un expert per enviar a Rhodèsia, va proposar l'enviament gratuït de 40 tones de llavors a Rhodèsia, a canvi que el govern les distribuís als grangers i, si era possible, que el cotó produït es vengués a través de l'Associació. La BSAC s'hi va interessar molt, els ferrocarrils van prometre no cobrar el transport del cotó i es va acceptar la proposta de comercialitzar-lo a través de la BCGA (108). Townsend va rebre instruccions de repartir les llavors als africans de diversos districtes, a través dels Comissaris per als Nadius (CNs), i d'enviar-ne una part de Rhodèsia del Nord-Oest. En nom de la BSAC, Jones emfasitzava a Milton l'interès de la Junta en l'afer, i apuntava la possibilitat de repartir les llavors també a grangers europeus: "és igual a qui s'enviïn les llavors, sempre i quan els qui les rebin facin tot el que puguin perquè l'experiment tingui èxit". També proposava que es paguessin unes

bonificacions als CNs que obtinguessin millors rendiments dels africans del seu districte (109).

A Rhodèsia els oficials eren més aviat escèptics amb l'experiment. En primer lloc, les llavors arribarien massa tard per ser plantades extensivament, ja que l'època de sembrar ja hauria passat. La resposta de Londres va ser que calia plantar igualment, i que no passaria res si en alguns llocs això perjudicava la collita. "El punt vital és començar a enviar cotó a casa (Anglaterra) tan aviat com sigui possible per tal que Lancashire pugui reconèixer Rhodèsia com a font probable de subministre" (110).

Townsend va seguir les instruccions i va lliurar les llavors a alguns CNs i a diversos colons, però ell i Milton van continuar expressant dubtes sobre les perspectives del cotó. Seguint les recomanacions de Townsend, que aleshores estava malalt, Milton va fer saber a la Companyia que els rendiments esperats difícilment s'aconseguirien a Rhodèsia. El cost del transport també suposava un problema, ja que Stinson havia informat que les terres prop del ferrocarril de Bulawayo a Umtali no eren bones pel cotó. Les regions més adequades es trobaven al *Low Veld*, que no disposava de tren. L'Administrador refusava la proposta de pagar bonificacions als CNs: "Dubto a adoptar-ho perquè em temo que faria créixer entre certs sectors les mateixes protestes que es van produir pels seus esforços ben intencionats i, en la meua opinió, molt encertats per induir els africans a buscar feina pel seu propi interès". Milton creia que Nyasaland estava més ben condicionada per satisfer les demandes de la BCGA (111).

Alguns grangers van plantar el cotó distribuït pel Departament, o van lliurar llavors als africans que resideien a les seves terres perquè les provessin (112). Ni això ni els experiments de Stinson a Hartley i Salisbury van tenir massa èxit, i el 1906 Townsend ja deia que "Hi ha poques perspectives, em temo, d'induir els grangers europeus a conrear-lo mentre tinguin un mercat tan bo per als cereals, el conreu dels quals entenen i troben més fàcil que el del cotó". Només si es convencien els africans dels districtes més adequats per al cotó es podria pensar en una producció a gran escala. La qüestió laboral també perjudicava als colons: "Un obstacle que cal superar és la dificultat per obtenir un subministre continuat de mà d'obra barata durant l'època de la collita. Aquesta dificultat, és clar, no existeix per a l'agricultor natiu". Townsend semblava considerar que desviar part de les tasques agrícoles cap a un nou producte, o incrementar la feina esmerçada no suposava cap "dificultat" per

als africans (113). Les esperances posades en els africans tampoc es van aconseguir, però. El 1907 el CN de Lomagundi informava que havia distribuït llavors als africans del districte, sense massa resultats. No coneixien bé el producte, ell no tenia temps d'aconseguir-los, i els preus oferts eren massa baixos per a interessar-los (114). Townsend era clar en parlar del conreu africà del cotó: “hi ha poca esperança d'induir els nadius a fer-ho. Tots els esforços en aquesta direcció s'han demostrat inútils en el passat” (115). El Rhodesian Cotton Syndicate es va dissoldre i els esforços de la BCGA es van centrar a Uganda i –com Milton havia predit – a Nyasaland (116).

Altres productes

Un altre producte que es va voler potenciar van ser les fruites, especialment els cítrics. Odlum en va parlar repetidament i n'era un defensor convençut. Pensava que el fet que les llimones i les taronges creixessin salvatges indicava que el país era bo per al seu conreu. Ell pensava que aquesta producció tenia molt bones perspectives, ja que es podrien fer arribar les fruites rhodesianes a Europa abans que els productors del Mediterrani i Califòrnia haguessin fet les seves collites. A més, opinava que els fruiters no requerien irrigació necessàriament. Les pomes oferien unes possibilitats igualment optimistes, i es podrien enviar als mercats sud-africans i europeus (117).

Les coses van anar molt a poc a poc. A Melssetter la producció de fruites va créixer, i el 1906 va rebre un cert impuls amb l'exposició organitzada per la Royal Horticultural Society a Londres, amb la intenció de donar a conèixer els cítrics plantats a tot l'Imperi. L'any següent es van fer alguns enviaments experimentals de cítrics rhodesians a Europa (118). Però el problema més greu eren les comunicacions i la comercialització. El districte estava mal comunicat amb les línies de ferrocarril. Com a alternativa, el Departament va avançar la possibilitat de construir una “petita” fàbrica de conserves a Melssetter, i així reduir la quantitat de fruita en llauna importada (119). El 1908 Townsend explicava que la producció estava augmentant i disminuïa el volum de fruita importada, però gairebé no existia producció a escala comercial (120). Per millorar-ho, J.S.Loosley, secretari de la Rhodesia Agricultural Union, afirmava que calia establir una Associació de grangers dedicats a la fruita, i demanava una reducció de les tarifes ferroviàries per a la fruita destinada a l'exportació (121). De moment, la major part de fruites es produïen a les propietats de la BSAC a Inyanga i Matopos, i a les granges de les missions (122).

El Departament desitjava augmentar la producció d'hortalisses per reduir les importacions d'aquests productes i per aprofitar els mercats urbans. El 1903 es deia que els principals subministradors “són principalment indis i xinesos, que obtenen bones parcel·les en arrendament amb lloguers raonables per part de les autoritats municipals a les diferents ciutats” (123). Les cebes eren un exemple de producció amb un mercat teòricament segur, ja que se n'importaven grans quantitats des d'Egipte. “Els grangers no tenen raó per queixar-se de no tenir mercats mentre no siguin capaços d'aprofitar-se de les oportunitats per subministrar un producte que ha de ser importat de tan lluny i pel qual hi ha una demanda tan universal” (124). Les patates també oferien possibilitats remuneratives, però la producció va continuar essent reduïda. El 1908 el Departament encoratjava els colons a plantar-les en quantitats suficients “per posar-les a disposició de les mines a un preu raonable com a menjar per als treballadors nadius” (125).

Les proves que es van fer per comprovar la viabilitat comercial dels pèsols o diversos tipus de mongetes van resultar insatisfactòries. Alguns colons van fer petites produccions de patates dolces i remolatxa. Les carabasses, en canvi, provenien gairebé sempre dels horts africans (126).

El blat va tenir molts problemes, ja que només es podia conrear de forma satisfactòria en zones molt humides, o amb irrigació artificial. A l'estiu es veia afectat per l'oxidació, i totes les proves per solucionar-ho van fracassar. El Departament hi tenia una confiança limitada: “Rhodèsia no pot esperar convertir-se en un país exportador de blat, però podríem produir tot el gra requerit per al consum local”. No va ser així i la importació va seguir essent elevada (127). Altres cereals, com ara el sorgo o el mill es van mantenir com a collites essencialment africanes. Molt pocs grangers en plantaven i tampoc se'n van fer massa experiments (128).

En un país amb una ramaderia tan important es va considerar necessària la recerca sobre els forratges. Es van provar la civada o l'ordi, sense massa èxit. Les plantes més usades seran el *paspalum dilatatum*, introduït per la Nursery el 1904, i el forratge Napier, dit així perquè el coronel Napier el va provar, va veure que resistia bé les sequeres i les gelades, i els experiments oficials ho van confirmar posteriorment (129).

La Companyia va fer experiments per comprovar si determinades collites més tropicals podrien convertir-se en productes d'exportació de Rhodèsia. Es va pensar en les fibres, com

ara el sisal, el jute i el lli. En una reunió amb grangers, Sawyer els va encoratjar a plantar fibres, ja que el mercat internacional creixia, però els experiments del Departament d'Agricultura no van resultar satisfactoris (130). Un problema afegit era que els grangers no disposaven del capital necessari per a la transformació del producte abans d'exportar-lo (131).

El cacauet tampoc no va funcionar. Se'l plantava a vegades com a collita de rotació amb el blat de moro, però el mercat local reduït i els baixos preus internacionals van impedir que prosperés. A més, requeria molta mà d'obra, i el rendiment per acre a Rhodèsia era molt inferior al d'altres països productors (132).

L'arròs era conreat per algunes comunitats africanes en terres properes a fonts d'aigua i excepcionalment humides. El 1904 es van importar llavors de l'Índia, ja que el govern estava preocupat per "El gran consum d'arròs al país, la major part del qual és importat per culpa del cost prohibitiu que comporta el conreu de les varietats de les terres baixes". Pocs colons el van provar, i sense continuïtat (133).

Alguns intents de plantar vinyes d'origen nord-americà no van reeixir (134). Finalment, el cafè es va seguir plantant en algunes granges de Melsetter i els oficials esperaven que en el futur esdevingués una de les indústries bàsiques del país, sobretot de cara a l'exportació cap a Sud-àfrica (135).

Després d'intentar fer funcionar una multitud de productes diferents, el 1908 el Departament es veia obligat a afirmar que "L'ocupació reeixida de la raça blanca descansa no tant en la introducció d'indústries noves i diferents com en la producció de més i millor gra, més i millor bestiar i ovelles, més i millor tabac" (136).

Problemes

Durant els seus anys com a Secretari d'Agricultura, Townsend va aconseguir incrementar la qualitat tècnica i professional del Departament. El personal i els pressupostos van augmentar, i es van contractar experts en diversos camps. La producció europea de blat de moro i tabac va multiplicar-se i es van fer esforços per trobar altres conreus rendibles. La recerca científica i els experiments van permetre millorar els rendiments i descartar varietats deficientes.

Però des del principi Townsend va haver d'afrontar restriccions pressupostàries. Durant els anys 1903-05, per exemple, les despeses de l'administració del país van continuar excedint

àmpliament els ingressos (137). En aquest context, el 1904 Milton havia de comunicar al Consell Legislatiu que “S’han fet diverses propostes per part del Departament per tal d’assistir la indústria agrícola, que implicaven una considerable despesa inicial, però mentre les finances no assoleixin una condició més satisfactòria, em sap greu que no sigui possible dur-les a terme” (138) Newton havia d’anunciar un fort descens del pressupost destinat a agricultura (139). Les coses no van millorar amb el temps. L’any 1906 Milton informava el Consell que el govern britànic havia refusat de permetre l’Administració rhodesiana demanar un préstec utilitzant com a garantia els ingressos futurs del país. Per tant, s’havia de continuar limitant les despeses (140). I l’any 1907 Haddon es lamentava al Consell Legislatiu per la disminució de la partida pressupostària que es destinava al Departament (141).

Les limitacions en la despesa van condicionar el Departament a l’hora de contractar especialistes o de conservar-los. Odlum va ser un cas paradigmàtic d’això. Ja en el moment de la seva contractació, el 1903, es va queixar que al Transvaal oferien tres vegades més salari als nord-americans que hi anessin a treballar. Les disputes amb Townsend van continuar al llarg de tot el seu mandat, ja que a les demandes d’augment salarial s’hi sumava la forma de treballar d’Odlum, que Townsend considerava massa independent i poc jeràrquica. El 1905 Odlum es queixava de manca de llibertat a l’hora de fer la seva feina, i demanava permís per treballar com a assessor agrícola privat a la vegada que com a funcionari. Townsend ho va refusar categòricament, i li va recordar que ja l’havia avisat “que no tenim diners a la nostra disposició per gastar en la promoció de l’agricultura en la proporció que ho fa el Departament d’Agricultura dels Estats Units o d’altres llocs, els mètodes del qual està tractant d’introduir aquí”. Un any més tard, Townsend havia de renyar-lo altre cop per haver cobrat l’elaboració d’un informe per a la Matabeleland Central Estates Company. Per pressionar el Departament Odlum va anunciar que el Transvaal li havia ofert un salari de 600 lliures anuals si anava a treballar per ells. Townsend va recomanar a Newton que s’acceptés la demanda de millora salarial, ja que Odlum era valuós per al Departament, tot i les tensions que creava. Newton ho va aprovar i Odlum es va quedar (142).

El problema salarial no era producte de la personalitat o les demandes d’un individu concret, sinó que era estructural del Departament. El mateix 1906, Townsend es lamentava

que Sawyer hagués plegat per marxar al Natal, on li oferien un càrrec més ben remunerat. Aquesta renúncia va provocar certa decepció dins del Departament. També deia que els funcionaris havien de treballar excessivament. Briggs, un administratiu, “s’ha tornat boig i l’han enviat a un sanatori (...) No sé a quina causa atribueixen els metges la seva bogeria, però jo crec que era l’angoixa de la feina i la necessitat d’un canvi i de descans, ja que no ha tingut vacances durant més de quatre anys”. Òbviament no es pot saber la causa de l’atac, però el fet que Townsend *pensés* que era degut a l’excés de feina és significatiu (143). Tot i que, comparat amb els primers moments de funcionament del Departament, s’havia contractat més personal i les despeses en salaris havien crescut força (144), l’any 1907 només hi treballaven un analista químic, un assistent, un expert en tabac i sis administratius (145).

La manca de pressupost afectava també la disponibilitat d’instal·lacions, i el 1905, Bevan, un veterinari acabat d’arribar d’Anglaterra, explicava com el Departament d’Agricultura disposava només de dues o tres habitacions a la primera planta de la Jamieson House, compartida amb el Tribunal Suprem (146).

Fins i tot a nivell Imperial, la voluntat inversora i de participació activa de l’Administració en el desenvolupament colonial, que s’havien anunciat a principis del període, semblava haver-se acabat. Els liberals desitjaven millorar la recerca i accelerar el creixement de les colònies, però centraven els seus esforços en l’extensió dels ferrocarrils i la recerca mèdica, rellegant a segon terme l’educació o l’agricultura (147). Ethel T. Jollie se’n queixava anys més tard: "Si Rhodèsia hagués pogut gaudir d’una desena part dels diners i intel·ligència dedicats a les colònies del Transvaal i el Riu Orange sota el règim de Lord Milner quin país més diferent que seria avui en dia! Què no hauria pogut fer un estadista d’aquella talla - amb el Sr. Chamberlain darrere seu al Colonial Office - per a aquest país?" (148). En una reunió amb grangers al final del seu mandat, Townsend els explicava: “Va ser mala sort per a ell estar al càrrec del Departament durant un període en què calia fer estalvis molt severos, i els seus suggeriments no sempre es van adoptar per aquesta raó” (149).

CAPÍTOL 15

L'AGRICULTURA I LA QÜESTIÓ LABORAL

Tal com s'ha vist en el capítol anterior, l'agricultura africana va continuar funcionant bé durant els primers anys del segle XX, i molts pagesos van augmentar la producció d'aliments i la seva comercialització, aprofitant el creixement de la demanda a les mines i a les ciutats. Els ingressos obtinguts servien per pagar els impostos i per acumular bestiar o comprar manufactures, ja fossin productes de consum o implements per millorar els conreus. Tot això permetia als africans evitar la feina assalariada o – almenys – triar les que oferien millors sous o condicions laborals. Els grangers es trobaven amb greus dificultats per aconseguir mà d'obra barata, i les mesures que s'havien pres fins al 1901 no havien solucionat el problema. A la vegada, les mines, que acabaven de sortir d'una greu crisi l'any 1903, desitjaven abaratir costos, especialment les explotacions més petites, i volien retallar els salaris.

Les lamentacions per la manca de treballadors seran constants al llarg de tot el període. El 1903 l'informe anual de la Companyia avisava que el principal problema per a l'extensió del conreu del tabac era l'escassetat de treballadors (1). I el RAJ es queixava que "Les atraccions superiors ofertes per les indústries mineres, tant en aquest país com a les colònies sud-africanes" fessin que els africans preferissin la mineria a les tasques agrícoles (2). També es deia que els africans no volien treballar entre els mesos de setembre i febrer, ja que era aleshores quan es dedicaven a les seves pròpies collites. Una altra opinió força estesa entre la comunitat de grangers era que "les necessitats financeres dels nadius no són prou com per requerir que treballin durant una part considerable de l'any" (3). Altres colons afirmaven que era difícil aconseguir que els africans es quedessin gaire temps al lloc de feina: "Tot i que són molt treballadors a les seves pròpies plantacions, no treballaran per a un home blanc durant més d'un o dos mesos a l'any, prefereixen passar la resta de l'any en la inactivitat més absoluta" (4). Es pot apreciar fàcilment la contradicció que conté aquesta afirmació, ja que es diu que els africans no fan res durant bona part de l'any, a l'hora que es reconeix que treballen molt en les seves pròpies collites.

Davant del problema, els grangers es negaven a acceptar que calgués apujar els salaris. Durant les discussions que van acompanyar la fundació de la Rhodesia Agricultural Union (RAU), un colon de Salisbury, G.Haupt, va afirmar que "Com més un home paga a la seva

mà d'obra, sembla que menys nois obtingui". Segons ell, si no es feia alguna cosa ràpidament per millorar la disponibilitat de treballadors "molts grangers es veuran obligats a llençar l'esponja". No va aportar cap explicació per a la seva afirmació sobre els salaris, però va ser aplaudit pels assistents (5). El Departament d'Agricultura compartia la idea que no s'havia de fer pujar els salaris en base a la competència entre grangers o amb la indústria minera, local o sud-africana: "l'oferta d'incentius extravagants en un districte o una colònia només pot tenir l'efecte d'arruinar el mercat laboral als altres llocs, especialment ara que el natiu ja no està lligat a una localitat, sinó que travessarà tot el país per trobar la feina més agradable" (6).

Els colons, que estaven molestos per la fi de la participació dels oficials del DAN en el reclutament d'obriers, ocasionalment reclamaven la instauració d'algun sistema de treball forçat. W.H.Brown, el president de la Mashonaland Farmers' Association va expressar el seu desig que en el futur la concessió de l'autogovern a la colònia i la Federació de Rhodèsia amb Sud-àfrica comportés l'aprovació d'una llei "per la qual els nadius del país seran obligats a realitzar la seva part de feina" (7). Un granger, A.S.R. Richardson, va escriure una carta al RAJ prou representativa de les idees de certs sectors de l'opinió pública europea. Deia que els holandesos a Sud-àfrica havien usat la força per fer treballar els africans, cosa que estaria bé de poder repetir a Rhodèsia. "El natiu entén que se'l forci, sota l'amenaça d'un càstig, a fer una cosa que no vol fer. És simple, clar i adequat a la seva comprensió (...) el que no entén són una sèrie de molèsties, taxes directes o indirectes, la interferència amb els seus costums inofensius, i els mil i un mètodes camuflats que s'usen per induir-lo a treballar". De tota manera, reconeixia que no era possible usar la coerció a Rhodèsia: "nosaltres tenim una premsa i un Exeter Hall, els holandesos no tenien cap de les dues coses". La crítica a l'actitud dels missioners es repetia quan Richardson feia un exercici de sinceritat a l'hora de descriure l'opinió de molts europeus sobre la qüestió laboral. Li semblava una tonteria parlar de la "dignitat" del treball: "Tots els homes blancs treballen, no per dignificar-se, sinó perquè ho han de fer, i amb l'objectiu d'acumular prou diners per poder-se retirar i deixar de fer cap mena de feina. La frase (sobre la dignitat) va ser pensada perquè convenia als homes que volien que altres fessin les tasques dures o monòtones que ells eren massa rics o massa ganduls per fer". Continuava: "Nosaltres volem

que el natiu treballi, no perquè és bo per a ell (...) sinó perquè és essencial per al nostre benestar que treballi".

A més, Richardson corroborava alguns dels prejudicis que certs sectors dels colons tenien contra els efectes del treball assalariat sobre els africans. "Els homes d'aquí que han vist per sí mateixos la diferència entre el natiu civilitzat i el que anomenem el natiu "pur", admetran que tota la dignitat la té el "pur". El natiu treballador és sovint un borrarxo, insolent i una paròdia bruta de la classe més baixa de blancs; els cafres purs (especialment aquells que pertanyen a les races natives dominants) són, normalment, educats, hospitalaris i certament dignes".

Malgrat tot el que ha dit abans, reconeix que cal que els africans treballin, i que no se'ls pot obligar per força. Per tant, era necessari canviar els seus costums per tal que desitgin adquirir productes manufacturats, que hauran de comprar i pagar en moneda: "hem de dissenyar mètodes per induir el natiu a abandonar el seu *kraal* i guanyar diners per comprar coses que no vol; la qual cosa beneficia al comerciant i a l'empresari". Ell considerava que la raó principal dels africans per treballar era aconseguir diners o bestiar per poder tenir més esposes. Contràriament al que demanaven els missioners, vol que la poligàmia sigui respectada: "si aboleixes la poligàmia, elimines la raó principal dels nadius per buscar feina" (8).

Tot i l'èmfasi que Richardson posava en incentivar el gust dels africans per als productes de consum, una de les reclamacions més freqüents del col·lectiu de grangers serà l'augment de les taxes. S'esperava que així es veiessin obligats a buscar feina assalariada per pagar-les. Volien que la taxa fos de quatre lliures anuals per cada home adult. Milton recolzava un augment considerable, però no tan exagerat. Estava disposat a establir la taxa en dues lliures anuals, a més d'un recàrrec de 10 xílins per cada dona després de la primera. Esperava que això augmentés els ingressos d'una Administració deficitària i impulsés els africans a buscar feina, però sense provocar una sensació de greuge i malestar, que pogués desestabilitzar políticament el país (9).

Hi havia alguns colons que no recolzaven la demanda d'augment dels impostos. La Mashonaland Farmers' Association tenia dubtes, ja que creien que uns impostos més elevats acabarien implicant uns salaris més alts. Meikle, el diputat per Umtali, també es va mostrar contrari el 1903 a incrementar els impostos (10). L'oposició més forta, però, va

venir altre cop de Clarke, el Comissari Resident. Com havia fet en ocasions anteriors, argumentava que els africans ja contribuïen prou a les finances rhodesianes, i que l'èxode d'homes a la recerca de salaris incrementaria excessivament la feina de les dones al camp. També es mostrava preocupat per un possible descontentament generalitzat dels africans, sobretot en uns anys de collites dolentes. El 1903 el Consell Legislatiu va aprovar un increment de la taxa fins a 2 lliures anuals. El Secretari de Colònies, Chamberlain, estava d'acord amb la proposta de Milton, però va ser substituït per Lyttelton, que el 1904 va fixar la taxa en una lliura anual. L'augment era molt inferior al que desitjaven els colons, però encara suposava doblar l'import que s'havia pagat fins aleshores.

A part de l'augment de la fiscalitat, es van fer alguns canvis en l'aparell legislatiu. La Natives Passes Ordinance del 1904 obligava els treballadors assalariats a registrar-se i a dur un passiu, on s'estipulés que havia complert els seus contractes laborals. Calia fer-ho a partir dels 14 anys, i moltes vegades els colons contractaven nois encara més joves (11).

Les peticions dels colons a favor d'un increment de la pressió administrativa sobre els africans per tal que busquessin feines assalariades no es van aturar. El Comité parlamentari sobre qüestions laborals del 1906 recomanava que la taxa es cobrés en períodes diversos de l'any, i segons els districtes; que els contractes tinguessin una durada més llarga, i que qui treballés durant períodes de temps continuats fos recompensat amb una exempció fiscal. El Comité també avançava alguna recomanació per fer més atractiva la feina, com ara la fixació d'un salari mínim. Segons s'argumentava, la garantia d'aquest ingrés mínim fix era una de les raons que explicaven l'emigració cap a les mines sud-africanes (12). Així mateix, el Comité recuperava la proposta d'involucrar els Comissaris per als Nadius en el reclutament, tot i que reconeixia "la dificultat en què es trobava l'Administració en vista de les instruccions emeses pel Govern de Sa Majestat basades en informacions poc acurades i enganyoses" (13).

Treballadors asiàtics

L'altra opció que es va estudiar va ser l'arribada de treballadors indis o xinesos. El 1903 la Cambra de Mines va sol·licitar l'entrada de treballadors indis (14), i el 1904 el Duc d'Abercorn, un dels Directors de la BSAC, deia als accionistes que "L'única solució que veiem per a aquesta dificultat és l'admissió als nostres territoris de mà d'obra asiàtica contractada sota condicions similars a les que s'apliquen avui en dia al Transvaal

(Aplaudiments)" (15). Però no tots els colons hi estaven d'acord. Molts volien restringir l'entrada d'immigrants asiàtics, o almenys reconèixer-los menys drets que als europeus. L'India Office es negava a autoritzar el reclutament si no es garantia als indis igualtat de drets amb els blancs un cop fossin a Rhodèsia, i el virrei tenia molts dubtes sobre la legislació laboral rhodesiana.

Clarke s'oposava a l'arribada de treballadors indis o xinesos, amb una barreja d'argumentacions econòmiques i paternalistes – per no dir racistes (16). El 1904 deia que els asiàtics farien una competència injusta als africans. Bona part del petit comerç ja es trobava en mans de llevantins o “jueus russos”, i els asiàtics també s'hi dedicarien. Els africans ja havien perdut la seva artesanía, i no es podia permetre que el petit comerç i les feines una mica qualificades també anessin a parar a mans dels asiàtics. A més, els indis i els xinesos tenien uns "estàndards morals" inferiors als dels africans. I un creixement substancial de la població asiàtica provocaria més tensió racial a la colònia. L'Alt Comissari, Milner, no hi estava d'acord, però Clarke va aconseguir fer-se escoltar al Colonial Office, i la crisi dels treballadors xinesos al Rand va acabar de tancar la qüestió (17).

El reclutament als països veïns

Com que cap de les mesures suggerides o aplicades per mobilitzar la mà d'obra autòctona i per aconseguir treballadors asiàtics funcionaven, es va recórrer al reclutament a les colònies veïnes. El 1903 es va fundar el Rhodesia Native Labour Bureau (RNLB), que havia de reclutar treballadors, especialment destinats a les mines. S'esperava que el Bureau aconseguís que els treballadors signessin contractes d'un any de durada amb salaris baixos, que reduís l'èxode d'africans de Rhodèsia cap a Sud-àfrica, i que subministrés mà d'obra a les mines més pobres, que no podien atreure gent en un mercat laboral “lliure”. Els agents del RNLB buscaven gent sobretot a les zones rurals més pobres i on era més difícil comercialitzar les collites pròpies. Oferien roba, menjar o diners a la bestreta, de manera que els treballadors quedaven endeutats amb l'empresa de bon començament. I feien una tasca de “propaganda”, promentent salaris i condicions molt superiors a les reals (18). El RNLB cobrava una tarifa als empresaris per cada obrer subministrat (19).

Ser contractat a través del RNLB no era una opció gaire popular entre els africans de Rhodèsia. El contracte que es signava era llarg, i no es podia triar l'amo al qual t'assignava

el Bureau. Només s'apuntaven a aquest tipus de treball, conegut com a "Chibaro", aquells que no tenien alternativa, els qui no podien comercialitzar els seus conreus, o ja eren pobres en les seves comunitats d'origen. La majoria provenien de les colònies veïnes ja que, entre d'altres coses, era més difícil enganyar als autòctons sobre les condicions de treball que els esperaven. Els rhodesians acostumaven a conèixer la reputació dels amos i les empreses abans de contractar-s'hi, signaven contractes privats o, si desertaven, estaven més a prop de la seva comunitat d'origen o de poblacions afins ètnicament o culturalment (20).

Les coses eren més fàcils per als reclutadors en altres territoris. A Rhodèsia del Nord, aleshores dividida en dues administracions separades, la BSAC estava valorant la possibilitat d'impulsar una agricultura europea en la línia del Sud, però la presència de colons era encara mínima, i el Colonial Office i Milner no veien clara la proposta de la Companyia i la possible expropiació de terres dels africans que podia comportar. El 1904 la BSAC va iniciar una forta campanya de recollida de taxes a Rhodèsia del Nord-Oest. Amb un mercat laboral local limitat, els africans de la província van començar a emigrar en gran nombre cap al Sud, molts d'ells a través del RNLB (21).

A Nyasaland, la situació era semblant. El protectorat havia anat imposant unes taxes força elevades en comparació amb altres territoris de la regió, i l'economia dels grangers europeus locals, que es dedicaven a plantar cafè i te, era feble. La necessitat de buscar els ingressos per pagar els impostos i l'atracció dels salaris rhodesians i sud-africans més elevats van encoratjar l'emigració massiva. A partir del 1902 el percentatge d'assalariats originaris de Nyasaland no deixarà de créixer a Rhodèsia del Sud (22).

Els moçambicans també es traslladaven a Rhodèsia per treballar. Fugien del treball forçat i els abusos de les Companyies concessionàries, i es veien afavorits per la diversitat de jurisdiccions administratives, que dificultaven un control eficient del territori. Els shona de les regions de Tete i Manyika, a més, comptaven amb poblacions de la mateixa cultura a l'altra banda de la frontera (23). Als districtes propers a la frontera amb Melssetter i administrats per la Companyia de Moçambic, els africans estaven sotmesos a unes taxes elevades o a una contraprestació laboral si no les pagaven. A Rhodèsia, en comparació, la taxa era menor i els salaris més elevats (24).

Tot i que molts emigrants volien esquivar el RNLB perquè preferien negociar privadament els seus contractes, això no era fàcil. Els originaris del Nord i l'Oest de Nyasaland

acostumaven a viatjar a través de Fort Jameson (actual Chipata), a Rhodèsia del Nord, i des d'allí fins a Feira, on creuaven el Zambesi. Calien diners per menjar durant el viatge i per pagar els transbordadors al riu. Certes zones de la ruta estaven infestades de lleons i altres animals perillosos. Els qui sortien del sud del protectorat anaven a Tete, on calia amagar-se dels reclutadors portuguesos i pagar guies locals que els conduïssin fins a Rhodèsia. L'obertura del ferrocarril entre Rhodèsia del Sud i Broken Hill (actual Kabwe) l'any 1906 va fer que molts africans de Rhodèsia del Nord l'utilitzessin (25).

Problemes i conflictes sobre el reclutament

La tasca del RNLB va permetre atreure més treballadors i va col·laborar en el descens de salaris que es va produir a partir del 1903, però no va estar exempta de problemes, polèmiques i crítiques. Dificultats financeres van provocar la seva fallida el 1906, i la creació d'un nou *Rhodesian Native Labour Bureau*, que es va beneficiar d'una taxa imposada sobre la indústria per cobrir-ne les despeses, i de subsidis per part de la BSAC (26). La taxa per finançar el RNLB va provocar la protesta d'algunes companyies mineres, que argumentaven que els amos que tenien bona reputació entre els treballadors, pagaven salaris justos i, per tant, atreïen prou personal, estaven obligats a subsidiar els empresaris abusius i ineficients, que només obtenien obrers a través del Bureau (27).

Els grangers es lamentaven que ells no podien permetre's el pagament de salaris com els de les mines i, segons alguns, els africans consideraven les feines agrícoles "només adequades per a les dones, i troben a faltar l'emoció de la vida a les grans mines" (28). Aquesta opinió contrastava amb les afirmacions del CNC de Matabeleland, que el 1907 es felicitava pel fet que un major nombre d'africans havien anant a buscar feina a les granges en detriment de les mines, ja que les tasques mineres no els agradaven. Ell creia que una de les raons d'aquesta tendència era el desig dels africans per aprendre les tècniques agrícoles dels europeus (29). De fet, aquestes opinions contraposades – més enllà de fer referència a casos individuals, que podien respondre a motivacions personals – semblen indicar una tendència per part dels treballadors a valorar aspectes diversos a l'hora de buscar la feina que els resultés més rendible, ja fos perquè s'oferia un millor salari, o perquè les condicions laborals eren més satisfactòries.

Les rivalitats entre les diverses colònies a l'hora d'assegurar-se treballadors també es van intensificar. Les mines sud-africanes continuaven essent atractives per als africans de

Rhodèsia, cosa que provocava les queixes dels colons i l'Administració. El 1906 el Comitè parlamentari sobre la mà d'obra africana va recomanar que els treballadors de Rhodèsia del Nord s'enviessin prioritàriament a Rhodèsia del Sud i no a Sud-àfrica, i que es restringís la concessió de passis als autòctons de Rhodèsia que volien anar al Rand. Així mateix, suggeria que els treballadors que provenien del Nord no creuessin Rhodèsia en el seu camí cap a Sud-àfrica, i se'ls traslladés per mar. En el seu pas per Rhodèsia explicaven les condicions laborals i salarials al Rand, i això, segons el comitè creava "descontent" entre els autòctons que ho comparaven amb la situació local (30).

Un sector dels grangers, apostava per mesures més dràstiques: "l'exportació d'un sol natiu de Rhodèsia cap al Rand o cap a qualsevol altre lloc ha de ser estrictament prohibida" (31). El 1907 el Duc d'Abercorn també suggeria als accionistes de la BSAC la necessitat de prendre accions "per protegir-se contra qualsevol intent de traslladar mà d'obra de Rhodèsia cap als territoris veïns" (32). A la vegada que volien impedir que els africans autòctons marxessin a treballar a l'estranger, però, els colons rhodesians exigien mesures que els permetessin accedir a la mà d'obra dels altres territoris.

A Nyasaland van anar creixent les queixes dels plantadors europeus i dels oficials de l'administració contra l'èxode massiu de treballadors cap a Rhodèsia i Sud-àfrica, però les pressions de la BSAC i el desig de Milner i del Colonial Office per accelerar la reconstrucció de l'economia sud-africana i assegurar-ne el subministre de mà d'obra van pesar més i el reclutament va continuar. No serà fins al 1907, amb els liberals al capdavant del govern a Londres i amb dades contrastades sobre l'alta mortalitat dels nyasalandesos a les mines, quan es prohibeixi el reclutament al protectorat. Tanmateix, el RNLB i la Witwatersrand Native Labour Association (WNLA) seguiran contractant treballadors il.legalment des de les seves bases situades just al costat de la frontera entre Rhodèsia del Nord i Nyasaland (33).

Tot i aquest reclutament il.legal, els grangers van intensificar les seves queixes, que afectaven tant el funcionament del RNLB, com les relacions amb els territoris del Nord. El juliol del 1908 el diputat Fletcher proposava al Consell Legislatiu la creació d'un organisme de reclutament específicament dedicat a buscar treballadors agrícoles, i gestionat – almenys en part – per la RAU (34). Uns dies més tard, va tenir lloc una trobada entre Milton i els representants dels grangers (35). J.A.Edmonds, el president de la RAU, va dir-

li a l'Administrador que els grangers es trobaven en una situació desesperada. La quantitat de terra sota conreu augmentava cada any, però en canvi “per mitjà de les actuacions del Bureau, el subministre de mà d'obra voluntària provinent del Nord s'ha enfonsat”. Segons les seves informacions, els reclutadors del RNLB no permetien als treballadors decidir on anar a treballar, si a les mines o a les granges. Estava convençut que “la predilecció natural dels nadius per anar a les granges estava essent aturada per alguna raó”. I afegia: “no hi ha dubte que el Labour Bureau és antagònic amb els interessos dels grangers”. Com a solució a les deficiències del RNLB i a les restriccions imposades pels governs veïns, es sol·licitava que la BSAC autoritzés que un agent privat, MacCulloch, anés a Rhodèsia del Nord i a Nyasaland per contractar treballadors només per als grangers.

Milton es va negar a assumir algunes de les crítiques. Va aclarir que els altres governs només estaven disposats a permetre la sortida de treballadors dels seus territoris si eren reclutats a través d'un agent oficial, si passaven exàmens mèdics, i si tenien un passaport emès per les administracions de les colònies d'origen. Milton posava en dubte les asseveracions d'Edmonds sobre les “predileccions” dels africans: “No sabia que els nois del Nord preferissin l'agricultura a la mineria. Ell creia que tots buscaven els salaris més elevats”. I pensava que els miners contribuïen més al Bureau que no pas els grangers.

Els assistents van continuar insistint en les suposades preferències dels treballadors. Backhouse afirmava que “preferien treballar en granges a 10 o 15 xílings abans que en mines encara que els paguessin salaris més alts”. Edmonds reclamava l'autorització de MacCulloch i el permís per portar els treballadors via Tete, a Moçambic, ja que això abaratiria els costos de transport i manteniment. Si no, almenys s'havia de permetre als treballadors reclutats pel RNLB triar on volien anar.

Milton els va advertir que l'oficial mèdic del govern s'havia establert a Feira, per on passaven la majoria de treballadors, i que el govern de Nyasaland volia que viatgessin via Fort Jameson i Feira per garantir aquest examen sanitari. De tota manera, els va prometre que provaria de convèncer els nyasalandesos d'acceptar la ruta alternativa de MacCulloch a través de Tete, si oferia prou garanties a nivell mèdic i d'alimentació.

Townsend recolzava bona part de les demandes dels grangers. Uns dies després de la reunió entre Milton i els colons, el Secretari d'Agricultura li deia al Tresorer que “com que en general es creu que un percentatge considerable dels treballadors provinents del Nord

preferirien treballar a les granges per un salari més baix del que poden obtenir a les mines em sembla que els treballadors reclutats pel Labour Bureau haurien de tenir l'oportunitat de triar si volen treballar en una granja o a les mines". També confirmava les sospites dels grangers sobre l'actuació del RNLB. Com que "el granger no es pot permetre de pagar la mateixa tarifa de reclutament que el miner naturalment al Bureau li interessa col·locar tota la mà d'obra reclutada a les mines". La solució passava perquè el RNLB acceptés cobrar menys als grangers pels treballadors que els subministrés, o que es creés una organització de reclutament separada.

Milton no compartia les opinions de Townsend. "La dificultat és que la comunitat minera contribueix amb 15.000 lliures a l'any per cobrir els costos d'obtenir mà d'obra mentre que els grangers van refusar de contribuir-hi. No seria just per als miners que quan el cost de reclutar i portar fins aquí els nadius ha estat suportat per ells, es permetés als nadius escollir si aniran a les granges o les mines". Creia que el govern havia d'ajudar els grangers a trobar mà d'obra, però els agricultors "han d'estar preparats per pagar una quantitat justa per la mà d'obra que se'ls assigni" (36).

La qüestió dels arrendataris

La utilització com a treballadors dels arrendataris africans que residien a les granges europees també va provocar fortes polèmiques dins de l'Administració i entre els colons. Quan l'agricultura europea va començar a millorar i es van realitzar les primeres inversions significatives de capital, alguns dels grangers més rics van reclamar que s'aprovés una legislació que reduís el nombre d'arrendataris presents a les terres dels blancs. Aquests grangers criticaven als propietaris absentistes que no usaven les seves terres i només es dedicaven a cobrar taxes als africans residents, o als agricultors blancs pobres que s'aprofitaven de la feina i les collites dels seus arrendataris. El 1906 el govern es va plantejar la possibilitat de legislar en la línia que reclamaven els grangers més benestants, però l'oposició dels altres colons i la reticència de molts Comissionats per als Nadius – que volien protegir els drets dels arrendataris, defensaven la seva contribució a l'economia colonial i no sabien on enviar els expulsats – ho va aturar (37). També hi havia colons que ho veien al revés: A.R.S. Richardson pensava que era una manera d'aconseguir treballadors ara que el reclutament era tan difícil: "Encoratgem el cobrament privat de rendes per part

dels grangers, i encoratgem els nadius a establir-se en granges privades en lloc de a les reserves natives" (38).

Sí que existia una coincidència més generalitzada a l'hora de reclamar a la BSAC que taxés als africans que residien en terres de la Companyia que encara no havien estat lliurades a cap colon, amb l'esperança que això els encoratjaria a buscar feina o a instal·lar-se a les granges, on els podrien usar com a treballadors o cobrar-los un arrendament. El 1905 la RAU va aprovar una resolució instant al govern a aplicar aquestes taxes (39).

Condicions laborals

Durant aquests anys, les condicions en què els africans havien de treballar a les granges eren freqüentment insatisfactòries, i aquesta era una de les raons de la dificultat per trobar mà d'obra. Els amos europeus, ja fos a les mines o a les granges, sovint enganyaven als treballadors, sobretot els reclutats a través del RNLB. El contracte es basava en l'anomenat "ticket" o període de treball de 30 dies. De fet, sempre era més llarg, perquè ni les festes ni els dies perduts per malaltia es comptaven. I els amos abusaven del sistema, ja que sovint no reconeixien que un dia de feina fos igual a la quantitat de feina que s'esperava d'un treballador durant una jornada laboral, i per tant calia treballar dos o més dies perquè es marqués un "dia" de feina al ticket. Molts amos també es negaven a signar els contractes quan s'acabava el període estipulat, o retardaven els pagaments. La necessitat que tenia el RNLB d'anar a buscar treballadors a colònies veïnes i traslladar-los a través de grans distàncies feia que les despeses de transport i alimentació durant el viatge es repercutissin en la tarifa que les empreses pagaven al Bureau. Els empresaris ho compensaven retallant els salaris i disminuint les racions alimentàries i els serveis i condicions de vida dels treballadors (40).

Les granges van continuar utilitzant de forma habitual el treball infantil i juvenil. Els nens podien ser els fills o germans dels africans que vivien a Reserves properes, o dels arrendataris presents a la granja, o viatjaven al costat d'adults des de Moçambic, Nyasaland o Rhodèsia del Nord. Els grangers acostumaven a demanar als treballadors que contractaven que portessin les seves famílies, per poder-les utilitzar també com a mà d'obra. Nens de fins a 6 o 7 anys treballaven en el conreu del cotó i el tabac. Altres, normalment d'entre 14 i 18 anys, s'empleaven com a criats. Molts colons creien que usar

adults per a tasques domèstiques era un malbaratament, ja que eren més necessaris en les tasques agrícoles (41).

La intervenció del Comissari Resident, Clarke, que havia estat prou efectiva a l'hora d'evitar un augment excessiu dels impostos, o d'aturar la importació de treballadors asiàtics, va produir menys resultats quan es va tractar de millorar les condicions laborals dels africans. Clarke només podia fer suggeriments o vetar lleis proposades per la Companyia, no impulsar legislació per iniciativa pròpia. Va aconseguir convèncer la BSAC de la necessitat de modificar la Llei de Mines l'any 1903 i així atorgar més poders a l'Administrador per intervenir en la sanitat de les mines. Però no va tenir èxit quan va intentar que s'aproessin compensacions per als obrers accidentats (42).

Granges i mà d'obra: un problema sense resoldre

Els anys posteriors a l'epidèmia de Febre de la Costa Africana van estar marcats per un esforç de reconstrucció de la producció agrària i ramadera de Rhodèsia i – com veurem més endavant (43) – per un cert increment de la immigració europea. Això havia d'implicar per força un augment de la demanda de mà d'obra per a les granges. Però la recerca de treballadors agrícoles va coincidir amb un període de recuperació de la indústria minera a Rhodèsia i Sud-àfrica, amb el creixement de les oportunitats laborals a les ciutats rhodesianes, i amb l'existència de millors opcions de comercialització dels productes agrícoles africans. Com que a molts districtes les expropiacions de terra no havien arribat a proporcions destacables, i la població africana no era molt elevada, un bon nombre de pagesos disposaven de prou terra per al conreu. Podien vendre les seves collites, pagar els impostos i, fins i tot, acumular una certa riquesa. Per als grangers europeus la situació era especialment difícil, ja que quan els africans decidien anar a buscar una feina assalariada, no acostumaven a triar una granja com a primera opció. Els salaris eren més elevats a les ciutats, a les mines locals o a Sud-àfrica.

Davant de les dificultats per assegurar-se els treballadors que requerien, els grangers –igual que els miners – van pressionar el govern perquè prengués mesures per ajudar-los. L'Estat va respondre aprovant algunes polítiques que anaven en la direcció reclamada pels colons, però no sempre va ser així; i altres vegades el resultat de les decisions preses no va ser el que s'esperava. En alguns casos, els grangers demanaven coses impossibles: volien aconseguir més treballadors, però es negaven a augmentar els salaris, argumentant que no

es podien permetre pagar el mateix que les companyies mineres. I van elaborar la teoria que els africans, de fet, “preferien” treballar a les granges abans que a les mines, tot i que se’ls paguessin salaris inferiors. Segons ells, el RNLB era el causant de l’escassetat de mà d’obra agrícola, ja que no deixava triar lliurement als africans el lloc on volien anar a treballar. Tot i que el Departament d’Agricultura va recolzar alguns d’aquests plantejaments, ni l’Administrador ni altres sectors del govern ho compartien. No es va accedir a les demandes del sector agrari, que volia accedir als treballadors reclutats pel RNLB sense pagar les tarifes que es reclamaven als miners.

Tampoc era fàcil de justificar la demanda de prohibir que els africans de Rhodèsia anessin a treballar a Sud-àfrica, mentre es demanava permís per anar a buscar treballadors a Nyasaland o Moçambic. Tot i que en aquest cas certs elements de la indústria minera i de l’Administració coincidien en la hostilitat als reclutaments que feien les companyies del Rand, no s’hi podia fer gran cosa. La capacitat de pressió política i econòmica de les colònies sud-africanes era molt superior a la de Rhodèsia. I prohibir el reclutament als sud-africans hauria facilitat l’aprovació de lleis semblants contra els rhodesians a les colònies veïnes.

Altres peticions, com ara la implicació del Departament d’Afers Nadius en el reclutament de treballadors, o l’augment desmesurat dels impostos, van ser aturades o limitades des del Colonial Office. La possibilitat d’importar treballadors asiàtics també va ser rebutjada per Londres i el govern indi. A més, una part de l’opinió pública europea a Rhodèsia hi era contrària.

La BSAC va anar elaborant un seguit de lleis per tal d’afavorir els interessos dels patrons europeus: es va augmentar l’impost que pagaven els africans i es va aprovar la llei de passis, que reforçava el control sobre els assalariats africans. Però això no sempre va donar bon resultat. En molts casos els africans van poder respondre a l’augment impositiu amb un increment de la seva producció agrària i de les quantitats comercialitzades (44). I les desercions laborals eren força freqüents fins al 1908, ja que la llei de passis no s’aplicava de forma gaire eficient (45).

La mesura més reeixida a l’hora d’assegurar treballadors per a les indústries rhodesianes va ser la creació del RNLB i el reclutament de treballadors als territoris veïns. A la regió es vivia un curiós efecte “dòmino”: els africans d’una colònia pobra o amb una administració

abusiva marxaven a un altre territori amb millors condicions laborals, del qual marxaven els autòctons per traslladar-se a un tercer país que oferís avantatges encara més grans. Els moçambiquesos, que patien una economia colonial feble i unes administracions incompetents i agressives, anaven a treballar a Nyasaland i les Rhodèsies; els nyalandesos i rhodesians del nord emigraven a Rhodèsia del Sud; i els rhodesians del sud marxaven al Rand. Òbviament el gran centre receptor de mà d'obra era Sud-àfrica, que atreia treballadors de tots els països al sud del Congo.

Era típic que els colons de cada territori reclamessin la prohibició de l'emigració dels seus treballadors, mentre anaven a reclutar a les colònies veïnes. Però, tot i que a vegades les seves pressions tenien efecte i es van aprovar restriccions temporals als reclutaments, no era possible establir prohibicions totals i permanents, o fer-les complir. Per tant, els treballadors reclutats a l'exterior van acabar esdevenint un percentatge molt elevat del total de la població assalariada de Rhodèsia del Sud.

L'arribada d'aquests immigrants va permetre que, durant uns anys, fos possible la combinació d'una agricultura africana en expansió amb una millora de la producció europea. Els autòctons podien cobrir les seves necessitats fiscals i de consum a través de la venda de les collites o del bestiar. O, quan això no era suficient, tenien un cert marge d'elecció a l'hora de contractar-se: podien fer-ho a Rhodèsia o a Sud-àfrica, a les mines o a les granges. Els treballadors del Nord o de Moçambic i la legislació laboral més restrictiva van impedir el col.lapse de les indústries europees i van facilitar un descens dels salaris en un moment en què l'agricultura africana encara gaudia de bona salut (46).

De tota manera, ja es podien veure símptomes clars que aquest estat de coses no duraria. Des del punt de vista dels africans, el creixement de l'agricultura i la ramaderia europees els abocava a afrontar una competència creixent, a la vegada que retallava el seu accés a les millors terres – a mesura que eren concedides als nous colons. I l'acció discriminatòria de l'Estat – en aquest cas del Departament d'Agricultura – a l'hora d'oferir els seus serveis i ajuts agreujava l'avantatge comparatiu dels agricultors blancs. Cada vegada seria més difícil per als africans cobrir les seves necessitats econòmiques amb l'agricultura com a única font d'ingressos.

Des del punt de vista dels colons, les lleis laborals i la tasca del RNLB no eren prou satisfactòries. La majoria de treballadors reclutats anaven a les mines rhodesianes, amb les

quals els grangers no podien competir en termes salarials, o al Rand. I el subministre de mà d'obra estrangera estava sotmès a oscil·lacions provocades per causes polítiques que quedaven fora del control de l'Administració rhodesiana. Aquest va ser el cas de les restriccions al reclutament a Nyasaland el 1907 o de l'aturada de les contractacions als territoris de la Companyia de Nyasa el 1906, com a resultat de l'aixecament de les poblacions yao (47). A mesura que el nombre de colons vagi pujant, també es faran més insistents les protestes. Les queixes expressades el 1908 es repetiran en els anys següents.

CAPÍTOL 16

EL DEPARTAMENT DE VETERINÀRIA I LA RAMADERIA

Organització i personal

Com a part del procés de reorganització administrativa provocat per la crisi de l'ACF, el 1903 el Departament de Veterinària va ser separat del de Topografia, i va quedar subordinat al Secretari d'Agricultura. Charles Gray va continuar com a Veterinari en Cap, tot i les discrepàncies que havia tingut amb els ramaders arran de l'epidèmia.

Per fer front a l'ACF s'havien contractat més veterinaris, i el 1904, mentre era de viatge a Londres, Gray va oferir a Ernest Bevan el lloc de Bacteriòleg al Departament. Bevan va arribar a Rhodèsia a finals del 1904 i tenia com funció bàsica la recerca sobre les diverses malalties que afectaven els animals del país. Però les limitacions pressupostàries van fer que Bevan descobrís en arribar que només disposava com a laboratori d'una habitació sense equipament (1). La feina del Departament també va ser entrebancada quan, el març del 1905, Gray va dimitir, en rebre una oferta per dirigir els serveis veterinaris del Transvaal. Va ser substituït com a Veterinari en Cap per J. M.Sinclair, que treballava al Departament des del 1899, i que ocuparia el càrrec durant més de vint anys.

Les queixes per la manca de personal i l'excés de feina que patien els veterinaris serà una constant al llarg d'aquests anys. El 1906 el Veterinari en Cap en funcions es lamentava perquè disposava de molt poca gent per afrontar un nou brot d'ACF a Victoria, cosa que els obligava a utilitzar agents de la policia per a certes tasques veterinàries (2). El 1907 hi havia 17 persones treballant al Departament, després que es contractessin tres nous veterinaris, però Sinclair encara ho trobava insuficient. Proposava que, seguint l'exemple del Transvaal, fossin els Magistrats els qui gestionessin la concessió de permisos per moure el bestiar, de manera que els veterinaris tinguessin més temps per dedicar-lo a la lluita contra les malalties, i no haguessin de fer tantes tasques de vigilància (3). L'excés de feina burocràtica o de dedicació al control dels moviments del bestiar era un motiu freqüent d'insatisfacció per als veterinaris. Bevan sempre es lamentava de no poder dedicar prou temps a la recerca, ja que havia d'ocupar-se en la tramitació dels permisos de trasllat de bestiar (4).

La lluita contra la Febre de la Costa Africana

La tasca que exigirà més dedicació per part dels oficials del Departament, i que crearà més tensions en la relació entre els veterinaris i els grangers, serà l'intent d'eradicar els brots de Febre de la Costa Africana (ACF). La preocupació de les autoritats estava justificada per la persistència de la malaltia i pels efectes perjudicials que tenia, no només per a la ramaderia, sinó per a tota l'economia rhodesiana.

Un cop es va saber que l'ACF era una malaltia nova, diferent de les que havien afectat el país en èpoques anteriors, els esforços es van concentrar en la presa de mesures per tal d'eliminar-la. Inicialment es va optar per l'aplicació de les propostes aprovades a la conferència de veterinaris de Ciutat del Cap a finals del 1904: exterminar el bestiar infectat o sospitós d'estar-ho; abandonar durant 18 mesos les pastures on es trobava el bestiar infectat, per tal que desapareguessin també les paparres que transmetien la malaltia; restringir els moviments del bestiar quan es detectava un nou brot; i impulsar la construcció de tanques de separació entre les granges. No es va recomanar fermament l'ús de la fumigació dels animals per eliminar-ne les paparres, ja que alguns veterinaris creien que els productes utilitzats podien perjudicar la salut del bestiar.

Algunes d'aquestes mesures no es van poder aplicar satisfactòriament. A Sud-àfrica els grangers, especialment els afrikaners del Transvaal, van protestar per l'eliminació dels animals sospitosos, i Milner - que no desitjava provocar un enfrontament amb els bóers - va acceptar restringir la destrucció als animals clarament infectats. També es van aprovar ajuts econòmics per a la construcció de tanques, i es van instaurar pagaments de compensació pels animals eliminats (5). A Rhodèsia les coses eren més complicades, ja que l'Administració no disposava dels recursos financers que podia mobilitzar el Transvaal. No estaven previstos ni els ajuts per a la construcció de tanques ni els pagaments en compensació pels animals que calgués exterminar (6).

El procediment habitual quan es produïa un nou brot consistia en l'enviament d'un o més veterinaris del govern i l'aïllament dels animals afectats. Els que estaven infectats s'eliminaven, i la resta es portaven al que s'anomenava "camp de temperatura". Allí se'ls vigilava durant tres setmanes, el període d'incubació de la malaltia, i se'ls sotmetia a fumigacions periòdiques. Si passat aquest temps no havien tingut febre, se'ls traslladava a noves pastures "netes", és a dir, a una zona on no hi hagués hagut bestiar des de feia molt

temps. Els que mostraven símptomes de l'ACF, com ara un increment de la temperatura corporal, eren sacrificats. Aquest sistema resultava prou eficient, però creava força inconvenients als ramaders: molt sovint els animals que es trobaven al camp de temperatura acabaven patint la malaltia, i els que estaven sans no podien tornar a les pastures originals fins un any i mig o dos més tard, ja que abans no hi havia garanties de que estessin netes. Si es descobria un brot a la seva granja, molts ramaders preferien vendre els animals a l'escorxador i abandonar el negoci (7).

A més d'aquest procediment, es van aprovar diverses iniciatives legals per tal de lluitar contra la malaltia. La situació havia esdevingut molt greu, ja que a principis de març del 1903, el 95% del bestiar infectat per l'ACF havia mort, i els europeus havien perdut 15.770 caps. Aquell any es va aprovar l'Animal Diseases Ordinance, que reforçava els poders de l'Administrador per controlar els moviments de bestiar. El país va ser declarat oficialment infectat, i es prohibia el trasllat d'animals sense permís. No se'ls podia fer sortir de les granges, ni traslladar-los a una distància fora de les milles superior a les 10 milles. Els animals que fossin enviats als escorxadors havien de ser fumigats, mantinguts en quarentena, i sacrificats abans de tres setmanes (8). El 1904 l'Ordinança va ser esmenada, de manera que l'Administrador rebia poders per declarar una zona infectada, decretar l'eliminació o quarentena dels ramats, o obligar a fumigar-los (9).

Ajuts estatals als ramaders

Des dels primers moments en què va detectar-se l'ACF els grangers havien estat reclamant ajuts del govern per als afectats. L'agost del 1902 la Mashonaland Farmers' Association va aprovar una resolució declarant que "les condicions més liberals haurien de ser aplicades a aquells que han tingut pèrdues, o a aquells que tinguin el bestiar en quarentena". Sol·licitaven una reducció del 50% en els preus del ferrocarril de Beira, i la gratuïtat del transport de tanques, eines agrícoles i productes de fumigació, i també l'eliminació de les clàusules d'ocupació dels títols de propietat de les granges que estaven realment ocupades. El govern va aconseguir que la companyia de ferrocarrils acceptés un 50% de descompte en el transport dels productes indicats per la MFA, però no que fos gratuït. I es va denegar l'eliminació de la clàusula d'ocupació (10). Durant els anys següents els colons van seguir reclamant descomptes més grans a les companyies ferroviàries, que no sempre se'ls concedien. El 1905, per exemple, el coronel Napier suggeria al Consell Legislatiu que la

reducció del 50% no es limités a la línia Beira-Gwelo, però Townsend li va dir que la Mashonaland Railway Co. considerava que el preu per arribar més enllà de Gwelo ja era prou baix (11).

Una de les modalitats d'assistència oficial als afectats per l'ACF va ser la importació d'animals que poguessin estirar les arades i permetessin la represa del transport. El 1902 Milton va anunciar al Consell Legislatiu la dedicació de 35.000 lliures per a l'adquisició d'animals (12). Segons Townsend, el 1903, en alguns districtes s'havien perdut el 80% dels animals de tir. El govern va comprar "a un cost molt alt" una gran quantitat d'ases, per distribuir-les entre els grangers i els miners més afectats, a través d'uns nous Farming and Transport Aid Boards (13). Aquell any es van importar 746 cavalls, 116 mules i 752 ases (molts provinents de l'Àfrica Oriental Alemanya) (14).

Encara durant l'any 1903, en un intent de millorar la situació creada per la manca d'animals de transport i de tir, es va pensar a introduir camells a la colònia. Sobretot es volien utilitzar per al transport i per a les patrulles dels Comissaris per als Nadius i de la policia. Els camells no patien ni pesta bovina, ni *redwater* ni pesta equina. El tinent coronel Hint va ser enviat per l'Administració al Punjab, i en va comprar 34. Van ser instal·lats en una granja a Goromonzi, però van posar-se malalts per culpa de les males pastures i d'un brot de febre aftosa. Se'n van importar alguns més, i es van distribuir entre certs grangers, especialment al districte de Victoria. Townsend no hi tenia gaire confiança i, de fet, els camells no van aportar cap solució als problemes dels ramaders o dels transportistes (15).

Els ases tampoc no eren la resposta. No estaven acostumats a les condicions del país, i no oferien el mateix rendiment que els bous. Townsend reclamava una millora de la qualitat dels ases importats o que es potenciés la tracció de motor. L'Estat havia de seguir ajudant els grangers en l'adquisició d'animals de tir i transport, ja que els fons necessaris per a les compres "estan molt més enllà de la capacitat de la gran majoria de grangers individuals, el capital dels quals, en molts casos, va desaparèixer completament amb la pèrdua del seu bestiar" (16).

Colons i oficials davant l'ACF

Tot i que la incidència de l'ACF va anar decreixent, l'aparició de nous brots va ser freqüent durant els anys 1903-1908. Cada vegada que es produïa un nou cas, es revifaven les tensions entre la comunitat ramadera i els veterinaris del govern. Les discussions més

habituals es referien a les causes dels brots, les restriccions als moviments del bestiar, i l'encert de la fumigació o la construcció de tanques com a mesures preventives. Molt sovint, els oficials i els grangers no es posaven d'acord sobre les mesures més addients, i tampoc hi havia unanimitat de criteris entre els propis colons.

L'11 de juny del 1904 es va celebrar a Salisbury una conferència de delegats de les Associacions de Grangers i membres del Departaments d'Agricultura i Veterinària. El coronel Napier, en nom de la RLOFA, va proposar la prohibició total dels moviments de bestiar durant 12 mesos. Però molts delegats, com ara els de la Mashonaland Farmers' Association (MFA), i els de les Associacions de Melsetter, Umtali o Gazaland s'hi van mostrar contraris. Gray els va dir que la prohibició total era impossible, ja que no hi havia prou personal per fer-la complir. A més, segons l'experiència adquirida en districtes on s'havia intentat aturar completament el trasllat de bestiar, els grangers que complien la llei patien pèrdues i inconvenients, mentre la malaltia s'estenia igual, per culpa dels moviments il·legals (17). Townsend tampoc era partidari de la suspensió total de moviments. De fet, ell desitjava aixecar les restriccions existents allí on fes 12 mesos que no s'havia produït cap cas de malaltia, ja que "La majoria de grangers disposen només de bestiar per a les arades i no tenen altres mitjans per transportar les seves collites al mercat" (18).

Sí que es va aprovar la proposta de Trollip, delegat de la Central Farmers' Association, per a la constitució d'Advisory Boards a cada districte, integrats per representants dels colons i oficials del govern. Els Boards havien d'assessorar l'Administració sobre les mesures de restricció de moviments més adequades a la situació local (19). Tot i aquest acord, la impressió que Townsend va treure de la conferència va ser que "Es va expressar tal conflicte d'opinió que no es va poder prendre cap decisió definitiva" sobre com lluitar contra l'ACF (20).

Les restriccions que el govern imposava per evitar l'extensió de la malaltia van continuar provocant polèmiques i "considerable oposició" entre els colons (21). Els oficials del Departament es queixaven de la falta de col·laboració per part dels ramaders. Quan es van produir diversos casos d'ACF a Inyanga, Sinclair deia que "havien estat amagats expressament, i s'havia comprat o intercanviat bestiar amb els nadius, i se l'havia traslladat il·legalment" (22).

Quan la incidència de la malaltia va començar a reduir-se (el 1906 es van morir només 732 caps, la gran majoria al districte de Victoria), Sinclair va advertir contra un excés de confiança. El descens en el nombre de casos “ha provocat un canvi molt clar en el punt de vista de la majoria que havia defensat la política de prohibició total dels moviments de bestiar, i és possible que es comenci a insistir enèrgicament en una flexibilitat més gran de la que es pot permetre amb seguretat”. S'havien de mantenir les restriccions (23). Tot i que els controls es van anar flexibilitzant, el 1907 Townsend comentava que “considerable insatisfacció s’ha expressat en alguns districtes, on no s’han produït casos de la malaltia durant els darrers dos anys o més, perquè les restriccions no han estat aixecades completament”. Com Sinclair, ell insistia en la necessitat de mantenir les mesures preventives (24).

L'encert de l'opinió dels oficials es va posar de manifest l'any següent, quan es va produir un nou brot a Umtali. Tot i que ràpidament se'n va poder aturar l'expansió, el Consell Legislatiu va votar a favor de la creació d'un comitè d'investigació per esbrinar-ne l'origen. Com a mostra de la divisió entre el govern i els colons, la moció va tirar endavant amb els vots a favor de tots els diputats electes i l'oposició de tots els nomenats oficialment (25). El comitè no va arribar a conclusions clares, sobre el lloc d'inici del brot, però va posar en dubte la versió que afirmava que l'origen es trobava a Moçambic. Els comissionats no consideraven que fos possible de satisfer les demandes dels sectors de l'opinió pública que reclamaven més restriccions als moviments de bestiar (26).

Les conclusions del comitè no van ser gaire ben rebudes pels oficials veterinaris. Sinclair pensava que el brot sí que s'havia iniciat a Moçambic, i es manifestava clarament a favor de restringir els moviments dels carros tirats per bous. Townsend estava d'acord amb ell a l'hora de situar l'origen del brot en territori portuguès, però discrepava del seu Veterinari en Cap en la qüestió de les restriccions, ja que els carros de bous eren el mètode de transport més barat i eficient en aquells moments (27).

La polèmica va tornar a esclatar quan el govern va autoritzar temporalment el moviment d'animals que es creien “salats” contra l'ACF, per tal que les mines del districte poguessin transportar els seus productes. Poc després la mesura es va revocar, cosa que va ser rebuda “amb el suport ferm de la majoria d'amos de bestiar al país, però que va ser oposada vigorosament per part dels amos de bestiar salat, que veien com se'ls impedia continuar

amb el seu negoci” (28). Els dubtes del Departament es devien al fet que els veterinaris no estaven segurs de l’existència de bestiar veritablement “salat” i, com a resultat d’això, s’havien emès instruccions contradictòries. Al Consell Legislatiu, Fletcher se’n lamentava, i demanava compensacions per als grangers que, seguint els consells dels oficials, havien comprat animals suposadament “salats”, que ara no es podien moure de lloc (29).

La construcció de tanques i la fumigació del bestiar

Les insuficiències pressupostàries i de personal, les disputes amb els colons i els dubtes sobre l’eficència científica de certes mesures van complicar també l’aplicació de les altres actuacions – a part de les restriccions de moviments i les quarentenes – recomanades pels experts.

La conferència veterinària de Ciutat del Cap havia aconsellat la construcció de tanques que permetessin protegir el bestiar de les granges i evitar el contagi ràpid dels ramats propers si es declarava un brot d’ACF. Townsend va suggerir l’aprovació d’una llei que fes obligatòria la construcció de tanques, i també obligués els grangers a compartir-ne el cost amb el veí. El govern havia d’ajudar els ramaders a pagar les tanques, a través de préstecs o de facilitats per a la importació dels materials. Segons el Secretari d’Agricultura, aquestes despeses governamentals serien menors que els costos de fer front a les malalties (30). Seguint aquestes recomanacions, el 1904 es va aprovar la Fencing Ordinance, però aviat es va veure que era difícil aplicar-la. Per una banda, la llei era molt laxa. L’Administrador podia decretar la necessitat de fer tanques en un districte, i llavors dos grangers veïns estaven obligats a pagar la meitat del cost de la tanca que els separaria. Però perquè la llei entrés en vigor calia que dos terços dels grangers de la zona afectada hi votessin a favor (31).

Per altra banda, ni els grangers ni l’Estat disposaven dels recursos que feien falta per cobrir el cost de l’aplicació universal de la llei. Gray ja advertia el 1905 que “la majoria dels propietaris que ocupen les seves granges no tenen mitjans per fer-hi tanques” (32). L’any següent encara no s’havia aplicat la llei a cap districte, tot i que Townsend explicava que molts colons havien construït tanques per iniciativa pròpia. La seva esperança era l’aprovació de la nova Loans Ordinance, que havia de permetre al govern fer préstecs als grangers per a pagar les tanques (33). Però llavors el Colonial Office va vetar l’aprovació de l’Ordinança, perquè no volia autoritzar la creació d’un deute públic per part de la BSAC.

Els Directors de la Companyia ho van considerar “especialment lamentable”, però no hi van poder fer res (34). L’any 1907 Townsend informava que la llei no s’havia aplicat mai i, per tant, “cal esmenar-la”. Volia que es fes obligatori per al veí d’un granger que construïa una tanca pagar-li la meitat del cost, sense esperar que la majoria de ramaders del districte hi votessin a favor (35). De moment, però, no es va fer cap modificació de l’Ordinança.

Els grangers es mostraven escèptics – quan no clarament hostils – davant l’aplicació d’una altra mesura aconsellada pels veterinaris: la fumigació del bestiar per eliminar-ne les paparres. Alguns dubtaven que aquests insectes fossin els transmissors reals de la malaltia; altres deien que la fumigació no aturava l’epidèmia, o perjudicava la salut dels animals; i els transportistes es queixaven que els seus bous quedaven afeblits després de ser ruixats, i no podien fer la seva feina. Gray va defensar la necessitat de fumigar: “malgrat que la fumigació obligatòria pot crear inconvenients a una certa part de la comunitat en disminuir la capacitat de creació d’ingressos dels seus animals, el fre a l’extensió de la malaltia que resulta de la fumigació justifica que es continuï” (36).

Els ramaders no van quedar convençuts. A la reunió celebrada el juny del 1904 amb els caps del Departament per tractar de les estratègies de lluita contra l’ACF, diversos grangers es van mostrar contraris a qualsevol legislació que fes obligatòria la fumigació. Trollip creia que els tancs de fumigació públics eren focus d’infeccions, ja que s’hi congregaven milers de caps de procedència diversa. I en aquells moments “És impossible per als grangers en la seva posició d’indigència actual instal·lar cap sistema de fumigació a les granges individuals”. Altres representants, com Meikle o Marshall, es van sumar a les opinions de Trollip. Marshall, en nom dels ramaders de Gaza, considerava que l’ús de tancs públics era “inútil científicament per eradicar la malaltia, i és esquivada pels nadius. Oprimia als petits grangers” (37).

Els dubtes dels colons van rebre el suport d’alguns suposats experts. A la conferència de la RAU de novembre del 1904, Arthur Douglas, un especialista en la cria d’estrucos a Grahamstown (Sud-àfrica), va repetir els arguments de Trollip, en considerar els tancs públics com a centres de contagi. Un dels veterinaris del Departament, Jarvis, va rebatre la seva opinió, i va rebre el suport d’alguns grangers abans reticents, com Meikle (38). De tota manera, com en el cas de les tanques, no es va aprovar cap llei que obligués els propietaris a fumigar el seu bestiar.

L'ACF i el bestiar dels africans

La diversitat d'opinions existents entre els oficials i els colons també es va posar de manifest a l'hora d'afrontar el perill de contagi dels ramats pertanyents als africans. En aquest tema, els objectius divergents de les diverses seccions de l'Administració, i els estereotips contradictoris sobre els africans que mantenien els europeus de Rhodèsia es faran ben evidents .

En esclatar l'epidèmia d'ACF es va estendre entre alguns colons i entre certs funcionaris del Departament, com el mateix Gray, el temor a una possible revolta dels africans si el seu bestiar era afectat per la malaltia, o se l'havia d'exterminar per evitar-ne l'extensió. El record del malestar que va provocar la pesta bovina del 1896, unes setmanes abans de l'aixecament dels ndebele, seguia ben viu entre els europeus.

Inicialment, els africans es van veure afectats en un grau molt menor que els blancs. Les Reserves es trobaven sovint lluny dels ferrocarrils i les carreteres, i pocs africans disposaven de carros de bous. Només en alguns districtes, com el de Salisbury - per la proximitat de la capital i les granges europees-, o el de Marandellas - per la presència de la carretera que comunicava Salisbury i Umtali - es produirà un contagi ràpid i significatiu dels ramats africans (39).

A partir del 1904, però, els casos d'ACF entre el bestiar dels africans van començar a créixer. Es va estendre aleshores entre els colons i bona part dels oficials veterinaris la creença que els africans no volien col.laborar en les mesures contra l'epidèmia, i que eren responsables de molts dels nous brots. El 1905 Townsend ho denunciava. Segons ell, quan un ramat sospitós d'haver-se infectat era sotmès a la fumigació i les quarentenes habituals “la mortalitat s'accelera naturalment, però és impossible convèncer als nadius que, de fet, no ha estat causada per la fumigació o les ruixades, i creient-se que en són la causa i pensant que salvaran el ramat, el mouran i estendran així la infecció”. No dubtava en afirmar que, dels pocs brots detectats en zones abans netes de malaltia, “en tots els casos l'extensió de la malaltia es devia a moviments no autoritzats i, en la majoria dels casos, els moviments van ser fets per nadius” (40). Gray ho corroborava, i preveia que “pot ser possible alliberar de la malaltia aviat aquelles parts de la colònia ocupades per europeus, però la seva eradicació dels districtes nadius serà més difícil d'assolir” (41). Aquestes opinions contrastaven amb la col.laboració que havien mostrat els africans quan se'ls va sol.licitar que oferissin els seus

ramats per provar la vacuna que el Dr.Koch estava preparant, mentre els ramaders blancs es negaven a facilitar animals per a les proves (42).

Malgrat això, els oficials es queixaven de no poder aplicar les mesures de protecció necessàries. Townsend deia que la manca de col.laboració dels africans i la por a que escampessin els seus ramats per evitar-ne la fumigació va portar el Departament a desistir de convèncer-los, i simplement s'intentava tancar els ramats infectats i esperar que morissin o es cuessin (43). Quan es va discutir l'aprovació de l'Animal Diseases Consolidation Ordinance del 1904, Napier va reclamar que la llei s'apliqués igualment als africans, ja que eren els qui més violaven la llei. Townsend va dir que s'havia de permetre al govern fer una excepció amb els africans, tal com feia la llei contra la sarna al Cap. El Departament no tenia manera de vigilar tot el bestiar africà, ni de facilitar les fumigacions a cada poblat. El Coronel Grey va protestar per la comparació amb el Cap, ja que " per raó de la franquícia (de vot) a la Colònia del Cap, el natiu és un factor molt important en les eleccions. No voldria sentir a parlar més de la Colònia del Cap mentre es dissenyen les nostres Ordinances". Milton va recolzar Townsend, i va informar el Consell que a molts districtes "als nadius gairebé no els arriba l'Administració". Era impossible fer-hi aplicar la llei (44). A part de la manca de personal, el govern també procurava no agreujar la tensió i el descontentament entre els africans. La BSAC va detectar cert "nerviosisme" quan l'ACF va començar a afectar els ramats africans, i se'ls va restringir la mobilitat. Ja es parlava d'uns suposats "missatgers" de Mlimo (o Mwari, el Déu superior dels shona i els ndebele), que anaven pel país predicant l'expulsió dels europeus (45). Tot i l'alarmisme injustificat d'aquests informes, i de l'absència total d'incidents, Bevan explicava com, tres anys més tard, mentre supervisava la destrucció d'animals infectats a Matabeleland, els colons locals li van dir que tenien por que el sacrifici del bestiar provoqués un aixecament, i el govern va fer-lo aturar (46).

La política a seguir per afrontar els casos d'ACF entre el bestiar dels africans va continuar provocant discussions. El 1907 es va detectar un brot d'ACF al districte de Victoria, que el Departament va atribuir a moviments il.legals de bestiar fets per africans (47). Va ser controlat ràpidament, però l'Inspector de Bestiar a la regió va dir a Sinclair que els guàrdies africans que ell feia servir no eren fiables, perquè tenien lligams amb els amos del bestiar que havien d'inspeccionar. Proposava contractar guàrdies ndebele, que no tindrien parents o

amics entre els shona del districte. Sinclair i Honey ho van recolzar, i fins i tot el DAN semblava estar-hi disposat, però Milton ho va vetar, ja que no tenia garanties que els guàrdies "estiguin sota una supervisió adequada". Sens dubte, el record dels abusos fets per policies africans contra poblacions d'ètnia diferent abans del 1896 influïa a l'hora de prendre segons quines decisions (48).

Pel mes de juny va produir-se un brot encara més greu al districte de Mzingwane a Matabeleland, que també va poder ser aturat amb el tancament dels animals infectats i l'aplicació de quarentenes. Va afectar el bestiar de 22 *kraals*. Els grangers de la zona van acusar el Departament per no haver construït més tanques després d'un brot de l'any anterior. Sinclair es lamentava d'haver "estat sotmès a una crítica general", quan el Departament no disposava de mitjans per tancar àrees tan grans de terreny (49).

Tot i l'augment de casos d'ACF entre el bestiar africà, el nombre de morts serà normalment baix. Les regulacions dels moviments dels animals, que aleshores ja estaven instaurades, i els avisos que s'havien fet als africans per tal que mantinguessin els seus ramats allunyats de les granges infectades van limitar l'expansió de la malaltia. En aquells moments, els africans ja eren ben conscients de les conseqüències que la malaltia havia tingut sobre els ramats dels europeus, i de la perillositat de fer servir certes carreteres. A més, les mesures decretades pel govern estaven alentint el ritme d'infeccions a tot el país (50). El 1907 el nombre de caps de bestiar boví en mans dels africans va arribar a 179.957, cosa que suposava un augment de més de 35.000 caps respecte de l'any anterior (51).

En aquestes circumstàncies, els africans van mostrar un grau de col.laboració important amb les autoritats, cosa que va sorprendre força Gray i els altres veterinaris, els quals –com hem vist - esperaven que desobeïssin les ordres i moguessin el bestiar a munt i avall del país. De fet, el bestiar africà serà rarament el focus principal d'infecció o el culpable de l'extensió d'un brot d'ACF (52).

En relació amb les actituds del Departament i dels grangers en vers els africans cal fer esment de les lleis per combatre els robatoris de bestiar. El 1907 el fiscal general va proposar l'aprovació d'una nova llei per fer-hi front. La RLOFA havia reclamat que es seguís el model del Natal, però la BSAC va optar per inspirar-se en la legislació del Cap i del Transvaal. Aquesta darrera era menys virulenta, però encara incloïa penes molt severes: es permetia castigar els africans condemnats fins amb 24 cops de fuet. La "benevolència"

del fiscal només arribava fins a la consideració que més cops serien una crueltat, i el Colonial Office els havia fet saber que no ho acceptarien. Una diferència significativa era que al Natal els càstigs eren especialment durs amb els caps i els poblats dels lladres, cosa que al fiscal no li semblava necessària a Rhodèsia. Pensava que els robatoris eren poc freqüents, i que la colònia era més semblant als Territoris Nadius del Cap: "una petita població europea enmig de molts nadius". És digne de destacar que els colons es volguessin inspirar en una colònia sud-africana on la legislació imposada als africans era especialment severa, mentre el govern citava el model de les províncies del Cap amb un pes més gran de població africana (53).

La lluita contra altres malalties del bestiar

A part de l'ACF, existien altres malalties que afectaven el bestiar rhodesià, i que entrebancaven la reconstrucció de la cabana del país. En molts casos, però, aquestes afeccions van poder ser controlades o, fins i tot, eradicades.

Entre els anys 1902 i 1904 es van produir diversos brots de pleuropneumònia contagiosa, però ja no van tornar a repetir-se. A part de les mesures de control aprovades, bona part del mèrit en l'eradicació d'aquesta malaltia recau en l'ACF, ja que la gran majoria d'animals que patien plueropneumònia van ser liquidats per la Febre (54). La pesta bovina, que havia desaparegut del país el 1898, va continuar sense fer acte de presència al país, gràcies a les mesures de control sobre les entrades d'animals provinents de països infectats (55).

Durant aquells anys, el bestiar de Rhodèsia va començar a patir l'anomenada Febre Efímera del Bestiar o Malaltia dels Tres Dies. Va ser detectada per primer cop pel Veterinari Edmonds a Bulawayo el 1907, i es repetia periòdicament cada any. Era una afecció lleu, que gairebé no provocava mortalitat, i que, com el seu nom indica, durava només tres dies. Els animals afectats patien una pèrdua de pes i deixaven de donar llet durant un temps. No es coneixia cap manera d'evitar-la (56).

Importació de bestiar

Tal com havia estat el cas després de l'epidèmia de pesta bovina als anys 90, a partir del 1904, quan la gravetat i la freqüència dels brots d'ACF van començar a disminuir, es van intensificar els esforços per recuperar els ramats que s'havien perdut, especialment per mitjà de les importacions. D'aquesta manera es volia impulsar la revifalla de la indústria ramadera, i facilitar el transport ja que, com hem vist, ni les mules ni els camells havien

resultat satisfactoris com a substituïts. Alguns colons van anar individualment a Rhodèsia del Nord o a l'Àfrica Oriental Alemanya a buscar bestiar, sobretot de tipus Angoni (57). La BSAC va importar gran nombre d'animals, que van ser distribuïts entre els grangers a preus i terminis de pagament favorables.

Un dels problemes més greus a l'hora de comprar bestiar a l'estranger eren les restriccions a l'entrada d'animals originaris de països on existissin malalties contagioses. Els anys 1904 i 1905 estava prohibit importar animals des de Sud-àfrica, Moçambic i Rhodèsia del Nord, per tal d'evitar que introduïssin la pleuropneumònia o la pesta bovina (58). Fins al 1907 no es podran comprar animals al Cap, i havien de passar una inspecció prèvia i no excedir d'una determinada edat, per garantir que no eren portadors de pleuropneumònia (59).

La qüestió de les autoritzacions per importar animals era especialment conflictiva, ja que sovint enfrontava els interessos dels colons de Rhodèsia del Nord i del Sud, les dues Administracions i els diferents departaments de cada govern. L'any 1906, P.D. McGuffie, un escocès que tenia intenció d'establir una granja a Matabeleland, va demanar permís a l'Administració per importar caps de bestiar comprats a Barotseland (Rhodèsia del Nord-Oest) per tal de fer-los criar. Quan els veterinaris del Sud van dir que no era possible importar des de Barotseland animals destinats a la cria, McGuffie va protestar a la BSAC a Londres, dient-los que “vaig a Rhodèsia a fer *negoci* amb la granja, no per subsistir-hi”. Si li posaven impediments, “significarà que buscarem un altre lloc” (60).

Davant la pressió de McGuffie, la BSAC va intentar modificar la legislació. La Companyia pensava que la llei “havia estat introduïda bàsicament a instigació de Lewanika (el rei dels lozi o barotse), que tenia por que els seus nadius es desfessin de la seva única font de riquesa”. Però la BSAC desitjava desenvolupar el Sud, i “seria una llàstima que es lligués de mans a sí mateixa”. L'opinió de la Companyia era que “Si Lewanika no veu que beneficiaria al seu poble si els donés facilitats per millorar la seva posició permetent-los de vendre el bestiar que els sobra, els grangers blancs no són tan curts de mires” (61).

Però llavors la BSAC es va trobar amb l'oposició del seu propi Administrador a Rhodèsia del Nord-Oest, Robert Coryndon. Va escriure de seguida a la Companyia sol·licitant-los que tinguessin en compte “l'opinió nativa” en l'afer. Si se'ls permetia vendre bestiar, el resultat seria “un influx considerable de compradors del Sud que adquiririen un gran nombre d'animals no només per augmentar els ramats (...) sinó per especulació”. Segons

ell, els nadius eren “molt poc previsors”, i com que s’estava cobrant ara la Taxa de cabanes, podien ser induïts a vendre massa animals de cria i trobar-se sense prou caps en els anys vinents. Si es venien una part significativa dels ramats, això tindria “un efecte negatiu sobre la prosperitat i per tant la bona disposició de la nació” (62).

Per intentar sortir del pas, la BSAC, McGuffie i Coryndon van acordar que el futur granger podria comprar bestiar propietat de la Companyia a Rhodèsia del Nord, i que el mantindria allí fins que s’aixequés la prohibició d’importar-lo al Sud. Però aleshores va ser el Departament d’Agricultura qui va protestar. Honey va informar que no estava clara la perspectiva d’un aixecament proper de les restriccions, i que els grangers de Matabeleland s’hi oposaven fortament. En teoria, ho feien perquè tenien por que el bestiar del Nord introduïss malalties, però de fet ho utilitzaven com una mesura proteccionista. “La veritable raó – deia Honey – és la por a la baixada del preu del seu bestiar”, a partir del moment en què fos possible dur-ne des de l’estranger. Segons ell, “no sembla que hi hagi cap raó vàlida per la qual no s’hauria d’importar bestiar de Rhodèsia del Nord-Oest”, però per evitar les queixes dels colons locals suggeria que es posposessin els canvis en la llei (63). Fart de tot plegat, McGuffie va deixar córrer el projecte. L’any 1908 es va autoritzar la importació des de Rhodèsia del Nord-Oest, però amb controls sanitaris molt estrictes (64).

Millora de la qualitat dels ramats

Una de les preocupacions principals dels ramaders i dels oficials del Departament veterinari, i una de les raons de les compres d’animals a l’estranger, era el desig de millorar la qualitat i els rendiments del bestiar rhodesià. El bestiar dels shona i els ndebele era considerat de poca qualitat per la majoria de colons, que el trobaven massa petit, i opinaven que produïa poca llet i poca carn. Per contra, estava ben aclimatat a les condicions del país, i resistia millor les sequeres i les malalties.

Els animals importats eren cars i molt susceptibles al canvi de clima i d’alimentació, i les combinacions que se’n feien amb animals autòctons no sempre donaven bons resultats. Malgrat això, sovint la voluntat dels grangers era importar animals de qualitat en nombre considerable i accelerar el creuament amb els locals (65). P.J.Hannon, un oficial del Departament d’Agricultura del Cap que va visitar Rhodèsia el 1907, seguia recomanant la compra de bestiar a l’estranger per part de la BSAC, que hauria d’avançar en préstec part del cost als grangers (66). Alguns colons, en canvi, van començar a mostrar-se escèptics davant

dels resultats de les importacions. C.C.MacArthur, de Mashonaland, apuntava les dificultats per millorar el bestiar quan hi havia massa varietats per creuar. Creia que el Departament era "massa apàtic" en aquesta qüestió, i proposava que oficials del govern supervisessin els creuaments. "Importar diferents bous i vendre'ls a grangers que encara no han decidit quina classe d'animal volen criar és un malbaratament de temps i diners" (67).

Una altra forma de millorar la qualitat del bestiar era intentar facilitar-li una alimentació més adequada. Els animals patien força durant el final de l'època seca, quan les pastures fresques eren més escasses. Per solucionar-ho, els grangers van començar a produir palla, i a emmagatzemar-la de cara a l'hivern. També es van provar pastures importades (68). La manca de pastures durant els mesos de setembre i octubre es veia agreujada per la presència creixent de colons i ramats a les granges, cosa que dificultava l'accés a pastures "lliures" als amos dels grans ramats (69).

El tema del nombre i la qualitat dels animals també va començar a influir en la visió que els europeus tenien del bestiar dels africans. Davant de l'augment dels ramats africans, i de la competència que podien suposar per las colons, tant als mercats com a l'hora d'accedir a pastures, es va anar estenent la idea - sincera a vegades, interessada en d'altres - que els africans tenien "massa" bestiar i de massa poca qualitat. En algunes ocasions, això es veia corroborat pels problemes reals que provocaven certs mètodes de pastura tradicional. Durant l'època en què els camps estaven sembrats els animals es pasturaven sota vigilància durant el dia, però es tancaven durant la nit per evitar que trepitgessin els sembrats. Això dificultava l'alimentació dels animals, que arribaven a l'època seca debilitats (70). Alguns europeus creien que el nombre de caps era excessiu, i resultava en mala nutrició i mala qualitat en general.

Per mirar de millorar l'estat del bestiar del país, el 1908 Newton va proposar taxar els bous no castrats, de manera que tant els africans com els europeus es veiessin forçats a reduir-ne el nombre i a castrar els animals més deficients, impedit-los de reproduir-se, tot i mantenint només els animals de més qualitat (71). La proposta va ser refusada per Sinclair, que creia que seria una càrrega excessiva per als grangers. Townsend deia que els africans pensarien que "el Govern vol restringir el seu nombre de caps obligant-los a castrar tots els seus animals mascles o a pagar una taxa molt alta", i entre la comunitat europea "La taxa seria vista, tot i que equivocadament, com una forma de recaptar fons" per part de l'Estat.

El cap del Departament d'Afers Nadius, Taberer, també s'hi oposava: "Els Mashona sens dubte posaran objeccions a la taxa". Sense cap recolzament significatiu, la idea es va abandonar (72).

La indústria làctica

Quan l'ACF va anar reduint-se, i semblava que la ramaderia començaria a recuperar-se, van sorgir les primeres propostes per desenvolupar la indústria làctica a Rhodèsia. Des del 1903 algunes colònies, com Austràlia o Nova Zelanda, havien incrementat les seves exportacions de làctics cap al Regne Unit (73). I a Rhodèsia es desitjava seguir aquest camí, o almenys reduir la necessitat d'importar aquests productes des de fora.

L'any 1906 els Bridal Borthers, una firma de comerciants de Bulawayo, es va apropar al Departament d'Agricultura per proposar-los la construcció d'una fàbrica de productes làctics. Esperaven recollir capital dels grangers de la regió i, si calia, rebre algun ajut addicional del govern. Milton de seguida va dir que no hi posarien diners, però la BSAC es va comprometre a pagar la visita d'un expert sud-africà perquè els assessorés. Mentre, els Bridal van fracassar en el seu intent d'atreure les inversions dels grangers (74).

R.J.Moore, un especialista en la matèria, va visitar el país i va emetre les seves recomanacions, que desaconsellaven la proposta dels Bridal. Ell opinava que la fàbrica havia de ser propietat dels grangers al 100%, sense implicar-hi firmes comercials. Calculava un pressupost de 3.000 lliures per fer-la. La fabricació local havia de permetre reduir l'excessiva quantitat d'importacions, a preus elevats, que el país estava fent. Moore estimava que Rhodèsia pagava 20.000 lliures a l'any per la importació de mantega i formatges. "Esteu enviant diners fora del país que només requereixen una mica d'educació i energia per part dels grangers per mantenir-se aquí". Si no es rebaixaven els preus dels productes de consum, el resultat seria "allunyar l'home moderadament pobre i el petit granger que em penso que voleu encoratjar". "Només a través del desenvolupament de les indústries suplementàries o subsidiàries podreu mantenir la classe de granger desitjable coneguda a casa com el granger treballador". Cal protegir-los " de la conducta sense escrúpols del comerciant la idea del qual sembla ser fer tots els diners que pugui prescindint dels interessos del país, probablement amb l'objectiu de marxar tan aviat com pugui" (75). Townsend va dir als Bridal que no es recolzaria el seu projecte, i la idea va quedar aparcada durant un temps (76).

Els porcs

Un altre sector de la ramaderia que va experimentar un cert creixement durant els primers anys del segle XX, i que va semblar que afavoriria l'aparició d'una indústria transformadora dels seus productes, va ser la cria dels porcs.

El Departament ja expressava el 1904 les seves esperances en l'augment de la producció de productes derivats del porc, i la seva exportació a Sud-àfrica. Es suggeria als grangers la creació d'una fàbrica cooperativa, finançada pels mateixos ramaders, per tal de preparar i envasar el pernil i el *bacon* (77). Pel novembre, en una trobada de grangers i oficials del Departament, Odlum proposava la construcció d'una fàbrica, que ell calculava que tindria un cost de 3.000 lliures. El capital havia de ser aportat pels colons, que també havien d'assegurar un subministre mínim de porcs per tal de fer-la viable. Per evitar ferir cap susceptibilitat, va afegir que la fàbrica només es dedicaria a la venda a l'engròs, "així no competiria amb els comerciants i carnisers". Els representants dels grangers ho van recolzar, però van reclamar la garantia d'una rebaixa del preu dels ferrocarrils, i que la BSAC atorgués una subvenció per a la fàbrica, com es feia aleshores al Natal. Townsend va informar-los que havia parlat amb la companyia de ferrocarrils i era probable que les tarifes es retallessin. Es va acordar la creació d'un comitè de set persones per negociar amb els ferrocarrils, buscar el capital necessari, i triar un lloc per col·locar-hi la fàbrica (78).

El projecte va anar molt lent, i un any més tard Townsend criticava la manca de cura dels grangers a l'hora d'alimentar els seus animals (79). També es lamentava de la poca participació econòmica dels colons: "molts dels que van defensar més fermament aquesta empresa, s'han oblidat de contribuir-hi" (80). En un intent per ajudar els ramaders a aprofitar les possibilitats de la cria de porcs, i millorar-ne la qualitat, l'any 1907 l'Administració va començar a importar porcs per a redistribuir-los després a bon preu entre els colons (81).

De fet, l'establiment d'una fàbrica de *bacon* anava lligada a la voluntat dels grangers de dedicar part de la seva collita de blat de moro a l'alimentació dels porcs. En un primer moment, els grangers van mostrar-se reticents a aquesta idea, ja que consideraven que els preus del blat de moro serien prou alts com per no fer rendible el seu ús com a pinso. Quan, l'any 1907, els preus del blat de moro van baixar, alhora que els del *bacon* o el pernil importats augmentaven, la viabilitat de la fàbrica va tornar a semblar possible (82).

Mentre visitava el país, P.J. Hannon també va emetre les seves recomanacions sobre la construcció d'una fàbrica per processar els productes derivats del porc. Ell creia que la fàbrica havia de fer-se més gran del que Odlum havia plantejat, i que la inversió mínima necessària serien 7.500 lliures (83). Aquestes previsions de despesa i una nova pujada del preu del blat de moro, que va tornar a desincentivar el seu ús com a pinso, van fer que la proposta es posposés altra vegada (84).

Les ovelles i les cabres

La pèrdua de bestiar provocada per l'ACF i la necessitat de buscar alternatives per als grangers més afectats va donar un cert impuls a la cria d'ovelles i cabres per part d'alguns colons. El Departament d'Agricultura veia aquests animals com un possible substitut del bestiar, ja que no patien l'ACF, i eren fàcils de fumigar per tal de mantenir-los sans (85). Durant l'any 1903 i principis del 1904 es van importar més de 15.000 cabres i ovelles de tot tipus: merines, perses, cabres bóers i d'Angora, i també cabres de Bechuanaland i Rhodèsia del Nord. El Departament va distribuir 2.000 ovelles del Cap i 600 cabres bóers entre els grangers de Salisbury, Gwelo, Charter i Bulawayo, a preu de cost i en terminis de pagament molt favorables (86). Townsend volia que les ovelles autòctones es barreassin amb les importades, especialment les merines d'Austràlia, per millorar-ne la qualitat. També apuntava la possibilitat que els africans hi participessin: "He estat informat pel Departament Natiu que els nadius són ben conscients dels beneficis de creuar les seves femelles amb la millor classe de bens mascles, i estan delerosos d'obtenir-ne" (87).

Els oficials del Departament desitjaven recolzar aquest sector de la ramaderia. El novembre del 1904, el veterinari Jarvis recomanava als grangers que s'hi dediquessin, ja que districtes com Melssetter oferien bones perspectives, i Rhodèsia importava molta carn de be: "Crec que tots aquests diners - pagats als grecs i als *coolies* - podrien posar-se a les mans dels grangers d'aquest país". Com en el cas dels porcs, la primera demanda dels colons va ser la rebaixa dels preus del ferrocarril per a les ovelles importades (88). Townsend era partidari dels ajuts públics perquè els grangers de l'est del territori poguessin importar animals, ja que "La majoria de grangers d'aquella part del país no estan en posició de repoblar amb animals la seva terra" (89).

A finals del 1904 diversos grangers de Melssetter van escriure a l'Administració demanant que se'ls ajudés a començar la cria d'ovelles. Sol·licitaven que el govern els facilités 50

ovelles a cadascun, i es comprometien a retornar-ne 100 al cap de quatre anys. El Comissari Civil a Melsetter, W.M.Longden, va adreçar la petició a Townsend, recomanant-li que l'acceptés (90). Townsend va decidir traspasar la petició als fideicomissaris de Rhodes, que administraven els fons de l'herència destinats a impulsar el desenvolupament econòmic de la colònia. Els recomanava que ajudessin als colons de Melsetter, ja que molts s'havien instal·lat al districte encoratjats pel mateix Rhodes, havien perdut el bestiar per culpa de l'ACF, i si Rhodes fos viu "no podem dubtar que s'haurien adreçat a ell amb moltes perspectives d'atreure la seva simpatia i la seva assistència". El govern no podia oferir-los res: "Són necessaris préstecs temporals a homes dignes de ser ajudats, i no almoïnes, però no hi ha fons provinents dels impostos disponibles per a aquests objectius" (91). La seva demanda va tenir èxit, i els fideicomissaris van enviar 1.250 ovelles, que van ser distribuïdes entre els colons del districte (92). Alguns d'ells van iniciar la producció de llana, i el 1905 se'n va exportar un carregament al Regne Unit (93).

Malgrat els ajuts i els inicis prometedors, ni les cabres ni les ovelles van donar els resultats que s'esperaven. En primer lloc, patien diverses malalties, especialment la sarna, però també la Llengua Blava o malària de les ovelles, que va ser detectada el 1906 (94). Normalment els africans, que no havien estat beneficiaris dels animals importats pel govern, eren acusats pels oficials del Departament de dificultar l'eradicació de la sarna. Gray explicava que "Mentre els nadius no tenen grans ramats d'ovelles i cabres, la majoria en tenen unes quantes, que guarden dins de les seves pròpies cabanes a la nit, i és gairebé impossible fer-los adonar que cal mantenir els seus animals en un lloc net després d'haver-los ruixat". També deia que era molt difícil evitar el moviment d'animals infectats propietat dels africans (95). Dos anys més tard, Townsend informava que s'estaven fumigant els ramats, però que era complicat vigilar-ne els moviments, ja que calculava que els africans posseïen unes 640.000 ovelles i cabres (96). I Sinclair deia que no es podia eradicar la malaltia si els africans no cremaven els seus campaments infectats (97).

En segon lloc, els grangers europeus no van mostrar gaire interès o habilitat a l'hora de gestionar els seus ramats. Les ovelles que havien estat distribuïdes entre els colons de Melsetter van patir els efectes de les malalties i de la manca de dedicació dels seus amos. El 1907 el Comissari Civil informava que "Em sap molt greu que la mortalitat sigui tan elevada, i em mortifica veure que els grangers no estan fent gaires esforços per conservar la

salut de les seves ovelles" (98). El Departament atribuïa el fracàs de l'experiment a les malalties, i a la "manca d'atenció i gestió apropiades" (99). Les expectatives estaven dipositades ara en la cria de cabres, ja que la seva carn "seria molt apropiada per a les racions dels nadius a les mines sota les noves regulacions alimentàries" aprovades el 1908 (100).

Els cavalls

El Departament veterinari va fer esforços importants per combatre la pesta equina, que afectava els cavalls i les mules i en dificultava l'ús. L'any 1904 va ser especialment dolent, tot i que el Dr.Koch, abans de marxar del país, havia provat una vacuna a Bulawayo. Anava bé mentre els cavalls no sortien dels estables, però no era aplicable de forma general (101). L'any 1906, Arnold Theiler va desenvolupar una nova vacuna als laboratoris d'Onderstepoort al Cap, però tampoc va solucionar el problema. Mentre que oferia una bona protecció a les mules, per als cavalls era molt menys eficient (102). Bevan va provar una altra vacuna mentre era de visita a Londres, en col.laboració amb Sir John McFadyean, un especialista en la malaltia, però tampoc se'n va sortir (103).

Hi va haver millors resultats en el tractament de la limfangitis ulcerosa, que va poder ser eradicada el 1905 gràcies a les quarentenes i les fumigacions; i de la limfangitis epizoòtica, que va fer acte de presència el 1905 i 1906, però va restar absent del país fins el 1919 (104).

Els gossos i la lluita contra la ràbia

L'agost del 1902 es van començar a escampar per Bulawayo rumors sobre l'existència d'una epidèmia de ràbia, i es deia que Lewanika havia fet exterminar tots els gossos de Barotseland. A finals de mes, el veterinari Edmonds va detectar el primer cas a la ciutat, i es va emetre una ordre obligant a posar morrió a tots els gossos (105). També es va sol.licitar l'ajut de l'Institut Pasteur de París, que pel setembre va enviar a Rhodèsia el Dr.Loir, nebot del fundador de la institució (106). Com que la malaltia es va anar estenent cap al sud, als districtes de Gwanda, Selukwe i Tati, es van emetre instruccions per a la destrucció de tots els gossos que no duguessin el morrió posat. Amb la col.laboració del Departament d'Affers Nadius i de la població africana es va dur a terme una forta campanya d'extermini: a Matabeleland es van destruir 29.500 gossos, i a Mashonaland, 8.759. Malgrat això, ja s'havien rebut notícies d'alguns casos d'hidrofòbia entre els africans i els europeus.

L'any següent, després que s'haguessin eliminat 60.000 gossos, el Departament informava d'un fort descens en la incidència de la malaltia (107).

Però el 1906 es va detectar un nou increment de casos, que va portar Townsend a reclamar "mesures dràstiques" (108). Sinclair atribuïa l'extensió de la malaltia als gossos dels africans: "Estic convençut que fins que els gossos dels cafres siguin controlats, i el seu nombre limitat per algun sistema de registre, tots els intents per tractar aquesta malaltia seran inútils". La majoria de casos havien estat causats per "gossos cafres sense amo" (109). Segons el Veterinari en Cap, l'aparició d'un cas d'hidrofòbia a Gwanda el juny del 1906 va ajudar a escampar l'alarma entre l'opinió pública i a assegurar el compliment de la llei. Quan, pel febrer del 1907, es va promulgar una ordre general obligant a posar morrió als gossos, els casos van disminuir sensiblement. Sinclair, però, no era partidari de relaxar les mesures de prevenció (110). Creia que una part de la disminució de casos era deguda a que s'amagaven, "amb l'objectiu d'accelerar la retirada de les regulacions sobre els morrions". Seguia insistint en la necessitat de reduir el nombre de gossos dels africans (111).

Les plagues de llagosta

Durant uns anys Rhodèsia s'havia vist poc afectada per la presència de llagostes (112), però el 1906 el país va tornar a ser visitat per grans eixams. El Departament d'Agricultura es va alarmar, i Townsend va demanar l'assignació de fons especials per a la distribució de bombes de fumigació i productes insecticides entre la policia, els Comissaris per als Natus i els grangers. Inicialment, la Tresoreria s'hi va negar, però la intervenció personal de Milton va permetre satisfer la demanda de Townsend (113).

Un cop presa la decisió, Townsend va contactar els caps del DAN per tal de conèixer la seva opinió sobre la possible actitud dels africans en relació a la campanya. Taberer, el Comissari en Cap per Mashonaland, li va assegurar que col.laborarien amb el govern. "És veritat que els natus capturen un gran nombre de llagostes que fregeixen amb greix i se les mengen amb el blat de moro, però confio que hi renunciaran voluntàriament si veuen que poden ser exterminades i assegurar-se una bona collita". Segons Taberer, la possibilitat de salvar els conreus pesava més que el consum de llagostes com a aliment addicional. "He parlat sobre el tema amb diversos ancians, i tots m'han dit que si no es fa alguna cosa les seves collites es perdran aquesta temporada". El Comissari en Cap per Matabeleland, Taylor, va expressar la mateixa opinió (114).

L'Assistent del Secretari d'Agricultura, Wilfred Honey, va ser posat al davant de la campanya, i es van començar a repartir bombes de fumigació i insecticides als oficials del DAN, a la policia i als grangers. Es mullaven les fulles dels arbres i dels arbustos propers als eixams amb una barreja de sosa i sucre (115). La gravetat del fenomen va portar a la celebració d'una conferència d'especialistes a Pretòria el mateix any 1906, i a la creació de l'Inter-Colonial Locust Bureau, per coordinar les recerques i la transferència d'informació entre les diverses colònies (116). Rhodèsia no comptava amb cap entomòleg professional, tot i les demandes repetides de Sawyer en aquesta direcció (117).

La campanya va patir alguns problemes, tant d'ordre pressupostari, com per l'actitud dels grangers. A finals del 1906 es van haver d'interrompre les fumigacions perquè s'havien acabat les reserves de l'insecticida (118). Després d'uns mesos de calma a principis del 1907, a partir de l'abril els eixams van reapareixer. El Departament volia conscienciar tothom de la importància de la qüestió: "La sequera i els anys dolents són cada cop menys desastrosos, gràcies als mètodes de conreu millorats, però en la millor de les temporades, tota la feina pot ser inútil si milions de llagostes apareixen i s'instal·len sobre les collites plantades" (119).

Tot i aquestes crides, la resposta no va ser gaire satisfactòria. Honey estava molt decebut amb els grangers: "En general, l'actitud dels grangers cap a la campanya ha estat apàtica, i, en alguns casos, em sap greu dir-ho, fins i tot antagònica". Molts no deixaven que els oficials del Departament ruixessin les seves terres, per por que enverinessin les pastures del bestiar, cosa que els veterinaris consideraven molt improbable si les fumigacions es feien correctament. Aquells que rebien una bomba i insecticida, amb l'obligació d'informar després sobre com els havien usat, sovint no ho feien: "Em sap molt greu haver de dir que el nombre dels que van complir amb aquesta demanda es podria comptar amb els dits d'una mà". Davant d'aquesta manca d'assistència, Honey proposava l'aprovació d'una llei que obligués els grangers a destruir les llagostes de les seves terres, igual com ja es feia al Natal o a l'Orange.

En contrast, Honey, es mostrava satisfet de la col·laboració dels africans. Tal com Taberer i Taylor havien predit, van ajudar als oficials del govern quan se'ls va demanar. Honey creia que "de fet, em penso que serà més fàcil treballar amb ells que amb els grangers blancs" (120). Malgrat tots els entrebancs, i que la petició de Honey per instaurar obligació legal de

destruir els eixams no va ser atesa, les fumigacions van permetre reduir considerablement les pèrdues causades per les llagostes.

Conclusió: la ramaderia el 1908

El Departament de Veterinària i la indústria ramadera en general havien entrat al segle XX inmerses en una crisi de grans proporcions. Milers de caps propietat d'europèus i – en menor mesura – d'africans, van morir entre els anys 1901 i 1903; els veterinaris i el cap dels serveis agrícoles del govern havien perdut la confiança del públic; i existia un grau elevat de tensió i malfiança entre els oficials i els colons. Les reformes del 1903 van ser un intent de respondre a tots aquests problemes.

Els serveis veterinaris van deixar de dependre del Topògraf, Orpen, l'autèntica “bèstia negra” dels grangers en aquells anys, i van quedar sota la jurisdicció de Townsend, amb la supervisió, partir del 1905, de la Tresoreria. Tot i que Gray va seguir com a Veterinari en Cap dos anys més, el 1905 va ser substituït per J.M.Sinclair, l'home que controlaria els afers veterinaris durant més de dues dècades. Es va provar de millorar la qualitat de l'assistència que s'oferia als grangers, contractant més veterinaris, i un científic especialitzat, Bevan.

La tasca principal del Departament renovat va ser, primer, aturar l'epidèmia d'ACF, i, seguidament, ajudar els grangers a recuperar-se dels efectes de la malaltia. Es van prendre tot tipus de mesures perquè la infecció no s'estengués: bàsicament, el sacrifici d'animals, les quarentenes, la construcció de tanques i la fumigació dels ramats. També es va cooperar – sense massa èxit – amb els ramaders per tal d'importar animals, com ara els camells i els ases, que poguessin ocupar el lloc del bestiar desaparegut. I finalment, se'ls va facilitar l'accés en termes favorables a nou bestiar d'importació, comprat al Regne Unit o a les colònies veïnes. Tot i que l'ACF no va ser eradicada, a poc a poc es van anar reduint el nombre de brots i la mortalitat que comportaven. Els ramats europeus – i africans – van començar a créixer, i el transport es va restablir a moltes zones del país. El Departament també va ser prou eficient a l'hora d'afrontar tasques com la destrucció dels eixams de llagostes, o l'eradicació de la *redwater*, la pesta bovina o la pleuropneumònia, que afectaven el bestiar, i les limfangitis, que afectaven els cavalls.

Tot això no es va fer fàcilment, ni sense tensió amb les poblacions europea i africana. El Departament patirà una manca de personal crònica, cosa que afectarà especialment les

possibilitats de fer recerca, ja que només Bevan era un investigador professional, i tant ell com els veterinaris havien de dedicar més temps a fer de policies dels grangers que traslladaven ramats il·legalment, que a treballar als laboratoris. Es van fer esforços per conservar els veterinaris que es consideraven imprescindibles. Newton considerava Bevan, igual que Odlum al Departament agrícola, com a “casos per a un tractament excepcional” pel que feia a la remuneració i les condicions laborals (121), però, en general, els recursos eren limitats. Tot i les demandes de Sawyer per tal que es contractés un entomòleg, i que el mateix Townsend havia afirmat el 1899 que no tenia cap coneixement d'entomologia, el 1908 el Departament encara no tenia cap especialista en aquest camp (122).

Certament, la relació entre els veterinaris i els ramaders blancs millorarà sensiblement, cosa que no era gaire difícil donada la situació a què s'havia arribat amb Orpen. Però les disputes i desacords no desapareixeran. Els grangers van continuar protestant – i, a vegades, boicotejant – les restriccions als moviments del bestiar, mentre que eren també els primers a reclamar mesures “dràstiques” quan l'ACF amenaçava els seus ramats. Així mateix, els veterinaris es lamentaven de l'absència de coneixements dels ramaders i de la manca de voluntat de molts d'ells per escoltar els consells científics que els oferien, o per col·laborar amb el Departament en allò que no els beneficiava directament. Els grangers van seguir desconfiant dels efectes de la fumigació dels animals, o practicant-la de manera incorrecta. I van ser totalment passius davant de les campanyes per eliminar les llagostes.

Aquesta actitud contradictòria i, sovint, poc professional dels colons va afectar negativament les possibilitats d'iniciar una indústria transformadora dels productes animals a Rhodèsia. Tot i la seva insistència a l'hora de demanar que es construïssin fàbriques per tractar i envasar làctics i productes derivats del porc, ni van invertir-hi diners, ni van dedicar esforços a la cria de porcs. Quan el preu del blat de moro baixava, volien una fàbrica urgentment, però quan pujava, se n'oblidaven i es dedicaven a vendre el gra al mercat més favorable i prou.

La manca de personal i les protestes dels grangers van evitar que s'aproveïssin mesures que el Departament creia necessàries. La llei de construcció de tanques es va redactar de manera que els terratinents tinguessin la potestat de posar-la en marxa o no, i el resultat va ser que mai es va aplicar enlloc. I les recomanacions de Townsend i Sinclair per obligar a fumigar el bestiar o destruir les llagostes mai van transformar-se en legislació.

Les febleses i contradiccions de l'Administració també van marcar les relacions amb els africans i el seu bestiar. Els colons reclamaven amb freqüència un major control estatal dels ramats dels africans, i alguns oficials veterinaris tenien una opinió ben negativa sobre els seus mètodes ramaders. El govern va incrementar les regulacions que afectaven els animals dels africans, restringint-ne el trasllat quan es produïen casos d'ACF, o forçant-los a sacrificar part dels seus gossos. I van començar a aparèixer propostes per retallar el nombre de caps en mans dels africans, cosa que no es va dur a la pràctica, però que seria una font de conflictes en anys posteriors.

Malgrat aquesta tendència, els africans van aconseguir mantenir els seus ramats – fins i tot augmentant-los amb els ingressos que obtenien pel treball assalariat – i l'autonomia amb què els gestionaven. El Departament de Veterinària no tenia prou personal per controlar els milers d'animals a les Reserves o a les terres no ocupades. Altres sectors del govern, especialment el DAN, es van resistir a aprovar certes accions més restrictives, i la vigilància exercida, tot i que indirectament, pel Colonial Office va influir perquè les lleis promulgades fossin menys agressives vers els africans. El temor existent entre els oficials i els mateixos colons a provocar un aixecament com el del 1896 també va servir de fre a l'hora d'aplicar mesures dràstiques. Els africans no van ser obligats a fumigar els seus animals, no se'ls va imposar la taxa que Newton havia proposat per induir-los a reduir el nombre de caps, i es va desestimar la possibilitat d'utilitzar guàrdies ndebele a Mashonaland per evitar les suposades – i, probablement, certes – connivències amb els amos del bestiar. Fins i tot, en el cas de la legislació aplicable en cas d'un brot d'ACF, es va permetre als africans quedar exempts de regulacions que sí que afectaven els europeus.

L'altra cara d'aquest control reduït per part de l'Estat sobre la ramaderia africana va ser, com en el cas dels serveis agrícoles, l'absència gairebé total d'ajuts i assistència per part del Departament Veterinari. A part de lluitar contra les malalties del bestiar i provar d'eliminar els eixams de llagostes – coses que beneficiaven per igual als europeus i als africans – els veterinaris no van fer res per impulsar la ramaderia africana. Les facilitats per importar animals no es van estendre més enllà dels colons i, tot i haver mostrat interès en rebre'n, no es van distribuir cabres ni ovelles als africans.

El 1908 la ramaderia rhodesiana s'havia refet dels efectes devastadors de l'ACF i entrava decididament en un període d'expansió. Odlum podia afirmar que “tothom està d'acord que

els ranxos de bestiar seran la indústria principal del país” (123). Però els problemes no s’havien acabat, i altres oficials del Departament eren menys categòrics. Cameron pensava que perquè un ranxo fos rendible caldrien 30.000 acres i entre 700 i 1.000 caps de bestiar. Ell preferia apostar per l’agricultura mixta, combinant les collites amb la ramaderia (124). La majoria de colons ho faran així.

CAPÍTOL 17

LA CONSERVACIÓ DE LA VIDA SALVATGE

Animals, grangers i africans a principis de segle

Durant els primers anys del segle XX la gestió de la vida salvatge a Rhodèsia va esdevenir una qüestió d'importància creixent per a l'Administració, i amb una conflictivitat potencial més elevada. La llei del 1899 havia d'atorgar una major protecció als animals, en uns moments en què l'agricultura i la ramaderia dels europeus i dels africans s'estaven expandint. Les collites ocupaven cada cop més terres, la quantitat de colons que utilitzaven efectivament les seves granges augmentava, i el nombre de caps de bestiar també creixia, així com la necessitat d'oferir-los pastures i protecció contra els depredadors.

Els colons es queixaven amb freqüència de les destrosses i pèrdues provocades pels animals salvatges. La mort del bestiar a mans dels carnívors era una de les preocupacions principals dels ramaders i dels oficials del govern. Els grangers consideraven especialment destructius els atacs dels gossos salvatges (1). En certs districtes, s'informava que els xacals causaven problemes als amos d'ovelles (2).

Alguns animals provocaven danys a les tanques i altres instal·lacions de les granges, mines o poblats. A la regió de les Umvukwe Hills, els elefants arrencaven les vies del tren i feien malbé els pals del telègraf. Segons un dels enginyers, "a mesura que la colonització es va anar estenent en aquella part del món van haver de ser destruïts" (3). Els hipopòtams i les zebres eren unes altres espècies acusades de perjudicar als colons, sobretot a l'hora de malmetre les tanques (4).

Els africans també tenien problemes a l'hora d'afrontar la presència d'animals salvatges en un moment en què els seus conreus s'estaven estenent, i a vegades la legislació colonial els feia les coses encara més complicades. A Matopos, el desarmament de les poblacions locals va facilitar un creixement del nombre de babuïns, que feien malbé les collites dels banyubi (5). L'increment del nombre de kudus afectava de forma especialment negativa els conreus africans (6).

Per incentivar la destrucció d'alguns animals considerats molt perjudicials, l'any 1903 el Departament va establir un sistema de recompenses. Aquell qui els matés i fos capaç de lliurar-ne la pell com a prova, rebia una recompensa (7). Aquest sistema, però, no va aturar els atacs, i el 1906, al Consell Legislatiu, el diputat H.T. Longden es queixava de les

pèrdues que els lleons causaven entre els ramats, i reclamava un augment de l'import de les recompenses (8).

Objectius del Departament

Les destruccions causades pels animals salvatges i les protestes per part dels colons que comportaven van impulsar diversos canvis en la legislació del país. Les administracions de la regió creien que el problema era prou urgent com perquè la Colònia del Cap proposés el 1904 la celebració d'una conferència intercolonial per estudiar la forma d'exterminar algunes espècies. El Departament d'Agricultura de Rhodèsia compartia aquests objectius: “Les depredacions dels animals salvatges estan causant pèrdues tan grans anualment als amos de bestiar, que la qüestió del seu extermini és de gran importància” (9).

Al mateix temps, però, els oficials rhodesians estaven sotmesos a les peticions dels grups conservacionistes locals i metropolitans, que refusaven la perspectiva d'una eliminació massiva d'animals. El 1900 s'havia celebrat a Londres la Conferència Imperial sobre protecció de la fauna salvatge, on es van reclamar, entre d'altres coses, l'extensió de les Reserves d'animals protegides, i un augment dels controls sobre el comerç d'ivori (10).

Davant d'aquests punts de vista confrontats, el Departament va emetre una declaració d'intencions que pretenia combinar la protecció dels interessos agrícoles i ramaders amb la conservació de la fauna. Consideraven que la millor opció era seguir una via entre “restriccions la severitat de les quals les faria difícil, si no impossible, d'administrar, i els vells mètodes la laxitud dels quals ha portat a la ràpida desaparició de la fauna, que promet, a no ser que es vagi amb molt de compte, seguir el camí del bisó americà”. Les lleis restrictives s'haurien de combinar amb la creació de “reserves on els animals salvatges tindran immunitat absoluta durant totes les estacions”. La fauna salvatge ja era considerada com un possible “actiu” del país de cara al futur. Per afermar la seva protecció, el Departament creia que “Alguna cosa s'ha de fer per controlar més la cacera furtiva dels nadius”, però això no era suficient, ja que “l'estricta compliment per part d'individus privats de les millors regles de l'esport és el que hem d'aconseguir per tal de conservar el que és potser l'element més agradable de la vida colonial” (11). La idea de les Reserves com a refugi dels animals davant de l'extensió de les granges i la ramaderia europees a les colònies britàniques també estava en la ment d'alguns alts administradors del moment a Londres, com ara Winston Churchill qui, durant el seu viatge per l'Àfrica Oriental, escrivia

"Els rinoceronts, zebres, búfals i altres fascinants i pintorescos obstacles seran exterminats o perseguits a les àrees d'assentament fins a ser confinats en grans Reserves de territori deshabitat" (12).

Canvis legislatius

Per tal de facilitar la defensa de les granges, el 1902 es va promulgar la Government Notice n°.317, que permetia caçar animals que estessin "de fet causant danys a les collites". Tot i que la llei estava pensada per aplicar-se als europeus, a vegades es concedien permisos als africans que es trobaven en la mateixa situació (13). La llei de cacera del 1899 i modificacions puntuals com la del 1902 no van acontentar ningú, ja que les pèrdues de collites, material i bestiar van continuar, mentre que la cacera il·legal tampoc podia ser aturada per un Departament mancat de personal, ni per una legislació permissiva. El 1905 només es van processar 18 blancs i 27 africans per violacions de la llei, i el 1906 van ser 7 i 52 respectivament. Les multes no eren prou dissuassòries, o no es pagaven, i a vegades es permetia a l'infractor conservar els trofeus dels animals caçats furtivament (14).

El govern va proposar aleshores esmenar la llei del 1899, amb la intenció de respondre a les demandes dels grangers per a una millor protecció dels seus ramats i collites, i a la vegada satisfereix els qui demanaven més protecció de la fauna i que es fes complir la legislació pertinent. Amb aquesta diversitat d'objectius, i les opinions enfrontades que existien dins de la comunitat europea, el debat parlamentari va ser prou intens.

La nova Game Law Consolidation Ordinance, aprovada el maig del 1906, seguia dividint els animals salvatges en tres categories: A, B, i C (15). La nova classe C incloïa els animals abans classificats com a Royal Game. Era necessari aconseguir una llicència oficial anual per caçar, i l'Administrador podia prohibir la cacera de certs animals en districtes determinats del país. Per comercialitzar els animals caçats o els productes que se'n derivessin calia una altra llicència específica. Seguint la línia del decret del 1902, s'autoritzava als colons per matar animals que estessin causant danys a les seves propietats. I es podia atorgar una exempció temporal als viatgers que necessitessin caçar per menjar durant el trajecte. Tot un seguit d'espècies considerades "bestioles" quedaven excloses de qualsevol protecció, entre ells la majoria de carnívors, com ara els lleons, guepards, lleopards, gossos salvatges o hienes, així com els cocodrils o els babuïns (16).

Els preus de les llicències per als caçadors estrangers es van incrementar fins a 25 lliures, a petició de diputats com W.H.Haddon, que pensava que la tarifa anterior, de 10 lliures, permetia als anglesos metropolitans de classe alta anar fàcilment a Rhodèsia i exterminarne la fauna a un cost insignificant per a ells. El govern hi va estar d'acord (17). Haddon, preocupat per la destrucció accelerada dels animals, també va demanar que es reduís el nombre d'exemplars de cada espècie que es podien caçar amb la llicència, però en això no va tenir èxit, i es van mantenir els 25 caps per espècie i llicència (18).

L'afer més polèmic va ser el de les multes i altres penes que s'havien d'imposar als infractors. El coronel Napier va reclamar que l'import de les sancions es rebaixés, al·legant que els europeus eren els únics a ser denunciats, mentre els africans eren els principals infractors. Això estava en contradicció amb les dades de persones condemnades per infringir la llei fins aleshores, que eren majoritàriament africans. Tot i així, la proposta va ser aprovada, però quatre oficials del govern hi van votar en contra, entre ells Townsend i Newton (19).

Napier també va demanar que es canviés la possibilitat d'anar a la presó si no es pagaven les multes corresponents per una confiscació de béns. En aquest cas, el suggeriment va indignar el fiscal general: "Si s'eliminava aquesta clàusula, tan se valdria que s'anulés tota la llei". El diputat volia que els colons no anessin a la presó si no pagaven les multes quan "A la darrera Sessió, a demanda dels honorables membres del davant (es referia als diputats electes), es va prohibir que un natiu caminés per les voreres sota penes molt severes". L'amenaça de presó s'havia de mantenir. A més, si només es contemplava la confiscació de béns, molts africans en sortirien impunes, en no tenir propietats susceptibles de ser embargades. Napier va contestar al·legant que els colons havien de caçar per carn, i que "Conec casos on homes fora (de les ciutats), potser amb famílies i servents, s'havien passat mesos sense carn (...) Aquests homes caçarien antílops, amb llei o sense". El fiscal s'ho va prendre irònicament: "La descripció que ha fet dels blancs fora (de les ciutats) morint-se de gana a les seves granges és una mica angoixant, però és una admissió tàcita que no tenien gaire respecte per la llei de cacera". Va donar les dades de condemnes fins aleshores, amb molts més africans condemnats que no pas europeus. Haddon va proposar que es mantingués la pena de presó, però que es reduïssin els períodes de la condemna. Amb el recolzament de Milton, aquesta va ser l'opció triada (20). La llei bàsica va ser

complementada amb mesures addicionals com la prohibició de caçar dins de les terres municipals d'algunes ciutats, com Salisbury, Bulawayo, Gwelo o Enkeldoorn (21).

Les insuficències de la normativa

La nova llei del 1906 no va solucionar, ni de bon tros, els problemes que el Departament havia d'afrontar en la qüestió de la protecció de la fauna. La permisivitat de molts punts de la normativa, la manca de personal per fer-la complir, i la dificultat per compaginar la defensa dels grangers i dels animals salvatges van ajudar a perllongar els conflictes que havien motivat la reforma legal.

El juny del 1908 la Gazaland Farmers' Association va aprovar una resolució sol·licitant al govern que els permetés caçar els elefants que estaven causant danys a les seves collites. També denunciaven que el nombre d'animals considerats com a Royal Game, i que no es podien caçar, estava augmentant i perjudicava el bestiar de les granges (22).

Townsend es va mostrar favorable a permetre la cacera dels elefants, però només durant dues o tres setmanes. I es va negar a autoritzar la destrucció d'animals d'altres espècies. Llavors el Comissari Civil de Melssetter va escriure explicant que els elefants gairebé no havien fet cap dany a les granges, i que, en canvi, "ocasionalment fan destrosses a les collites dels nadius". Creia que només s'havia d'autoritzar a disparar-los dins de les granges, sense que els colons els poguessin perseguir. Això seria suficient per espantar-los, a la vegada que s'evitaria que fossin eliminats, "si el govern és contrari al seu extermini". Townsend i Newton van estar-hi d'acord. El Tresorer era prou realista per afirmar que "amb o sense permís qualsevol granger dispararia als elefants o qualsevol altre animal destructiu a la seva terra: tant se val que legalitzem aquest acte tan raonable" (23).

La destrucció d'animals salvatges no es va aturar, i el 1907 es van registrar 3.550 animals morts, entre ells 356 lleopards i guepards, 58 gossos salvatges, 1.397 xacals i 560 gats salvatges. Probablement el nombre real era molt més elevat (24). L'any següent el Departament reflexionava sobre l'augment dels atacs dels depredadors sobre el bestiar domèstic, insinuant que la culpa podria ser precisament de l'eliminació de la fauna. Els lleons, lleopards, xacals, i altres carnívors "sembla que ataquen el bestiar dels grangers ara que els animals salvatges esdevenen més rars en aquelles parts del país que estan ocupades" (25).

En alguns casos, els caçadors furtius s'aprofitaven de les indefinicions legals a Rhodèsia o als territoris veïns. El març del 1907 el Governador de Manica i Sofala en nom de la Companyia de Moçambic es va adreçar a Salisbury perquè alguns caçadors anglesos estaven evadint la llei portuguesa de protecció de la fauna, gràcies a la proximitat de la frontera rhodesiana. En vista de la prohibició de caçar femelles d'elefant o exemplars joves, que tinguessin ullals de menys de cinc kilos de pes cadascun, els caçadors anglesos que operaven al districte de Barue havien optat per seguir matant els elefants, i llavors feien entrar els ullals a Rhodèsia, i els re-exportaven des d'allí cap a Beira. Com que eren productes en trànsit des de Rhodèsia cap a la costa, els oficials portuguesos no podien aturar-los. La Companyia de Moçambic demanava que les duanes rhodesianes comprovessin que els ullals s'havien exportat des del seu territori de forma legal i autoritzada abans de permetre'n l'entrada i posterior re-exportació (26).

La demanda dels portuguesos va provocar un seguit de correspondència entre els Departaments del govern rhodesià, fins que finalment es va decidir accedir a la petició, i es va emetre una circular ordenant als controladors de duanes que si rebien ullals de menys de cinc kilos provinents o destinats a creuar Moçambic, n'investiguessin l'origen (27).

El bestiar, la fauna i la tripanosomiasi

Juntament amb la defensa de les collites i els ramats i la regulació de la cacera esportiva, el tema que més temps i esforços va ocupar als oficials del Departament, i que va provocar més enfrontaments, va ser la lluita contra la tripanosomiasi i la seva possible relació amb la fauna salvatge. Les decisions que es preniën sobre aquesta qüestió a Rhodèsia s'acabaven integrant en un debat ben viu que s'estava realitzant a tot l'Imperi.

La tripanosomiasi és una malaltia infecciosa causada per uns protozous anomenats tripanosomes. Alguns animals salvatges tenen aquests protozous a la sang, i la mosca tsetse, també coneguda com a *glossina*, els transmet al bestiar domèstic o als humans. La presència de tsetse a moltes regions africanes dificultava o feia impossible la ramaderia o l'ús d'animals de transport (28). Tot i així, sembla que quan una població era prou important numèricament, tenia conreus més o menys extensos, i caçava animals salvatges regularment, podia fer recular les àrees infestades de mosca. Més que de grans àrees despoblades per culpa de la tsetse, podríem parlar de regions on la fauna i la mosca s'expandien perquè no hi havia gaire gent que en fés un ús permanent o intensiu. Les

“fronteres” de les àrees infectades, però, eren molt fluctuants, ja que una migració, una guerra, les sequeres, etc, podien fer canviar la composició demogràfica o l’ús que es feia d’un territori, i fer avançar o retrocedir la mosca. Alguns autors, fins i tot, afirmen que és possible desenvolupar algun tipus d’inmunitat contra la tripanosomiasi, tant en el cas del bestiar com dels humans. Segons ells, la residència perllongada en zones endèmiques de tsetse acaba acostumant els homes i els seus ramats a la malaltia, especialment si el grau d’infestació és baix i la varietat local de la infecció és poc aguda (29).

Històricament, la mosca tsetse no havia ocupat zones gaire àmplies de Rhodèsia (30). La seva alçada mitjana i la diferència considerable entre les temperatures diürnes i nocturnes feien que la major part de l’altiplà zimbabwès no fos un hàbitat favorable per a la mosca. L’existència de poblacions nombroses en moltes èpoques de la història de la regió, sobretot entre els segles XIII i XVIII, amb una agricultura i una ramaderia prou desenvolupades, ajudaven a mantenir-la a ratlla. Al segle XIX va produir-se un cert creixement de les àrees infestades, a causa dels conflictes i les migracions provocades per les invasions nguni, i d’algunes epidèmies que van afectar els homes i el bestiar: la varola el 1862 a Matabeleland, la pleuropneumònia bovina el 1861, etc. A finals de segle, però, la tsetse estava focalitzada a les regions properes als rius Zambesi i Limpopo. La versió local de la tripanosomiasi humana era especialment greu, amb símptomes molt aguts: mal de cap, febre, acceleració de les pulsacions, i somnolència (per això se la coneixia també com a malaltia de la son). Per altra banda, sembla que algunes poblacions del Zambesi havien adquirit una certa immunitat, o almenys tolerància, a la malaltia. Hi havia gent que només en patia símptomes molt lleus, o eren portadors dels tripanosomes sense desenvolupar la malaltia.

Aleshores, l’epidèmia de pesta bovina del 1895-96 va suposar un canvi radical per a la situació de la tripanosomiasi. En pocs mesos no només van desaparèixer gairebé tots els caps de bestiar del país, sinó que la pesta també va afectar moltes espècies d’animals salvatges, bàsicament antílops, el nombre dels quals va reduir-se dràsticament, i la mosca va desaparèixer amb ells. De fet, a la regió del Limpopo, la tsetse va ser eradicada definitivament, i no hi va tornar un cop van haver passat els efectes de la pesta. En aquesta zona, els caçadors i colons dels Transvaal ja havien delmat la fauna salvatge durant les dècades anteriors a l’epidèmia.

La BSAC es mostrava optimista davant les perspectives obertes per la reducció dels territoris infectats. El 1898 els Directors de la Companyia informaven que “La mosca tsetse està desapareixent de districtes (...) on abans era prevalent. Moltes mines que fins ara estaven situades al “país de la mosca” ara poden ser visitades amb carros de bous. D’aquesta manera, propietats abans abandonades per culpa dels excessius costos de transport, ara poden desenvolupar-se beneficiosament” (31). Uns anys més tard, el 1903, un informe de la Rhodesian Scientific Association anunciava que el districte de Hartley estava lliure de tsetse, i que els búfals – un dels animals portadors de tripanosomes, i molt afectat per la pesta bovina – s’hi estaven extingint (32).

Aquestes expectatives es van començar a complicar ben aviat. Un cop la pesta bovina va ser eradicada, les poblacions d’animals salvatges van recuperar-se ràpidament, i amb elles va reaparèixer la mosca. La recuperació va coincidir amb el procés d’expansió de la ramaderia africana i europea, en alguns casos cap a territoris que antigament havien estat infestats amb tsetse però havien quedat “nets” gràcies a la pesta. Ara, la fauna i la mosca hi tornaven a aparèixer, i els ramaders se’n queixaven. En d’altres territoris, el procés era invers, i la tsetse s’estenia gràcies a la desaparició del bestiar i les poblacions que en depenien durant els anys de l’epidèmia. La nova crisi del bestiar provocada per l’ACF, que va reduir els ramats europeus, però no afectava els animals salvatges, va facilitar l’extensió de les àrees infestades.

Les protestes dels colons ja es van deixar sentir durant el breu període entre la fi de la pesta i el brot d’ACF, quan el nombre de caps en mans dels europeus s’estava recuperant. El novembre del 1899 Orpen va refusar una petició de la Cambra de Mines, que sol·licitava la suspensió de les lleis de cacera a les àrees on existís la mosca, i proposava l’extermini de bona part de la fauna que s’hi trobés. Orpen no estava convençut que liquidar els animals fes desaparèixer la tsetse (33). El 1900, el diputat W.P.Grimmer reclamava al Consell Legislatiu la suspensió de la llei al districte de Hartley per aturar la suposada expansió de la mosca, que estava dificultant l’ús de bestiar per al transport de les mines (34).

L’augment de la presència de tsetse un cop van passar els efectes de la pesta bovina preocupava molt les autoritats de les colònies veïnes, com ara el Natal, que volia aturar l’augment de casos de tripanosomiasi a Zululand (35), i el mateix Colonial Office. El 1896, el Secretari d’Estat, Chamberlain, havia demanat suport a la Royal Society, i s’havia creat a

Londres el Tsetse Committee (36). El 1903 la Royal Society va enviar el Doctor David Bruce a estudiar la malaltia a Uganda, on va fer importants descobriments. Bruce ja havia fet investigacions a Zululand, i era partidari de l'extermini de la fauna com a forma de combatre la tsetse (37).

A Rhodèsia el problema va esdevenir més greu a partir del 1905, quan es van començar a rebre informes sobre l'expansió de les àrees infectades als districtes de Hartley i Lomagundi, en uns moments en que els grangers estaven recuperant els seus ramats dels efectes de l'ACF. Pel mes de juliol el Comissari en Cap per als Nadius, en vista de la major presència de tsetse a Lomagundi, va demanar permís per caçar els animals salvatges, i per utilitzar caçadors africans per a l'extermini. Sobretot, desitjava eliminar els búfals de la regió (38). Newton va demanar l'opinió a Townsend i Sinclair, que li van recomanar que s'acceptés la petició del Comissari. Sinclair confirmava que els africans havien aprofitat l'absència de la mosca després de la pesta per incrementar els seus ramats: "(...) molts nadius al territori de la mosca ara tenen bestiar. Abans no tenien ni un animal". El 1906 la zona va ser oberta a la cacera lliure (39). Caçadors africans experimentats van ser usats en aquesta i en d'altres campanyes d'eliminació d'animals salvatges (40). El Departament era ben clar a l'hora d'explicar la seva política. La presència de tsetse a Lomagundi i Hartley "és un greu perill per al bestiar domèstic, i l'extermini dels animals salvatges a les àrees infectades és l'única manera de desfer-se d'aquesta plaga" (41).

La necessitat d'eradicar la mosca també va ser una de les raons invocades per Townsend a l'hora de no reduir el nombre d'animals que es podien matar amb la llicència de cacera anual, com li sol·licitaven alguns diputats. Myburgh li va demanar: "Aleshores, el Secretari d'Agricultura té com a objectiu l'extermini de la fauna en aquest país?", i Milton li va respondre: "No, només l'extermini de la mosca tsetse" (42). A més de prendre mesures per tractar de reduir el nombre d'animals i mosques, el Departament va demanar a Bevan que iniciés l'estudi científic de la tsetse (43).

La política de permetre la cacera lliure d'animals per tal de fer retrocedir la mosca va portar molts maldecaps al Departament. L'any 1907 es van començar a rebre queixes per les matances indiscriminades. L'Inspector de Llicències va escriure al Departament de Justícia explicant que havia visitat Lomagundi i els europeus locals se li van queixar per la situació creada amb la suspensió de la llei de cacera: "Van protestar enfàticament per la matança

general que s'està duent a terme. La destrucció causada és tan completa que és gairebé impossible caçar un antílop o un ocell a no ser que facin un trajecte de dos o tres dies des de les mines". Des de Justícia es va consultar Newton, que començava a dubtar de l'encert de les mesures que s'havien pres. Va demanar l'opinió del Departament d'Agricultura, suggerint que s'acabés la suspensió de la llei: "Tinc greus dubtes sobre l'existència de la "mosca" especialment a Lomagundi" (44).

Les respostes de Sinclair i Townsend, van ser contundents. Per al Veterinari en Cap, "És una qüestió de fauna salvatge o bestiar o altres animals domèstics". La pesta bovina havia fet recular la mosca, i "Si es permet l'increment de la fauna una altra vegada,estic segur que la malaltia esdevindrà altra vegada una font de pèrdues per a tots els propietaris de bestiar". Tonwsend hi estava d'acord. No volia aturar la cacera lliure, ja que "els colons estan ocupant terra a tots dos districtes, i el bestiar domèstic està augmentant". Tampoc era partidari de seleccionar els animals que s'havien d'eliminar. Bruce havia mostrat com la tsetse s'alimentava dels porcs salvatges, i Bevan ho va confirmar en el cas del *klipspringer*, un antílop de petit tamany. Per tant, calia exterminar tots els animals, no només els que tradicionalment es consideraven transmissors de la malaltia, com els búfals i els kudus. Les prioritats de Townsend eren clares: "Soc conscient que aquestes opinions entraran en conflicte amb les dels esportistes i altres que desitgen preservar la fauna del país – un sentiment pel qual tinc una gran simpatia, però crec que la història del món demostra que amb l'avenç de la civilització, la fauna ha de desaparèixer inevitablement, per molt greu que això sàpiga, ja que la preservació de la fauna a qualsevol escala a la mateixa terra que és necessària per al bestiar domèstic és incompatible amb l'èxit de la cria de bestiar"(45).

La visió del Departament no va acabar de convèncer els graus més alts de l'Administració. Newton seguia dient que "La fauna ha de desaparèixer davant l'ocupació i el conreu, però la seva desaparició no s'ha d'accelerar abans del que sigui necessari a través de matances excessives". Milton també volia escoltar més opinions. Per a ell el govern tenia una finalitat: "El benefici més gran per al nombre més gran és o hauria de ser l'objectiu a assolir" (46).

Aleshores, la qüestió va sortir de l'àmbit rhodesià i va arribar fins a Londres. El 1908, Edward North Buxton va enviar una carta de protesta a la seu de la Companyia a Londres, en la qual criticava la liquidació d'animals a Hartley i Lomagundi, i denunciava la mort

d'exemplars d'elefants femella. Buxton era l'impulsor de la Society for the Protection of the Wild Fauna of the Empire, una entitat conservacionista creada a Anglaterra uns anys abans (47). La BSAC i Newton li van contestar assegurant-li que el país tenia lleis estrictes per protegir la fauna, i que només s'havien autoritzat caceres massives en certs llocs per evitar l'expansió de la mosca tsetse. La mesura havia estat temporal, i ara la llei tornava a estar en vigor (48). Buxton no va quedar satisfet amb les explicacions, i la qüestió tornaria a sorgir més endavant.

Explotació comercial de la fauna

Alguns colons van mirar d'aprofitar la presència d'animals salvatges per a l'establiment d'activitats econòmiques rendibles, més enllà de la cacera per aconseguir trofeus o pells. Els intents més seriosos es van fer al voltant de la captura i cria dels estruços. El 1903 ja se n'havien domesticat alguns, amb l'objectiu de comercialitzar-ne les plomes, i el govern volia impulsar-ne la cria (49). Pel setembre d'aquell any es va promulgar una esmena a la llei de cacera que permetia a l'Administrador autoritzar la captura d'estruços si es dedicaven a la cria en granges (50).

L'any següent Odlum informava que diversos grangers del districte d'Enkeldoorn havien capturat i domesticat estruços, i un d'ells, P.Ferreira, havia venut plomes a un preu molt elevat al mercat de Port Elizabeth (Sud-àfrica). Odlum recomanava usar només els millors animals, ja que les plomes mediocres no tenien cap sortida comercial (51). Un cens fet l'abril del 1904 indicava que hi havia 78 estruços domesticats en granges (52). La Companyia tenia esperances que la producció de plomes es desenvolupés, i que "en el futur proper aquest tipus de producte figuri a la llista de productes rhodesians exportats" (53). L'any 1904, Arthur Douglas, un expert en la cria d'estruços al Cap, va visitar el país convidat per la RAU, va encoratjar els intents per consolidar aquesta indústria, i va oferir els seus consells tècnics als colons del país (54).

La cria d'estruços va continuar creixent, sobretot a Enkeldoorn, i grangers dels districtes de Victoria o Charter també s'hi van interessar (55). En el seu informe del 1907, Townsend es lamentava del fet que, malgrat que els estruços estaven protegits per la llei de cacera aprovada l'any anterior, "s'ha informat que un gran nombre d'ells són destruïts cada any pels nadius". L'única manera que ell veia per protegir-los de forma efectiva era construir tanques, i el Departament va aprovar la concessió d'ajuts econòmics amb aquest objectiu

per als grangers de Charter (56). Alguns colons van continuar dedicant-se a la domesticació i cria dels estruços, però P.Hone deia que l'elevat preu de les tanques, malgrat l'assistència del govern, impedia que la indústria es desenvolupés (57).

Menys resultats es van obtenir dels intents que certs grangers van realitzar per domesticar algunes espècies d'animals salvatges, i per creuar-les amb bestiar domèstic. La mateixa esmena legal que va permetre la captura d'estruços, estenia l'autorització a altres espècies, com els elands o les zebres, sempre que fos amb la intenció de domesticar-los o utilitzar-los en una granja (58). Un grapat de colons van fer ús d'aquesta prerrogativa, i un d'ells va provar de fer criar unes zebres en captivitat. El 1905, a M'Chekwe, Jelliman va capturar uns elands i volia creuar-los amb bestiar domèstic, per obtenir un híbrid que proporcionés exemplars útils com a animals de tir o per vendre'n la carn. Els germans Gilfillan també van fer proves en la mateixa direcció. Townsend no ho veia gens clar, i els experiments no van portar enlloc. L'any següent el Secretari d'Agricultura informava que els Gilfillan havien venut els elands a un zoològic europeu (59). Malgrat els resultats decebedors, l'esperança no es va perdre, i anys més tard, Hone encara hi tenia esperances: "sens dubte amb el temps l'eland, que ja ha estat provat per estirar les arades, es trobarà entre el bestiar domèstic de moltes granges i serà útil" (60).

La recerca d'un equilibri impossible

Durant els primers anys del segle XX, el govern rhodesià va intentar afermar la seva política de protecció de la fauna salvatge, amb l'objectiu de preservar-la per a la cacera esportiva, o per motius estètics, o com a un recurs que el país podria explotar en el futur. Aquestes intencions, però, es volien combinar amb el gust per la cacera que tenien molts colons i administradors i, sobretot, amb la protecció de les collites i els ramats dels grangers. Moltes vegades la voluntat de preservació de la fauna i de defensa dels interessos agrícoles i ramaders esdevenien incompatibles.

A més, tal com passava amb els altres àmbits d'actuació del Departament, les decisions que es prenia es veien influïdes o entrebancades per la manca de personal, les demandes exagerades i sovint contradictòries de la comunitat blanca local, i les discrepàncies entre diferents sectors de l'Administració. Per acabar-ho de complicar, l'afer de la conservació s'estava convertint en una qüestió cada cop més important a totes les colònies britàniques, i va impulsar la intervenció a Rhodèsia de l'opinió pública metropolitana.

El govern es va veure obligat a afrontar els reptes que presentaven l'increment de la producció agrària europea i africana, i la recuperació dels ramats després de les epidèmies en uns moments en què la fauna també s'estava estenent gràcies a l'eradicació de la pesta bovina. La llei del 1899 es mostrava incapaç de protegir els grangers dels danys causats pels animals salvatges, a la vegada que era incompleta de forma generalitzada per africans i europeus, i no aturava la cacera furtiva. Davant de tot això, molts colons demanaven una flexibilització dels permisos per destruir la fauna, mentre una part de l'opinió pública i dels oficials, a Rhodèsia i a Anglaterra, exigien un enduriment de les mesures de protecció.

La resposta del Departament van ser un conjunt de mesures que volien respondre a tots els problemes i demandes d'actuació alhora. En benefici de la conservació, es va mantenir la necessitat d'obtenir llicències per caçar, es va prohibir la cacera de certes espècies valuoses o que es consideraven en perill, i es van augmentar les tarifes de les llicències per evitar que viatgers forans destruïssin la fauna del país. També es van fer alguns esforços per controlar el comerç d'ivori.

Però al mateix temps es va permetre als grangers disparar contra els animals que causessin danys a les seves propietats, es van oferir recompenses per a la destrucció d'algunes espècies (sobretot carnívors), i – a petició dels representants dels colons – es van rebaixar les multes i les penes de presó per als infractors de la llei. Aquestes mesures i la manca de personal sobre el terreny van facilitar que la cacera furtiva i les violacions de la llei continuessin.

Sens dubte va ser la qüestió de la tripanosomiasi la que va provocar un decantament més clar dels funcionaris cap a la relaxació de les mesures protectores, i va apropar-los a posicions més favorables a l'eliminació de la fauna. Davant del perill, real o suposat, que àmplies zones del país quedessin tancades a la ramaderia, el transport i, per tant, a la colonització si la mosca tsetse s'expandia, la política dels Departaments de Veterinària i Agricultura va ser ben clara. Reforçats per les opinions científiques del moment, que lligaven l'increment de les àrees infestades amb la presència d'animals salvatges, Sinclair i Townsend van optar per exterminar la fauna allí on suposés un entrebanc per als ramaders. Quan es va considerar necessari, es van suspendre les lleis, es va instaurar la cacera lliure i es van destruir grans quantitats d'animals. Només les reticències d'oficials superiors, com

Newton o el mateix Milton, i les protestes locals i metropolitanes per la carnisseria van aconseguir retallar els efectes d'aquesta política.

La població africana, mentrestant, va anar sentint de forma gradual els efectes de les polítiques de conservació colonials. Els africans es van continuar veient perjudicats per la prohibició de caçar sense una llicència que no es podien permetre de pagar, i pel desarmament imposat després de les revoltes. En aquestes circumstàncies, es trobaven menys capacitats per fer front a l'augment del nombre d'animals salvatges després de la pesta. La tendència que existia entre molts colons i alguns funcionaris a culpar-los de la major part de la cacera furtiva va ajudar a que la llei se'ls apliqués sovint amb més severitat que als europeus.

De tota manera, la manca de recursos humans del govern dificultava, igual com en el cas dels grangers, l'aplicació estricta de la llei. Alguns Comissaris per als Nadius comprenien les dificultats que causaven els animals salvatges, i autoritzaven caceres puntuals. I les polítiques d'eradicació de la tsetse també permetien als africans participar de les campanyes d'extermini.

CAPÍTOL 18

LA POLÍTICA FORESTAL

La BSAC i els boscos

La qüestió de la protecció dels recursos forestals de Rhodèsia va anar guanyant urgència i importància als ulls de l'Administració a mesura que creixia la consciència que els boscos del país s'estaven destruint de forma incontrolada. Els oficials del Departament d'Agricultura i altres funcionaris del govern desitjaven protegir els arbres per tal d'evitar un empitjorament del clima, per conservar un recurs econòmic que es volia desenvolupar i, en menor mesura, per raons estètiques i de conservació *per se*.

En els primers anys del segle XX s'estava estenent per tot l'Imperi Britànic, i en d'altres països, la idea que les reserves forestals del món s'estaven esgotant i que, si no es prenen mesures urgents, en el futur es produiria una escassetat generalitzada de fusta (1). El 1905 els Estats Units havien creat el Bureau of Forests per racionalitzar-ne la gestió. A la Colònia del Cap estaven convençuts que calia engrandir les Reserves forestals, fer més plantacions d'arbres, i encoratjar el consum de fustes locals en lloc de les importades. Així es rebaixaria el cost de la vida al país. L'any 1904, després de la victòria electoral del Progressive Party, el Dr. Jameson, l'antic Administrador de Rhodèsia, va esdevenir primer ministre del Cap. El seu govern estava decidit a reforçar les mesures de conservació dels recursos naturals, per tal d'evitar-ne l'escassetat futura. Es pretenia millorar la preservació i l'ús de l'aigua, els boscos o les pastures. Tenien l'esperança que això ajudés a desenvolupar noves fonts de riquesa, ara que el comerç de la Colònia havia decaïgut en acabar-se la guerra dels bóers.

El Departament Forestal del Cap estava molt influït per les visions sobre silvicultura que s'estaven aplicant a Alemanya. Sobretot, es tenien en compte les propostes del Professor William Schlich, que ensenyava al Royal Engineering College de Coopers Hill, a Anglaterra. Schlich defensava la necessitat d'estudiar quins eren els arbres més rendibles en un territori, impulsar-ne el monoconreu i reduir així la diversitat d'espècies. Al Cap es voldran seguir les mateixes polítiques, així com encoratjar la plantació d'espècies exòtiques importades, en detriment de la conservació dels arbres locals, considerats menys valuosos. En els anys següents, per tant, s'incrementarà la plantació d'eucaliptus australians i de pins importats.

El desig de conservar els recursos anirà acompanyat per la voluntat, molt estesa entre els oficials forestals destinats a les colònies, d'augmentar el control estatal sobre les àrees boscoses. Consideraven que d'aquesta manera se'n faria un ús més eficient, i més equitatiu socialment, a la vegada que es frenaria la degradació dels sòls. Un altre concepte que anava guanyant terreny entre els funcionaris colonials era el de la segregació de la terra en funció del seu ús: cada porció de territori s'havia de dedicar a l'activitat que hi fos més rendible, i s'havien de reduir les combinacions d'agricultura, pastura, boscos o cacera sobre un mateix tros de terreny (2).

Les idees i orientacions polítiques predominants a les colònies sud-africanes marcaran clarament les decisions que es prenguin a Rhodèsia, i més quan bona part dels assessors en qüestions forestals o del personal del Departament d'Agricultura eren originaris o havien treballat a Sud-àfrica.

Els informes dels especialistes

Com en d'altres àmbits econòmics, les activitats de Rhodes donaran el primer impuls a la política forestal del país. El fundador de la BSAC desitjava utilitzar una part de les seves propietats a Matopos per fer-hi experiments sobre la plantació d'arbres i la reforestació. L'any 1902, un oficial del Departament Forestal del Cap, James Sim, va ser convidat a visitar la zona i aconsellar sobre la millor manera de tirar endavant les intencions de Rhodes. L'informe que va redactar era molt crític amb les poblacions africanes residents a Matopos, a qui acusava de destruir els boscos i d'eliminar gradualment la fauna local. Sim desconeixia els usos reals que els africans feien dels recursos de la zona, com per exemple el fet que existissin prohibicions rituals sobre la tala excessiva dels arbres, però compartia l'opinió cada cop més estesa entre els europeus sobre els efectes nocius que l'agricultura i ramaderia africanes exercien sobre la "natura" a Matopos. La seva proposta era crear reserves forestals i de fauna, a Matopos o a d'altres indrets del país (3).

Després de la mort de Rhodes, els seus Fideicomissaris van intentar complir les instruccions testamentàries sobre la gestió de Matopos, i el 1903 es va cridar D.E.Hutchins, Conservador de Boscos a Ciutat del Cap, i veterà del servei forestal a l'Índia, per fer un altre estudi de la propietat. Durant el mes de desembre va visitar Matopos, Bulawayo i Salisbury, i els seus consells van abarcar la política forestal desitjable per tota la colònia, no

només a les terres de Rhodes. Els seus suggeriments seguien les línees marcades per la gestió dels boscos a la Colònia del Cap.

Apostava per protegir els boscos seguint l'anomenat "sistema de grups": conservar els arbres concentrats en certes zones on s'adaptaven millor o eren més necessaris, en lloc de pretendre conservar masses forestals contínues al llarg de tot el territori. Feia un repàs dels arbres autòctons de Rhodèsia, que considerava poc valuosos en general. La majoria eren arbres de fusta dura, que costaven de treballar, duraven poc, i no eren bons com a material per a tanques o per a la construcció. La demanda mundial, en canvi, apostava per les fustes toves. A Mashonaland hi havia molts boscos, però la majoria produïen fustes de poc valor. No era gaire favorable a l'ús de l'arbre del *mopane*, que s'havia fet servir per fer pilars i estaqués per part dels colons, ja que no durava prou. No va poder visitar els boscos de teca al riu Gwaai, però no hi tenia massa esperances, ja que els holandesos n'estaven fent grans plantacions a l'illa de Java, i eren més competitius de cara al mercat que les que tenien els anglesos a l'Índia. Quan les plantacions javaneses funcionessin a ple rendiment, els preus internacionals baixarien, i "La teca només pot ser plantada de forma rendible a localitats on la mà d'obra és molt barata i l'arbre mateix pot créixer al màxim del seu potencial". Rhodèsia no oferia massa perspectives en cap dels dos sentits.

Tal com s'estava fent al Cap, calia basar la indústria forestal rhodesiana en els arbres importats. Ell recomanava espècies procedents de països amb un clima semblant, com ara Austràlia Oriental, o certes regions de l'Himàlaia, els Andes i, sobretot, Mèxic. Els més adequats serien els cedres mexicans, el Cedre Vermell australià "el conreu experimental d'aquest arbre a Rhodèsia és d'una importància primordial", i el Cedre de l'Himàlaia, que havia tingut molt èxit al Transvaal, i era "un dels millors arbres del món per la seva fusta". Finalment, insistia en la necessitat de crear un Departament Forestal immediatament, i de demarcar Reserves Forestals. Aquestes Reserves, que havien de ser gestionades en base a un "tractament conservador" dels arbres, tenien l'objectiu de "subministrar localment la fusta que altrament haurà de ser importada, amb un cost enorme, des de l'estranger" (4).

Objectius del Departament

Seguint els consells de Hutchins, el mateix any 1903 Townsend declarava que "em sembla una qüestió d'importància creixent que s'estableixi un Departament Forestal sense dilació en aquest país" (5). Per tal de tenir una idea més precisa de la situació dels boscos i

plantacions de la colònia, l'Assistent del Secretari, Sawyer, que "té coneixements especials sobre gestió forestal", va fer un viatge d'inspecció per diferents districtes (6). Sawyer va fer una llista dels arbres autòctons més valuosos, entre els quals mencionava el cedre *M'lange*, la tecla i el *mahobohobo*. Proposava dividir el país en "àrees forestals" en funció del clima, sòl i tipus d'arbres presents o susceptibles de ser-hi introduïts; i fer més experiments per saber quines espècies importades sereien les més adequades. Per a això, "en absència d'oficials dedicats als boscos, s'haurien d'aprofitar les ofertes rebudes de persones privades per cooperar amb aquest Departament per realitzar experiments". Es podrien donar llavors als grangers, que farien les proves sota supervisió dels funcionaris (7).

El Departament insistia en la necessitat de seguir l'exemple del Cap, on s'havien gastat unes 250.000 lliures en afers forestals al llarg dels darrers 21 anys. Els resultats havien estat excel·lents, i justificaven les despeses. "La fusta és una necessitat, i no se'n pot prescindir més que de l'aire o de l'aigua. Els preus alts no tenen gairebé cap efecte restrictiu sobre el consum. La demanda en aquest país, que ja és considerable, està augmentant de forma accelerada". Per tot això, feia falta importar grans quantitats de fusta, que l'any 1902 havien costat 85.000 lliures. En un context internacional de demanda creixent, els productors tradicionals, com els Estats Units, Canadà o Escandinàvia, ja no podien cobrir-la, i els preus estaven pujant molt.

En conseqüència, "hi ha pocs dubtes que les plantacions privades d'arbres de creixement ràpid donarien esplèndids resultats als seus amos". Malgrat això, seguint els consells de Hutchins, el Departament deia que preferia impulsar les plantacions públiques. "Els boscos nacionals existeixen per al bé nacional, els boscos privats per al bé de l'individu, i no poden ser gestionats seguint la mateixa línia". En el cas dels propietaris privats, el canvi d'amos perjudicava la producció i la cura dels arbres, i els costos de producció eren menors quan es tractava de grans plantacions, que acostumaven a ser públiques (8).

A més de proporcionar un nou recurs econòmic al país i de retallar el cost de les importacions de fusta, la conservació dels boscos i la reforestació havien de servir per evitar un empitjorament del clima. Les teories que lligaven el descens en les precipitacions i la tala de boscos, que ja hem vist que s'havien popularitzat al llarg del segle XIX, continuaven tenint molts seguidors a Rhodèsia. Una de les raons de l'aposta prioritària per les Reserves estatals estava lligada amb els seus suposats efectes climàtics: "Els boscos

tenen un cert efecte climàtic, i malgrat que és difícil de copçar i de mesurar, el resultat final és saludable i beneficiós. S'evita la pèrdua d'aigua, indirectament hi ha un increment de la humitat de l'aire i de les precipitacions, es moderen els vents càlids i freds, i el país esdevé més adequat per a l'ocupació europea. Tots aquests són guanys nacionals, i un sistema de boscos nacional i extens és necessari perquè esdevinguin un benefici general" (9).

Aquests plantejaments eren compartits per molts colons. L'informe sobre el clima de la Rhodesian Scientific Association emfasitzava la necessitat de buscar i protegir àrees amb atmosfera humida per instal·lar-hi nous colons (10). A la reunió convocada per fundar la RAU, el novembre de 1904, J.Meikle afirmava que "(...) és gairebé un deure que cada granger planti un cert nombre d'arbres. Tenim l'experiència del Cap Oriental per guiar-nos. Allí, durant milles i milles, no es veu ni un sol arbre, mentre fa 30 o 40 anys les seves precipitacions eren similars a les nostres, i jo atribueixo aquesta diferència en les precipitacions a la deforestació que ha tingut lloc". W.H.Brown, propietari d'una de les plantacions més grans del país, el recolzava. A Austràlia "Igual com els animals salvatges van desaparèixer davant dels colons, també ho van fer els boscos. L'onada de destrucció va creuar el continent, i la conseqüència va ser que allí on abans les pluges havien estat uniformes van esdevenir torrencials, l'aigua va lliscar per les pendents de les muntanyes, i es van produir grans inundacions. Hi va haver un canvi perceptible del clima seguit per sequeres" (11).

Per convèncer els grangers de la necessitat d'evitar el canvi climàtic, Sawyer també intentava fer-los veure els avantatges que n'obtidrien de forma individual i immediata: els arbres protegrien els conreus dels efectes del vent, ajudarien a conservar l'aigua de la pluja, i evitarien l'erosió del sòl com a resultat de les precipitacions torrencials (12).

En aquells moments, als Estats Units ja s'estava posant en dubte la relació automàtica entre l'extensió dels boscos i la quantitat de precipitacions. Al Cap, en canvi, les idees dessecacionistes encara eren predominants (13). A principis del 1906, però, la revista del Departament ja es feia ressò d'estudis que afirmaven que els períodes de sequera que s'havien viscut darrerament eren habituals i que, en termes generals i a llarg termini, no s'estava produint un descens de les precipitacions en comparació amb èpoques precedents (14).

Primeres accions

L'any 1903 es va establir a Salisbury un viver forestal, on en els mesos següents es van fer planters, i es van distribuir arbres als grangers que hi estaven interessats: fins a 5.175 entre novembre del 1904 i abril del 1905 (15). L'octubre del 1905 es va començar a treballar en la Gwebi Forest Reserve, un terreny de 4.000 acres, on es volia protegir els arbres natius valuosos, i fer proves amb arbres importats (16).

La feina, però, avançava molt lentament. L'any 1904 Townsend es queixava que “El govern encara no ha adoptat una política forestal, ni s’ha establert un Departament adequadament organitzat per tal de gestionar aquesta qüestió que és de gran importància” (17). Un any més tard, estava més impacient, ja que el nombre d’arbres tallats continuava augmentant: “Mentre aquesta deforestació continuï, i ha d’augmentar necessàriament, grans porcions del territori quedaran, en pocs anys, desprovistes de fusta, i els desastrosos resultats que han seguit la deforestació en d’altres indrets s’experimentaran aquí”. Per tant, “insisteixo altre cop en la necessitat de crear un Departament Forestal adequadament equipat” (18).

Les demandes de Townsend no van ser escoltades per l’Administració, i els resultats de la feina a la Gwebi Reserve tampoc no van ser satisfactoris, ja que es van cometre errors a l’hora de plantar els arbres, i la majoria van morir. Poc temps més tard, es va decidir que era millor dedicar la Reserva només a finalitats agrícoles (19).

Protecció dels arbres i boscos

A l’hora d’evitar la deforestació del país, el govern s’havia d’enfrontar – com en els altres àmbits de la seva administració – amb les discrepàncies entre oficials i colons, i les diferències d’opinió sobre qui eren els principals “culpables” de la pèrdua de massa forestal, i quines serien les mesures més addients per aturar-la. Grangers, miners, africans i funcionaris tenien idees i objectius diversos i contradictoris.

Hi havia un consens prou generalitzat a l’hora d’apuntar a les mines com unes de les principals responsables de la tala d’arbres. L’any 1906 Townsend demanava que es plantessin més arbres donat “el creixement de les operacions mineres i la conseqüent deforestació de la terra que s’està produint” (20). C.D.Wise, encarregat per la BSAC de fer un estudi sobre la possible colonització del país, escrivia en el seu informe “Em va impressionar molt la tala indiscriminada (o el que em semblava que ho era) de fusta per a la

minería a tot arreu on vaig anar. Moltes parts del país s'estan deforestant (...). No veig on acabarà tot això. No s'ha de plantar res per recuperar el que els miners han usat? Per què les Companyies Mineres no haurien de replantar, almenys, una porció del que destrueixen?" (21).

Els africans també eren assenyalats freqüentment, ja fos per part dels colons com per part dels funcionaris, com a culpables de la destrucció dels boscos. El 1905, en una de les seves assemblees, la RAU destacava la importància dels llimoners silvestres "que els nadius estan tallant amb el propòsit d'agafar-ne els fruits i vendre'ls a Salisbury i altres indrets", i també denunciava "altres destruccions d'arbres joves per part dels nadius que els tallen ignorantment amb el propòsit d'obtenir beneficis personals" (22). Townsend, de visita a diversos districtes l'any 1907, també els criticava. A Bulalima-Mangwe "Una àrea molt extensa està sota conreu dels nadius, però, com que no fertilitzen la seva terra, i normalment planten a la savana i tallen els arbres i cremen els matolls sempre que volen nova terra per llaurar, s'està produint una enorme destrucció de fusta". A Victoria la situació era semblant: "Hi ha uns conreus molt extensos dels nadius, que han produït una immensa destrucció a la savana" (23).

Els grangers també rebien crítiques. C.D.Wise reclamava l'aplicació de les clàusules del Permís d'Ocupació que restringien el dret dels grangers a tallar arbres, autoritzant-los a fer-ho només per a la construcció i l'ús domèstic, ja que molts ho feien indiscriminadament i amb finalitats comercials (24).

Davant d'aquesta diversitat d'acusacions i malgrat la sensació que tothom tallava els arbres que necessitava o desitjava, el Departament va tenir ben poc èxit a l'hora d'articular una política clara de concessió de permisos, o de fer-la aplicar. La complexitat de la legislació que afectava els drets dels colons i la BSAC sobre la terra i els arbres que s'hi trobessin, i els drets adquirits de grangers i miners sobre les seves propietats dificultaven el control efectiu. El govern va aprovar algunes mesures per restringir la tala de certes espècies, o a certes àrees. La Government Notice n°263 del 1904 prohibia tallar la caoba i l'arbre *Mtsatsati* en algunes porcions dels districtes de Chilimanzi i Victoria; i la Government Notice n°139 del 1907 només permetia tallar el *Mashuma* quan era per a feines lligades amb la mineria o la manufactura, i no es podia usar com a combustible (25). La Government Notice n°55 del 1905 marcava unes regles estrictes per a la tala, de manera

que no es malaguanyessin arbres o troncs (26). Però la majoria de vegades aquestes normes no s'executaven. Els miners gaudien de la possibilitat de tallar llenya a les seves propietats i a les de la BSAC, així com a les granges ocupades, si pagaven una compensació a l'amo (27).

La pròpia Companyia, a més, autoritzava algunes empreses a tallar arbres situats en terra pública a canvi del pagament d'una tarifa. L'any 1907, per exemple, J.Guiney, un colon al districte de Hartley, va signar un acord amb l'Administració per tallar arbres en una zona demarcada amb la intenció d'usar-los per a construcció i per fer-ne carros. Havia de pagar una quantitat predeterminada per cada arbre que tallés, no usar arbres joves, i no molestar els africans residents a la zona. Aquest tipus de concessions no agradaven al Departament de Mines, que no només volia protegir el dret dels miners a tallar arbres, sinó impedir l'accés d'altres colons a la fusta. El Secretari de Mines, Montagu, havia desaconsellat l'acord amb Guiney: "La mineria al districte de Hartley està creixent de forma constant i tot i que hi ha fusta en abundància, crec que hauríem d'anar amb compte a no concedir drets externs per tallar grans quantitats de fusta per altre propòsit que la mineria" (28).

Tot i les reticències de Montagu i la voluntat expressada de reduir la deforestació, la BSAC va continuar amb la seva política de concessions comercials. El mateix any, A.H.Hobbs, soci d'una companyia de construcció de carros a Salisbury va rebre un permís per tallar arbres *Mashuma* a Hartley, pagant una tarifa a la Companyia. Primer li van donar permís per tallar 100 troncs, però més tard va ser autoritzat a usar els arbres que li calguessin, sempre i quan no els vengués, i els usés només per a la seva manufactura (29). Mesos més tard, la BSAC va haver d'amonestar Hobbs perquè els seus agents estaven tallant els arbres de forma que es malbarataven, deixant troncs i branques podrint-se i sense utilitzar (30).

Aquest tipus de situacions es repetien per tot el país. La mateixa llei impedia aplicar la protecció del *Mashuma* a les terres concedides a miners o grangers (31). Un informe del Comissionat de Mines a Hartley explicava com "Pel que jo sé moltes de les sol.licituds per tallar arbres *Mashuma* són per propòsits purament especulatiu", i suggeria que es demanessin proves documentals que la fusta s'usava només per a la manufacturació. C.E.Wells escrivia al Secretari en Cap informant-lo que al districte de Gatooma (actual Kadoma) s'estava produint una "una tala generalitzada del *Mashuma*". I Montagu insistia en denunciar la situació d'aquesta espècie a Hartley: "els miners estan molt preocupats per

la manera com s'està tallant i fent desaparèixer del districte” (32). Però els miners tampoc s'escapaven de les crítiques. El Director de Colonització es queixava al Departament de Mines perquè a Lomagundi “els contractistes i altres, que estan tallant la fusta, no compleixen amb les regulacions”, i destruïen arbres de forma indiscriminada (33).

Si els grangers, miners i manufacturadors europeus estaven tallant arbres de forma descontrolada, d'acord amb la llei o saltant-se-la, els intents per restringir l'ús dels boscos per part dels africans tampoc van tenir gaire èxit. Quan el 1904 el Comissari per als Nadius de Gutu va demanar que es prohibís als africans tallar diverses espècies d'arbres, com ara la caoba i el *mahobohobo*, Townsend va recomanar que només s'apliqués a aquell districte. El Comissari en Cap no estava d'acord amb el seu subordinat i no creia que fos necessari protegir el *mahobohobo*, ja que “és un arbre molt comú i creix abundantment a tot arreu, i és usat principalment pels nadius per construir cabanes, i per tant no hauria de ser preservat”. Milton tampoc no ho creia necessari (34).

Per una raó o una altra, el Departament es veia incapaç de controlar de forma efectiva la tala d'arbres, i des de la mateixa Administració es prioritzava sovint l'explotació comercial dels boscos o els drets adquirits dels colons. L'any 1907 Townsend seguia reclamant l'aplicació d'una política de reforestació i conservació, així com la creació d'un Departament Forestal. Reconeixia que s'havien protegit alguns arbres a través de les Government Notices, però “no s'han aportat mitjans per assegurar que aquestes restriccions seran respectades” (35). Però quan, un any després, el diputat Longden demanava que s'aturés la tala indiscriminada, Newton li responia que “no s'havia considerat aconsellable impedir que els miners o els grangers tallin la fusta que puguin necessitar” (36).

Plantacions privades

Seguint de forma aproximada les indicacions dels informes de Sim i Hutchins, el Departament d'Agricultura va incentivar en allò que va poder la plantació d'arbres a les granges del país, tant com a font d'explotació comercial com per a propòsits conservacionistes.

Malgrat que alguns oficials, com Odlum, eren escèptics a l'hora de recomanar als granges que plantessin arbres amb un propòsit comercial, ja que trigaven molt a créixer i, per tant, a aportar ingressos (37), el Departament va comprar llavors de diverses espècies d'arbres al Cap i les va distribuir entre colons que s'havien ofert voluntaris per provar-les (38). Tot i

reconèixer les reserves d'Odlum, Sawyer defensava fermament les bones perspectives de la indústria forestal: "(...) la silvicultura privada, com a proposta comercial, ofereix recompenses per a la inversió de capital que es poden comparar prou bé amb les de qualsevol altre branca de l'agricultura". En d'altres països l'Estat tenia un pes molt important en aquest sector, però a Rhodèsia "l'existència de grans àrees a la majoria de granges inútils per a d'altres propòsits i sense donar rendiments naturals, l'absència prevista de cap futur subministre, i el preu excessiu pagat pels enviaments importats sembla que compensen de sobres els desavantatges patits per l'individu quan planta de cara a un futur distant" (39)

Alguns colons van començar aleshores a plantar arbres de forma sistemàtica, o van continuar amb les activitats que ja duïen a terme anteriorment. W.H.Brown, un granger d'origen nord-americà que havia arribat a la colònia el 1891, des del 1894 s'havia dedicat a plantar arbres a la seva propietat a sis milles al sud de Salisbury. L'any 1904 en tenia uns 100.000, especialment eucaliptus i gomes (40).

El districte d'Umtali, prop de la frontera amb Moçambic, va esdevenir un dels centres més destacats de la incipient indústria forestal. L'any 1904 ja s'hi feien créixer força arbres, sobretot eucaliptus, amb la idea de "subministrar fusta a les mines del districte, mentre el subministre de fusta nativa està disminuint ràpidament, i esdevenint més difícil d'aconseguir" (41). Algunes missions, com l'American Mission, o la St. Augustine's Mission, també tenien un bon nombre d'arbres plantats a les seves terres (42). L'any 1907 es calculava que s'havien plantat uns 500.000 arbres al districte (43). El 1906 Sawyer es felicitava que "La plantació d'arbres a escala comercial s'està duent a terme ara a moltes parts del país" (44).

La manca de personal especialitzat al Departament i la poca o nul·la experiència de molts colons en afers forestals dificultava la tria de les espècies més adequades, o comportava que no se les tractés amb prou cura. Brown, per exemple, desconeixia quins serien els arbres més rendibles a la seva plantació i ho va haver d'aprendre "per mitjà d'una despesa de capital i energia capaç de fer front a decepcions i pèrdues repetides" (45). Sawyer avisava que plantar arbres importats de forma indiscriminada "és pitjor que inútil", i recomanava centrar-se en els xiprers, cedres i eucaliptus, a més d'algunes varietats de pins allí on el clima i el sòl els fossin favorables (46). Però les coses no estaven gens clares. Malgrat que

Sawer recomanava els eucaliptus, i que Brown o els grangers a Umtali n'estaven plantant molts, P.B.S.Wrey, un altre granger dedicat a la indústria forestal, afirmava que "són possiblement els absorbents d'humitat del subsòl més àvids d'entre tots els arbres del món, i en un país com Rhodèsia, considero que és un factor indesitjable" (47). El Departament havia d'admetre el 1907 que els resultats de les proves que s'estaven realitzant a la granja experimental serien més fiables "si la granja estés a càrrec d'un experimentador preparat que pogués dedicar tot el seu temps a la feina" (48).

Exportacions fallides

Malgrat els pobres resultats obtinguts anteriorment, l'Administració va insistir en els seus esforços per encoratjar l'explotació del cautxú, ja fos silvestre o plantat expressament. El 1906 un granger del districte de Lomagundi va rebre una concessió per explotar el cautxú silvestre de la zona, però de seguida es va veure que no en sortiria res de bo. Decebut, els oficials del Departament havien d'informar que "el concessionari se n'ha anat a l'Àfrica Central, on considerava que se li obrien millors perspectives". I afegien: "El conreu del cautxú a Ceilan ha obtingut un èxit tan extraordinari en els darrers anys, i sembla que hi ha un mercat tan il·limitat per a aquest valuós producte, que no es pot entendre per què, amb l'excepció d'un granger al districte de Melsetter, no s'han fet intents d'establir plantacions de cautxú en un país que sembla oferir oportunitats tan excepcionals" (49).

El colon de Melsetter, C. Massey Swynnerton, havia aconseguit establir una plantació de cautxú que anava prou bé, però tenia molts problemes per aconseguir mà d'obra, i el fet que no hi hagués cap línia de vaixells directes entre Beira i Ceilan dificultava l'accés a les millors llavors. Quan arribaven a Rhodèsia, a través del Natal, ja no estaven en un estat òptim. El problema laboral preocupava molt el Departament, que era de l'opinió que el cautxú "no és probable que s'estengui si no es pot superar aquesta dificultat" (50). Malgrat això, es van fer proves amb llavors enviades pels Jardins Botànics de Kew, i se'n van distribuir a grangers de Melsetter i de Rhodèsia del Nord-Oest (51).

A més, en vista de la dificultat d'engegar un conreu del cautxú comercialment viable, es va intentar accedir al que recollien els africans. El 1905 el Departament es feia ressò del comerç que es realitzava a través de la frontera oriental del país, en particular de l'enviament de cautxú cap a territori portuguès des de Gazaland. Els oficials pensaven que "seria desitjable que es prenguessin mesures per desviar aquest comerç cap als nostres

canals, imposant una taxa elevada i càstigs a aquells que comerciïn (...), o acordant l'adquisició de cautxú de bona qualitat a una valoració moderada en lloc de diners com a pagament de la taxa de cabanes anuals" (52). Aquestes propostes no van dur enlloc, i la comercialització del cautxú que els africans recollien no va ser cap solució per a l'absència de plantacions europees.

Tampoc no va sortir res de bo de les demandes d'indústries angleses i sud-africanes, que buscaven determinats tipus de fusta com a matèria primera de les seves manufactures. El 1904, Sawyer informava de la consulta feta per Messrs. Raffael Bros, de Manchester i Johannesburg, que volien saber si Rhodèsia disposava de boix o fusta apropiada per a fabricar llançadores per als teixits. Ell hi estava interessat, ja que la principal font europea d'aquesta fusta, al Caucas, s'estava esgotant, i el boix de l'Himàlaia tenia uns altíssims costos de producció i transport (53).

El 1907 va ser una companyia sud-africana de fabricants de pipes la que va fer indagacions sobre l'existència de bruc a Rhodèsia. Townsend va demanar l'opinió de C.F.Allen, el Conservador de Boscos a Victoria Falls, i als caps del Departament d'Afers Nadius. Es van localitzar arbres d'aquest tipus a Melsetter, Gwelo i Victoria, i se'n van enviar mostres a Sud-àfrica (54). Cap d'aquestes proposicions va tirar endavant.

Els focs a la savana

Un afer que va continuar preocupant els oficials del Departament va ser l'increment dels focs provocats intencionadament a les savanes i a les pastures. Aquesta pràctica, molt estesa durant els mesos secs de l'hivern, es feia amb la intenció d'obtenir un millor creixement de l'herba quan arribessin les pluges, i l'aigua caigués sobre les àrees cremades i cobertes de cendres. Els oficials agrícoles no n'eren partidaris, ja que creien que no ajudava a aconseguir millors pastures, i els focs descontrolats danyaven les propietats privades i els boscos. Mentre encara era Comissari Civil a Bulawayo, Townsend ja ho criticava i afirmava que, per l'acció del foc, la qualitat de les pastures disminuïa en lloc d'augmentar (55). L'any 1904 el Departament afirmava que els focs eren una de les raons que impediën l'èxit d'una política de reforestació al país (56).

Però altra vegada les discrepàncies sobre qui era el principal responsable del problema, i sobre les mesures necessàries per afrontar-lo, van frenar la majoria d'iniciatives de

prevenció. La pràctica estava molt estesa entre africans i europeus. El mateix Townsend ho denunciava després de la seva visita a les granges de la regió entre Rusape i Inyanga (57).

L'any 1907 el coronel Napier acusava els africans de ser els principals culpables dels incendis, ja que calaven foc a la savana per tal de caçar-hi més fàcilment. Va reclamar al Consell Legislatiu que s'endurissin les penes per als infractors, i que es considerés com a responsables els caps dels poblats propers al foc. El fiscal general li va contestar que la llei ja era prou estricta i que no es podia acusar els caps d'haver comès un delictes. A més, els europeus també tenien la culpa de molts focs. Més tard, Napier va proposar que els Comissaris per als Natus utilitzessin els seus missatgers per evitar els incendis. Això també va ser refusat, i Newton li va repetir que els europeus i les companyies de ferrocarril també n'eren responsables (58).

El Comissari en Cap per als Natus, Taylor, va enviar una carta a la RLOFA insistint en la necessitat de vigilar a l'hora de fer focs, i en la conveniència de construir tallafocs. També ho va comunicar als Comissaris per als Natus, suggerint-los que demanessin als africans que ajudessin els grangers a fer els tallafocs si era necessari. Malgrat les seves peticions, el setembre del 1908 Taylor reconeixia que el nombre de focs aquell estiu havia estat molt elevat (59).

Moltes propostes i poques realitzacions

Com en el cas de la conservació de la fauna, el desig de preservar els recursos forestals o per recuperar-los allí on ja havien estat destruïts es va veure seriosament limitat per la manca de disponibilitats financeres i humanes, així com per la contradicció d'interessos i opinions entre els diversos sectors de la població i del govern.

Sota la influència de les polítiques que s'estaven aplicant a la Colònia del Cap i de les idees hegemòniques entre els gestors i estudiosos dels boscos a Sud-àfrica, Anglaterra i els Estats Units, les autoritats de Rhodèsia van fer una aposta - si més no teòrica - per la potenciació de la silvicultura i la protecció de les àrees forestals del país. D'aquesta manera previndrien el descens de les precipitacions i l'erosió del sòl, es retallaria la factura de fusta importada, i s'impulsaria un nou sector econòmic, susceptible d'incrementar la varietat de productes exportats en el futur.

En l'espai d'uns pocs anys, es van convidar experts forestals del Sud perquè visitessin la colònia i aconsellessin l'Administració, es van obrir granges d'experimentació, es van

distribuir llavors entre els grangers, es va encoratjar - d'acord amb l'exemple sud-africà - la plantació d'espècies importades, i es van aprovar algunes mesures de protecció de certes espècies d'arbres o de regulació de la tala. En algunes àrees del país, especialment als districtes orientals, van sorgir alguns plantadors que posseïen milers d'arbres per a l'explotació comercial.

Tanmateix, les dificultats per dissenyar i aplicar una política forestal ambiciosa, o almenys coherent, van ser nombroses i constants. Els oficials del Departament d'Agricultura i els especialistes visitants van constatar, alarmats, el volum de destrucció de la massa forestal que s'estava produint. I van criticar les pràctiques nocives que, al seu entendre, desenvolupaven els miners, les companyies ferroviàries, els grangers i els africans. Però va ser impossible arribar a un consens entre els funcionaris i entre els colons sobre qui era el responsable principal de la deforestació i sobre la millor manera de combatre-la.

Els diferents grups de població europea eren contundents a l'hora de denunciar els africans i els altres sectors econòmics, però s'autoexculpaven de qualsevol responsabilitat. Els grangers protestaven pels arbres que tallaven els miners, i els miners criticaven els africans o el ferrocarril. A més, les disposicions legals sobre la propietat de la terra o els drets d'explotació minera eren molt permissius a l'hora de regular l'ús dels recursos naturals. Davant d'això l'Administració es va mostrar especialment feble, dubitativa i contradictòria. No només existien Departaments que defensaven les opinions dels representants del "seu" sector - el Secretari de Mines n'es un exemple clar -, o oficials molt reticents a retallar els drets dels propietaris, heretats dels primers anys de colonització, sinó que la pròpia Companyia prenia decisions que facilitaven que el problema s'agreugés. Necessitada d'ingressos, i delerosa per trobar la manera de rendibilitzar les terres públiques no explotades ni adjudicades, la BSAC va oferir concessions d'explotació forestal a colons i empreses privades que, com hem vist, moltes vegades incomplien la llei i acceleraven la deforestació.

A tot això cal afegir-hi l'eterna manca de personal i pressupost que afectava gairebé totes les branques de l'Administració. Malgrat les repetides demandes de Townsend, no es va crear cap Departament Forestal, no hi havia cap funcionari dedicat específicament a la gestió dels boscos, i l'oficial que més s'hi va involucrar, Sawyer, va deixar el seu càrrec el 1906. No hi havia especialistes en silvicultura, i les proves i experiments van resultar poc

profitosos. Al final del mandat de Townsend ni s'havia aprovat cap nova llei de conservació dels boscos, ni els decrets de protecció limitada de certes espècies o regions es podien fer complir.

CAPÍTOL 19

EL DEPARTAMENT D'AGRICULTURA I LA COLONITZACIÓ DE LA TERRA

Reformes administratives i canvis legislatius

La fixació dels límits de les terres reservades als africans, l'any 1902, i l'aprovació de la llei que marcava les condicions d'ocupació de les propietats agràries, el 1900, van alimentar l'esperança que tenia la BSAC de que el nombre de colons augmentés, i que les granges atorgades fossin utilitzades de forma més intensiva i satisfactòria. Com hem vist a la Segona Part, cap de les dues expectatives es va acomplir, i la constatació d'aquesta realitat, conjuntament amb el desig d'impulsar l'agricultura un cop es van haver reformat els Departaments de Terres i Agricultura el 1903, va portar la Companyia a replantejar-se la política seguida fins aleshores.

Un dels fenòmens més preocupants per a l'Administració era la infrautilització continuada de moltes propietats, que no produïen gairebé res, però que no podien ser lliurades a un altre colon més eficient. Les condicions benèvols imposades el 1900 no havien aconseguit reduir l'abast del problema, i els oficials hi buscaven solucions. El 1903 es va arribar a un acord amb la RLOFA i es va promulgar la Government Notice nº274, que permetia a un granger cedir un terç de les seves terres a l'Estat, a canvi de quedar exempt de les condicions i requisits d'ocupació en els dos terços que conservava. Tot i que el nombre de colons que van fer ús d'aquesta possibilitat va ser limitat, la Companyia va recuperar 954.210 acres, 358.000 dels quals van ser atorgats a grangers que prometien fer-ne un millor ús que els anteriors propietaris (1).

Malgrat els petits avenços obtinguts, a finals del 1904, Champken, un colon present a la Conferència de grangers, seguia protestant pel fet que “grans extensions de terra estan bloquejades per les Companyies”, i reclamava que “les Companyies que no ocupen aquestes àrees d'acord amb la llei de la terra han de ser obligades a renunciar-hi i no se'ls ha de permetre l'opció de pagar una tarifa d'exempció” (2). L'any 1905 finalment es va modificar l'Ordinança del 1900 que regulava les condicions que calia complir per mantenir la propietat de la terra. Ara, per poder dir que una finca estava “ocupada”, era necessari que s'hi contruïssin edificis de més de 250 lliures de valor, o tenir-hi 20 caps de bestiar o 150 ovelles pasturant, o conrear 10 acres, plantar 500 arbres fruiters o 1.000 arbres destinats a fer-ne fusta. Aquestes condicions s'havien de complir durant tres anys seguits. Tot i les

demandes de Champken i molts altres perquè s'abolís, la possibilitat de pagar una tarifa que substituís el compliment de la llei es va mantenir (3). Una proposta anterior de Milton per tal de taxar la terra no usada tampoc no es va dur a la pràctica per por d'espantar els futurs inversors (4).

Un colon podia comprar la terra pagant-la immediatament, i aleshores quedava només sotmès a les condicions d'ocupació. Si la pagava a terminis, rebia únicament un Permís d'Ocupació, i cada any havia de pagar un 5% del preu total. A mesura que s'anava pagant, l'import anual disminuïa, ja que també baixava la quantitat que restava per abonar. Quan s'havia satisfet la totalitat del cost de la granja, es rebia el Títol de Propietat. Així mateix, la BSAC feia arrendaments de ranxos de fins a 30.000 acres, per períodes de 21 anys. Cada 7 i 14 anys es revisava la quota anual que pagava l'arrendatari, que normalment era d'una lliura per cada 1.000 acres, i la Companyia podia recuperar fins a la meitat de la terra si ho creia necessari. El ramader podia comprar una part de la granja a la llarga, però també podia ser-ne expulsat si no la usava apropiadament (5). Tots aquests canvis en les lleis i regulacions de la propietat no van impedir la presència continuada de milers d'acres de terra sense ocupants ni aprofitament reals.

Estudis i propostes de la BSAC

En vista dels escassos resultats que s'havien assolit fins aleshores, l'any 1904 la Companyia va decidir elaborar un Pla de Colonització de la Terra per marcar les línies que havia de seguir el procés de poblament en el futur. Townsend va ser convidat a anar a Londres per donar la seva opinió. El projecte final, aprovat el 1905, preveia la creació d'una nova companyia dedicada específicament a atreure colons. La idea era començar amb uns 120.000 acres al riu Shangani, o als districtes de Mazoe i Makoni. Es dividirien en parcel·les de 600 a 1.200 acres, i es vendrien als colons a bon preu, que s'aniria incrementant gradualment després dels primers anys. També preveia la possibilitat de fer préstecs reduïts i a curt termini (uns tres anys) als nouvinguts (6).

Townsend de seguida va informar que el lloc triat per començar no era gaire bo. Molts colons li havien parlat malament de la regió de Shangani, i algunes àrees ni tan sols s'havien explorat acuradament (7). Odium tampoc no veia clars altres aspectes de la proposta. Creia que l'extensió de les granges s'havia calculat malament, ja que a moltes zones de Rhodèsia existia una combinació de sòls intercalats, i era probable que una

propietat contingués trossos fèrtils i altres de pobres. Calia fer concessions de 1.000 acres, i en certs llocs de 3.000 i 6.000. El colon havia de rebre assistència en arribar al país, i seria desitjable l'establiment d'un Departament d'Immigració per gestionar-la. Tampoc se l'havia de fer pagar els terminis de compra de la granja durant els primers cinc anys. Perquè la proposta tingués èxit era necessari, a més, que els immigrants tinguessin coneixements agrícoles previs, i fer una política de millora de la comercialització dels productes agraris, que en reduís l'oscil·lació en els preus, i garantir una rebaixa dels preus del ferrocarril (8).

Per acabar d'establir els paràmetres d'actuació, la BSAC va decidir enviar un expert britànic, C.D.Wise, a Rhodèsia per tal de fer un estudi de la situació sobre el terreny. Wise va visitar el país entre desembre del 1905 i març del 1906 i va lliurar un informe que seria molt influent a l'hora de dissenyar la política colonitzadora de la Companyia. Aconsellava la cessió en arrendament o la venda a preus assequibles de blocs de terra de la BSAC als europeus nousvinguts. Marandellas i Lomagundi li semblaven els districtes més addients. Calculava que cada colon havia de disposar com a mínim d'unes 700 lliures per pagar-se el passatge, la casa on viuria i els mobles, les eines i bestiar que li calguessin, els salaris dels treballadors i les quotes d'arrendament o venda del primer any, i la seva pròpia manutenció. Com Odlum, creia que el granger havia de tenir experiència prèvia en el sector, i per ensenyar als qui no la tinguessin, proposava l'establiment de Granges Centrals. En aquestes propietats de la Companyia, un immigrant hi residiria durant un any, treballaria en tasques agrícoles i ramaderes, i aprendria l'ofici. Un cop estés prou preparat, podria instal·lar-se a la seva pròpia terra. Els productes de les Granges Centrals es comercialitzarien o s'oferirien als colons de les rodalies un cop s'haguessin provat amb èxit (llavors, etc) (9).

Estava ben clara l'aposta pels grangers amb propietats petites i mitjanes (segons els estàndards dels europeus de l'Àfrica Austral) davant de les grans companyies comercials. Wise creia que "Com més petites siguin les parcel·les, de forma raonable, millor per a la prosperitat del país; el què volem són homes ocupant la terra, i l'home que comença a petita escala, que gestiona el seu propi negoci i s'hi manté, és l'home que prosperarà" (10).

Odlum ho veia igual, i era molt crític amb l'actuació de les Companyies. L'any 1904 deia: "Lamentablement molta terra bona adequada per a la colonització està en mans de Companyies i individus privats que no n'estan fent res". I l'any següent escrivia: "És lamentable que les diverses companyies dedicades a l'agricultura no hagin obtingut resultats

proporcionals a les seves inversions i oportunitats. El granger individual en la majoria de casos està desenvolupant la seva granja i fent-la rendible, malgrat que es veu entrebancat per la manca de capital suficient (...) Les companyies que actualment intenten fer conreus gairebé en tots els casos tenen pèrdues, malgrat que disposen de les àrees més bones per a l'agricultura". Això no hauria de ser així, ja que en d'altres colònies les companyies eren capaces d'obtenir beneficis. "Que les companyies que operen a Rhodèsia no hagin assolit els resultats que raonablement s'esperaven d'elles és especialment desafortunat perquè desencoratja les noves inversions" (11). Quinze anys després de l'inici de l'ocupació del territori, els oficials de la BSAC més familiaritzats amb els afers agrícoles reclamaven una política inversa a la que s'havia formulat el 1890, i defensaven els colons individuals davant de les corporacions comercials.

Esperances i problemes de la colonització

A Rhodèsia hi havia un acord general entre l'Administració i els colons sobre la conveniència d'augmentar la immigració blanca. Odlum tenia clar que "com més en vinguin, i com més aviat arribin, millor per tothom" (12). Gordon, l'expert en irrigació del Cap convidat a visitar el país el 1907, estava segur que el país podia absorbir "molts centenars de colons agricultors" (13). Els europeus residents compartien aquest objectiu. El bisbe de Mashonaland, W.T.Gaul, desitjava que Rhodèsia es convertís en un país "prou bo per atreure no només al turista i l'hoste especulador només per plaer o benefici, sinó l'home que pretén convertir-se en un *ciutadà*, arrelant la seva vida i la seva llar al sòl, i col·laborant en la creació d'una nació sud-africana" (14). Les expectatives dels grangers ja establerts eren encara més exagerades. A la Convenció de Grangers, el President afirmava: "La principal cosa que li manca al país és població. Si podem aconseguir que mig milió d'homes enèrgics s'estableixin i facin la seva llar aquí, tindrem un dels millors països del món" (15).

Les coses no estaven tan clares a l'hora de decidir el tipus de colon més adequat i quin havia de ser el seu origen. Odlum apostava per gent de classe mitja provinent del Regne Unit o alguna altra de les seves colònies, i dels Estats Units, "no per la raó que siguin els treballadors més durs, sinó perquè esdevenen els millors ciutadans en general". També tenia bona opinió dels escandinaus, però amb limitacions: "treballen més durament i tenen més èxit sota circumstàncies adverses que el granger britànic. Sempre són lleials al nou

país, però la primera generació sovint està afectada per idees petites, i no són exactament la gent que voldria com a veïns o que hi confiaria en temps de grans crisis. La segona generació sempre està més educada i té idees més obertes que la primera; i la tercera generació és tan bona com qualsevol país pugui desitjar. Un nombre considerable d'aquesta gent és una cosa bona per a un nou país, però no massa, si el que Rhodèsia vol és una població de mentalitat oberta, educada (...)" (16). Gordon, en canvi, estava convençut que "l'home que probablement seria més útil ara mateix per desenvolupar els recursos agrícoles de la colònia seria un plantador experimentat de l'altiplà de Nilgiris al sud de l'Índia". Com que el clima de Rhodèsia i Nilgiris eren semblants, segurament els mateixos productes s'hi podrien conrear (17).

On hi havia més coincidència era en la voluntat d'evitar l'arribada de més afrikaners. Odlum no els volia: "Ja tenim massa colons holandesos de la classe més baixa (...) i si el país ha de ser de tal manera que un britànic en pugui estar orgullós és l'hora que s'aturi l'arribada de més gent d'aquesta classe. Hi ha prou homes bons al món buscant un nou país per instal·lar-s'hi, com perquè sigui innecessari que s'encoratgi aquest element incompetent" (18). I certs sectors de l'opinió pública eren força hostils als afrikaners. Stanley Hyatt no tenia manies a l'hora d'afirmar que "No tinc cap desig de parlar o entendre el *Taal*, l'horrible gerga dels holandesos del Cap, ja que crec que la raça dominant hauria d'insistir en que la seva llengua fos l'única reconeguda (...). No hi ha cap excusa per al reconeixement oficial del *Taal*, mentre que ensenyar-lo a les escoles públiques és un malbaratament indignant dels fons públics" (19).

L'entusiasme per l'establiment de pobladors europeus a l'Àfrica Austral era compartit per Lord Milner a Sud-àfrica, que el 1902 va fundar el Departament de Terres al Transvaal, per atreure colons anglòfons al país (20). Però, en canvi, no convenia gaire el govern liberal que es va formar a finals del 1905. Churchill considerava que s'havien gastat massa diners en l'assistència als aproximadament 1.000 colons arribats al Transvaal, i s'havia creat un conflicte polític, ja que Londres els hauria de protegir d'una hipotètica expulsió quan els bóers recuperessin el seu autogovern. Elgin tenia dubtes sobre l'encert d'enviar un nombre elevat d'anglesos a les colònies africanes, on sempre serien una minoria i podrien provocar tensions amb els autòctons i amb el govern metropolità (21).

L'Administració a Rhodèsia sí que volia encoratjar l'arribada d'immigrants, però els recursos financers de què disposava eren limitats, i no es volia instaurar una política de subsidis generalitzats. Els oficials del govern sempre havien mostrat reticències cap a les subvencions permanents. Fins i tot enmig de la sequera del 1903, que va coincidir amb els moments més durs de l'epidèmia d'ACF, el secretari de Milton deia a l'Oficina de Londres que “els habitants europeus de Melsetter encara reben el que necessiten per viure, ja que no tenen collites. Sa Excelència (Milton) lamenta haver de dir que des de la pèrdua del seu bestiar han fet ben poc esforç per mantenir-se ells mateixos” (22).

Els especialistes contractats durant els anys següents per la Companyia també desconfiaven dels ajuts indiscriminats. Sobre els nous colons, Wise deia a la BSAC que “han d'assistir aquests homes fins on sigui possible de forma raonable, sense mimar-los” (23). De la mateixa manera, P.J.Hannon demanava que s'ajudés als grangers, “Però el suggeriment que aniria a favor de l'interès de l'agricultura a qualsevol país que l'Estat subsidiés indiscriminadament o fes avançaments per al desenvolupament de les granges sense que sigui ben entesa la condició de l'autoajuda i l'esforç propi, seria una completa falàcia” (24). A més, les possibilitats d'ajut directe es van veure seriosament limitades per la negativa del Colonial Office a acceptar la creació d'un deute públic de 250.000 lliures per finançar l'assistència a l'agricultura europea. L'Ordinança de Préstecs dissenyada per la Companyia el 1905 va ser vetada pel Secretari d'Estat (25).

Programes de colonització

Al llarg dels primers anys del segle es van assajar diversos projectes de colonització adreçats a col·lectius específics d'inmigrants, que havien d'arribar junts, no individualment. La majoria no van tenir massa èxit, o es van abandonar en les primeres etapes.

La United Rhodesia Gold Fields (URGF), subsidiària de la BSAC, va crear l'any 1902 la Rhodesia Lands Ltd, una filial que s'havia de dedicar a atreure colons, que s'establirien en terres de la companyia, hi rebrien entrenament i més tard anirien a granges pròpies. La URGF va traspasar a la Rhodesia Lands totes les seves propietats, uns 200.000 acres (26). L'any 1904 el Coronel Raleigh Grey, director de la URGF, va ser contactat per un colon suec, el baró Van Holstein, que li va proposar que fessin venir grangers escandinaus perquè s'establissin al país. Grey ho va consultar al govern, demanant-los que, tal com era pràctica habitual, es fessin càrrec de la meitat de les despeses de viatge dels colons i les seves

famílies. Milton li va prometre ajut, però la BSAC ho va refusar “en vista de la posició financera actual i prevista” (27).

Entre el 1903 i el 1904 es va dissenyar un pla per instal·lar seguidors de l'Exèrcit de Salvació a terres propietat del ferrocarril entre Salisbury i Gwelo. Oficials de l'ES van visitar la zona el 1905, però no es va tirar endavant. Tampoc va anar bé l'anomenat Projecte Guidotti, a través del qual 10 grangers italians, suposadament experts en tasques agrícoles, van rebre parcel·les entre el 1906 i el 1907. Les terres concedides no eren gaire bones i la majoria de collites plantades van resultar un fracàs (28).

Rhodèsia va atreure l'atenció de Kingsley Fairbridge, un jove britànic que havia viscut uns anys al país i que volia alleujar les penúries dels sectors més necessitats de la societat britànica. Després de visitar els barris més degradats de Londres, Leeds i Edimburg, "vaig fer la inevitable comparació entre aquestes grans ciutats superpoblades i la manca de població a Sud-àfrica". Se li va acudir la idea d'enviar nens orfes a Rhodèsia i altres colònies, i ensenyar-los a dur una granja. "Les vides dels nens es malgastaven mentre l'Imperi demanava homes a crits. Hi havia cases d'acollida plenes, orfanats plens - i manca de grangers". Va demanar a la BSAC la cessió de terres on iniciar el seu pla, però el 1909 la Companyia ho va refusar perquè considerava que el país encara no estava preparat per a aquests projectes. Fairbridge tirarà endavant la seva proposta a Austràlia i el Canadà (29).

La BSAC va continuar amb la política de facilitar l'accés de les missions cristianes a la propietat de la terra. Entre d'altres, l'any 1904 els jesuïtes van adquirir la granja Drietfontein; la Brethren in Christ Church va rebre la cessió de 6.000 acres a Mtshabezi (Matabeleland); i el mateix any la Church of Sweden Mission va comprar una altra granja de 6.000 acres al sud de Beipingwe (30).

Selecció de terres i títols de propietat

L'arribada de colons individuals per iniciativa pròpia o atrets per les mesures d'assistència ofertes per l'Administració i algunes companyies privades també van patir entrebancs diversos. Les àrees del país triades per instal·lar-hi grangers no sempre eren les més adequades per a l'agricultura que s'hi volia desenvolupar. Quan es va conèixer un pla per col·locar immigrants en granges de 160 acres al voltant de la línia de ferrocarril entre Bulawayo i Victoria Falls, els grangers van protestar. El president de la Mashonaland Farmers' Association va advertir que la terra no era bona. El Dr. Stewart de Salisbury deia

que “aquesta seria la darrera part del país on jo m’establiria (...) posar colons en aquell país seria pitjor que condemnar-los a servitud penal”. Quan se’ls va informar que el projecte no era del govern , sinó de la Rhodesia Railways, Stewart va dir que encara era pitjor: “Tindreu aquestes companyies de responsabilitat limitada, sense consciència ni ànima, portant homes aquí; i si això és fet per iniciativa d’una companyia irresponsable en lloc del govern, és molt més necessari que els grangers d’aquest país vigilin que aquells immigrants no siguin abocats en trampes mortals (Aplaudiments)” (31).

Les queixes dels grangers també feien referència a les condicions dels títols de propietat que rebien. Tot i que les clàusules d’ocupació s’havien modificat el 1905, es van mantenir els privilegis de què gaudien els miners i els prospectors de minerals a les granges privades, herència dels primers anys d’ocupació, quan la BSAC pensava que tota l’economia rhodesiana s’havia de basar en l’explotació de les mines i calia atorgar-los les màximes facilitats. L’Ordinança de Mines i Minería del 1903 autoritzava les prospeccions mineres a les granges, permetia als miners usar-ne la llenya i l’aigua gratis, així com portar-hi bestiar, i preveia que la part de la granja on es trobessin minerals pogués ser expropiada (32).

Aquestes condicions eren objecte de crítiques i protestes constants per part de la comunitat agrària. El Congrés de la Rhodesian Agricultural Union del 1906 va aprovar una resolució considerant que “els títols existents sobre la terra i l’aigua no tenen valor, i que els veritables interessos del país mai seran servits fins que tota la qüestió de la creació d’aquests títols sigui examinada pel govern Imperial, amb la previsió de garantir títols inviolables” (33).

Un any més tard, dos diputats, Napier i Myburgh, sol·licitaven al Consell Legislatiu que es reduïssin els drets d’ús d’aigua i llenya per part dels miners, ja que les condicions de propietat actuals no eren prou atractives per incentivar l’arribada de més colons. La proposta va ser refusada (34). El mateix 1907, mentre feia una gira per les granges del districte de Victoria, Townsend va haver d’escoltar les queixes dels germans Posselt, uns colons locals: "Vaig ser informat pels amos (els Posselt) que existeixen 700 jaciments demarcats a la seva propietat, i dues mines en producció. Aquest és un exemple típic dels entrebancs imposats per la llei de mines sobre els terratinents, ja que el terratinent és pràcticament expulsat de la seva terra pel miner i el prospector, els quals tenen dret a portar

bestiar o altres animals per a tasques de mineria a la propietat sense pagar res, i que tots sumats aniran molt més enllà de la capacitat de les pastures de la granja sencera" (35).

Disponibilitat de capital i ajuts financers oficials

Des dels primers moments en què es va començar a pensar seriosament en la necessitat d'atreure immigrants a Rhodèsia es va plantejar la qüestió del capital que es considerava necessari per establir-se amb èxit en una granja. A l'hora de determinar-ho es tenien en compte tant els càlculs econòmics com el desig d'optar per una determinada classe –social i econòmica - de colons. Al mateix temps s'estudiava la possibilitat – i l'encert – d'atorgar préstecs institucionals o privats als nouvinguts.

La quantitat mínima de capital previ que s'havia d'exigir als nous colons va ser motiu de discussions, i es va anar incrementant amb el temps. A finals de segle es pensava que 500 lliures eren suficients per començar, però Odlum ja calculava el 1904 que farien falta de 1.110 a 1.600 lliures per passar els primers anys i posar la granja en funcionament. Volia evitar de totes totes que s'escampés la idea que es podia practicar l'agricultura de forma barata a Rhodèsia. Els qui vinguessin fracassarien i la colònia es guanyaria una mala reputació a Europa (36). Alguns grangers consultats, com H.R.Cumming de Gwelo, també marcaven el límit al voltant de les mil lliures (37). En canvi, en el seu informe per a la Companyia, Wise deia que se'n necessitarien unes 700 (38).

En vista de l'experiència dels grangers que anaven ocupant les seves terres, Odlum va mantenir les previsions que havia fet. En un pamflet escrit per ell mateix per tal de fer propaganda del país entre possibles immigrants explicava que "Rhodèsia encara no és un país per a l'home pobre. L'alt cost del transport, la manca de facilitats de crèdit, i el temps necessari per instal·lar-se fan que sigui necessari que el colon tingui un capital inicial més gran del que es requereix als Estats Units o al Canadà" (39). Hannon, durant la seva visita a Rhodesia el 1907, recolzava l'opinió d'Odlum i deia que ell i Townsend havien calculat que era imprescindible disposar d'almenys 1.000 lliures abans de plantejar-se l'ocupació d'una granja (40).

Malgrat els consells i recomanacions, però, l'arribada de colons que no tenien les quantitats mínimes de capital va continuar, ja fos des d'Europa o des de Sud-àfrica. Hone descrivia com "Molts homes s'han dedicat a fer de grangers amb un capital massa petit (...) Alguns

homes comencen els conreus a petita escala, amb un capital de 500 lliures o fins i tot menys, i malgrat que poden sortir-se'n, implica uns quants anys de dura lluita" (41).

Per mirar d'ajudar els colons a fer front als costos d'instal·lació i de posada en marxa de la producció, la BSAC va aprovar diverses mesures. Des del 1899 es pagava part del passatge dels immigrants i la seva família, i ja hem vist que hi havia facilitats per al pagament a terminis de les quotes d'arrendament o de compra de la terra. Però això no era suficient i es va veure la necessitat que els grangers accedissin a préstecs de capital que els permetessin fer inversions i millores a les finques. La Companyia, a través de la Charter Trust and Agency, avançava diners als colons per construir tanques a les seves propietats i per pagar els animals importats que havien de substituir els morts per l'ACF. La sol·licitud era tramitada pels Comissaris Civils, que la remetien al Departament d'Agricultura perquè decidís si la demanda era raonable o no (42).

El problema principal era la manca de garanties que fossin acceptables pels bancs a l'hora de fer els préstecs, ja que molts colons no eren propietaris de les granges – les estaven pagant – i les entitats financeres eren reticents a acceptar les garanties hipotecàries (43). Odlum reclamava l'establiment d'un banc de crèdit agrícola, adaptat a les necessitats del sector: "El crèdit, per ser vàlid per al granger, s'ha de poder obtenir en poc temps, s'ha d'atorgar a curt i llarg termini, s'ha de donar amb la terra o les collites plantades o emmagatzemades com a garantia, i ha de tenir en compte el caràcter, l'energia i l'habilitat del deutor tant com el valor de la garantia real" (44). La demanda d'Odlum per tal que es creés una entitat de crèdit específica per a l'agricultura, i que mesurés altres coses a part de l'import de les garanties a l'hora de concedir els préstecs – que "fes confiança" als grangers – es discutirà durant anys entre els colons i l'Administració, sense arribar a decisions definitives.

L'any 1906 el Departament suggeria que els grangers s'associessin en cooperatives per obtenir préstecs amb una garantia col·lectiva, que satisfés les exigències dels bancs i evités un endeutament excessiu del colon individual (45). Moore, l'especialista en la indústria làctica vingut des del Cap per aconsellar els rhodesians, també demanava un increment del crèdit públic, per evitar que els grangers depenguessin dels préstecs dels bancs comercials, que considerava abusius (46). Al Consell Legislatiu, Longden insistia a sol·licitar l'establiment d'un Banc de la Terra per cobrir les necessitats financeres dels grangers (47).

La BSAC, però, es trobava limitada a l'hora de satisfer les peticions que li arribaven per la manca de capital disponible i perquè no existia una idea clara sobre com hauria de funcionar un banc destinat al finançament de l'agricultura. La negativa del govern de Londres a autoritzar la creació d'un deute públic que es destinés a préstecs per als grangers i miners encara complicava més les coses. Quan el 1908 W.H.Brown va demanar al Consell Legislatiu l'aprovació d'una nova llei de préstecs, es va trobar amb una altra negativa (48).

Educació tècnica i preparació dels colons

Wise havia deixat clara al seu informe la conveniència que els nous immigrants europeus disposessin de coneixements agraris i experiència prèvia en la gestió de granges: "Hem d'aconseguir la classe adequada d'homes – homes que hagin nascut a la terra, i que entenguin el negoci. L'home que pot llaurar, collir, segar, munyir, i fer la feina de la granja ell mateix tindrà èxit" (49). Però els requeriments de capital mínim i els prejudicis socials i culturals de bona part de l'Administració van dificultar l'arribada de persones d'origen pagès – entès com a treballadors del camp – i van potenciar la immigració de colons de classe mitja-alta, molt sovint sense preparació tècnica ni coneixements del sector agrícola. El què es demanava era la possessió d'un mínim capital previ i una educació i origen social "correctes" (50).

En vista de la manca de preparació de molts colons, es van començar a desenvolupar les Granges Centrals que Wise havia proposat. En aquestes propietats de la Companyia, els nous immigrants havien de rebre un mínim d'entrenament abans d'instal·lar-se a la seva granja. Es van iniciar projectes d'aquest tipus a les granges de la BSAC a Premier Estate, Sinoia, Marandellas i Umtali (51). També es va incentivar els grangers veterans a contractar immigrants recents, que així aprendrien a portar una explotació (52).

Els objectius contradictoris a l'hora de triar els nous colons van tenir com a resultat la presència a les granges de molta gent poc preparada. Odlum, que es queixava que molts europeus no sabien tractar ni dirigir els seus treballadors africans (53), era el primer a fer propaganda de les bondats de la vida a les granges rhodesianes: "El canadenc treballa molt dur per allò que obté, el rhodesià supervisa la feina dels seus treballadors nadius, i troba temps per caçar, fer esport i per a l'esbarjo. El treball dur dona resultats a Rhodèsia com a tot arreu, però l'esforç esgotador característic d'Amèrica generalment no es considera essencial per a l'èxit". I continuava: "Planejar grans projectes per al futur proper,

preocupar-se per minúcies i riure's dels problemes reals, caçar un antflop quan fa falta carn, maleir els insectes i els treballadors nadius, visitar la ciutat per al mercat del diumenge, o agafar-se una setmana lliure per a les exhibicions i carreres, això constituïex la vida en una granja rhodesiana” (54).

Amb aquestes expectatives no és d'estranyar que uns anys més tard Percy Hone fes una descripció força crítica de les aptituds laborals de molts colons: "Degut a que el subministre de mà d'obra era tan inadequat, molts homes sense especialització en cap feina, i sense preparació tècnica, van rebre i acceptar l'oferta de càrrecs en els quals tenien poca o cap experiència. La tendència general, per tant, va ser un malbaratament considerable en totes les branques de la indústria. No ens podem estranyar de la ineficiència quan un home, que ha estat llicenciat de la Policia Muntada del Cap rep un càrrec de responsabilitat en una oficina, un antic graduat d'Oxford es llença al comerç a l'engròs o al detall, un comptable del Banc d'Anglaterra comença a buscar or, o un mestre sense èxit decideix a començar a conrear" (55).

Els nous colons: origen, ideologia i estil de vida

El resultat de la política immigratòria, i també de la realitat econòmica i política de l'Àfrica Austral de principis de segle, va ser una certa combinació de colons rics i de recursos limitats, d'anglòfons i d'afrikaners, però amb una posició hegemònica dels britànics de classe mitja-alta.

Molts dels nous grangers anglesos més influents gaudien de bones connexions socials a la metròpoli i a Sud-àfrica, i disposaven de capitals provinents de rendes familiars i herències (56). Altres provenien de la BSAP, on s'havien incorporat bastants antics oficials de l'exèrcit imperial (57). També formaven part d'aquest grup molts sud-africans d'origen anglès, que optaven per traslladar-se a Rhodèsia. El 1908 el Departament es felicitava per l'increment d'inmigrants “de la classe adequada”, provinents del Sud, “on han tingut una dura lluita contra les condicions desfavorables pels alts preus de la terra, les sequeres i les plagues” (58).

Els europeus que venien de Sud-àfrica – perquè n'eren originaris o s'hi havien establert temporalment abans de traslladar-se a Rhodèsia – portaven amb ells la visió de les relacions entre blancs i africans i entre amos i treballadors que predominava a les granges del Sud. Aquesta visió combinava la creença en la superioritat racial i cultural dels blancs amb una

tendència al paternalisme. La idea d'unes relacions personalitzades i de certa "responsabilitat" de l'amo cap al treballador, que estaven desapareixent a l'Europa industrialitzada, encara es mantenien a l'Àfrica del Sud. En el seu estudi de l'educació a les escoles blanques del Natal, Robert Morrell indica com els nois acabaven l'ensenyament "amb un sentit molt fort de pertinença en termes de gènere, classe i raça". Els qui havien nascut i crescut en granges sovint havien jugat i conviscut amb els fills dels treballadors i arrendataris africans, i parlaven llengües africanes. Tot i que en fer-se grans els contactes es debilitaven, amb freqüència conservaven una actitud de respecte vers els africans, que no els impedia considerar-se superiors a ells. El càstig corporal era vist com una part integrant del procés de disciplinació dels treballadors, i no es dubtava en cap moment de la seva conveniència, entre d'altres raons perquè els europeus també l'havien patit a les escoles. Les idees respecte a les relacions laborals i econòmiques podien variar força. Alguns pensaven que calia cristianitzar, educar a l'estil occidental, i ensenyar tècniques agrícoles modernes als seus arrendataris, mentre que d'altres – la majoria – consideraven que l'educació era inútil perquè els africans no la podien assimilar, o eren "ganduls", o "espatllava" als africans tradicionals i "autèntics" (59).

Una visió típica – tot i que un pèl extrema – dels plantejaments vitals i culturals que defensaven alguns d'aquests colons provinents dels sectors privilegiats de la societat britànica i colonial es pot trobar a les opinions de Stanley Hyatt. S'hi barregen una oposició a determinats aspectes del capitalisme i la societat industrial, amb el desig d'aventures i conquesta de nous territoris. "Em pregunto, hi ha un Valhalla especial per a aquells que han mort amb valentia, que han mort per la causa de l'Imperi? Hi hauria d'haver un lloc així. Certament no podria haver-hi pau si es trobessin allotjats a la mateixa Mansió que l'antic accionista de borsa o el botiguer retirat". Si s'estudiessin els rhodesians dels primers anys, nascuts a Anglaterra, segons ell "s'hauria arribat a la conclusió que la majoria d'ells consistia en atavismes. No eren productes normals del segle XIX, no tenien cap taca de l'Era Victòria, ni eren presumptuosos, ni tenien sentiments falsos, ni por. L'esperit Elisabethià era el més fort, l'aventura per sí mateixa, el desig de saber què hi havia més enllà de l'horitzó (...)" (60).

Malgrat les prevencions de molts oficials en contra seva, els afrikaners van seguir arribant, atrets per uns preus de la terra substancialment inferiors als del Transvaal o l'Orange, i

impulsats per la necessitat de noves terres que provocava la llei holandesa, segons la qual estava prohibit dividir les propietats entre els fills, i els que no eren primogènits s'havien de buscar una granja pròpia. Molts d'ells duïen una vida diferent i separada dels agricultors britànics. Es situaven més lluny dels mercats, molts vivien en cabanes, practicaven l'agricultura i la ramaderia amb la voluntat d'esdevenir autosuficients, comerciaven amb freqüència amb els seus veïns africans, i es negaven a adoptar la cultura, llengua o estil de vida dels anglòfons. Segons la inspirada definició de Kennedy: "Per la funesta unió de la pobresa, l'aïllament geogràfic, i la insularitat cultural, aquests colons van esdevenir els homes blancs invisibles de Rhodèsia" (61).

La major presència de colons en àrees rurals va anar acompanyada d'una certa millora en les condicions de vida. Es van anar construint més cases de totxos i sostre d'uralita per substituir les cabanes de fusta i fang (62). I es va intentar oferir alguns serveis educatius per al creixent nombre de nens blancs. Això era bastant complicat a causa de les males comunicacions, que moltes vegades feien impossible traslladar-se durant l'època de pluges, i per la dificultat d'atreure mestres europeus a les àrees rurals, on les condicions eren dures i els salaris baixos. Molts nens, a més, deixaven l'escola aviat per ajudar en les tasques de la granja, o almenys no hi assistien durant les èpoques de més feina agrícola (63).

Malgrat els entrebancs que hem anat enumerant, i amb orígens i objectius diversos, la població europea i el nombre de grangers van anar creixent. Odlum explicava com "Homes que, dos anys enrere, s'embarcaven en l'agricultura amb el propòsit de superar un període de depressió, amb la idea d'entrar en altres sectors industrials més tard, ara han après que l'agricultura és, després de tot, la indústria més sòlida i segura" (64). Un any més tard, Townsend confirmava l'augment d'agricultors que, en part, eren antics transportistes que s'havien vist forçats a abandonar el negoci en perdre el seu bestiar a causa de l'ACF (65).

Associacions de colons

Els grangers van anar consolidant gradualment un ampli teixit associatiu, que tenia com a propòsit principal la representació del sector agrari davant de l'Administració i el reforçament de la seva capacitat d'influència sobre el disseny de la legislació que els afectava. A finals del 1901 es va fundar l'Associació de Grangers del sud de Melsetter, el 1902 la d'Enkeldoorn i el 1904 la de Mazoe (66).

Les relacions entre els colons i la Companyia s'havien anat deteriorant progressivament des de la crisi de l'ACF. Les reformes que hem vist que es van aprovar el 1903 van satisfer algunes de les demandes del públic, però el clima es va tornar a enrarir quan un delegat financer de la BSAC va redactar un memoràndum l'abril del 1904. Al document es calculava que les despeses d'administració del país havien provocat l'acumulació d'un deute de set milions i mig de lliures. Segons el delegat, la colònia "devia" aquest import a la Companyia i a la llarga se li havia de reemborsar.

Com era d'esperar, el memoràndum va provocar una onada d'indignació entre la població europea, que argumentava que la Companyia havia d'assumir les pèrdues igual que assumiria uns possibles beneficis. I no es podia responsabilitzar els ciutadans d'unes despeses sobre les quals no tenien capacitat de decisió ni de gestió. Pel juliol una conferència de colons a Salisbury va aprovar una resolució demanant la fi de l'administració de la BSAC sobre el país (67).

La Companyia va refusar completament la possibilitat de renunciar a la Carta, i es va convocar una reunió a Londres entre els Directors i una delegació de colons. La trobada va tenir lloc durant el mes d'agost, i els delegats van presentar un llistat de demandes que afectaven diversos àmbits de la política i l'economia de la colònia. Reclamaven la fi dels drets de la BSAC sobre un percentatge de les accions de les mines, una rebaixa de les tarifes del ferrocarril, la consideració de la terra que la Companyia encara no hagués cedit a particulars com a propietat del país, la possibilitat de comprar els ferrocarrils quan expirés la Carta, i una representació majoritària de diputats electes al Consell Legislatiu. També sol·licitaven que la BSAC fes una valoració de les seves propietats i drets al país, per tal que poguessin ser adquirits per l'administració pública quan la Carta finalitzés. La Junta de la BSAC va refusar la majoria de peticions, tot i que va fer algunes concessions menors, com ara facilitar el funcionament i constitució de petites companyies mineres (68). Aquestes millores en el tracte als miners, i el compromís amb un major suport per a l'agricultura i la colonització van apaivagar una mica els ànims, i van permetre que la fundació de l'associació de grangers més important es fes en un clima d'entesa entre els colons i l'Administració.

El 22 de juliol del 1904 s'havia creat a Pretòria la Inter-Colonial Agricultural Union of South Africa (ICAUSA), per agrupar i coordinar les associacions de grangers de les quatre

colònies sud-africanes, i també de Rhodèsia (69). Seguint aquest exemple, W.H.Brown i J.A.Edmonds, tots dos de la Mashonaland Farmers' Association, van decidir impulsar una Unió semblant per a Rhodèsia. Els dies 7 i 8 de novembre del 1904 es va reunir una Conferència de Grangers a Salisbury. S'hi van aplegar representants de 22 associacions agràries i diversos oficials del govern, que va recolzar en tot moment els intents per reforçar la cooperació i coordinació de les agrupacions de grangers. Newton, Townsend, Sawyer, Sinclair, Jarvis, Odlum i Briggs van assistir a la trobada.

La fundació de l'ICAUSA i les activitats dels agricultors sud-africans no només van influir en les formes de funcionament i organització de la nova associació rhodesiana, sinó també en els seus objectius polítics. Brown va afirmar que l'entitat serviria per fer avançar l'agricultura a la colònia, però també "serà un pas cap a la Federació de Sud-àfrica, la qual tots desitgem amb grans esperances". Townsend va expressar el suport del Departament cap a l'associació i va remarcar que havia d'ajudar a comercialitzar i exportar els productes rhodesians.

Odlum havia redactat un esborrany de constitució, que va basar essencialment en el model de la de l'ICAUSA, i que va ser aprovat pels grangers amb poques modificacions. L'assemblea va fundar la Rhodesia Agricultural Union (RAU), com una branca local de l'ICAUSA. Podien formar-ne part les Associacions de les dues Rhodèsies, que representessin a grangers, gestors de granges, o residents rhodesians que posseïssin terres. La RAU tindria un president, un vicepresident i un secretari-tresorer, així com un Consell Executiu format pel president, el tresorer i els presidents de totes les Associacions locals. El Consell havia de funcionar per un sistema de votació majoritària. Cada Associació pagaria una quota anual a la RAU, però mantenia la seva autonomia i els seus pressupostos separats. S'enviarien delegats a les reunions de l'ICAUSA. Finalment, Brown i Edmonds van ser escollits president i vicepresident provisionals. Es va aprovar una resolució proposada per Edmonds demanant al govern un ajut anual per a la RAU, cosa que va ser acceptada posteriorment per l'Administració, que va assignar una subvenció de 75 lliures l'any (70). El primer Congrés de la RAU, celebrat el 1905, va confirmar la presidència i la vicepresidència de Brown i Edmonds, però un any més tard Edmonds va esdevenir el president.

Des del moment de la seva fundació, la RAU estava coixa, ja que ni els seus líders ni els oficials del govern van aconseguir convèncer la Rhodesia Land Owners and Farmers' Association (RLOFA), l'associació de grangers de Matabeleland, perquè s'afegissin a la Unió. Les repetides reunions i propostes de fusió van fracassar davant de la demanda dels membres de la RLOFA per tal que Matabeleland i Mashonaland tinguessin el mateix nombre de representants i vots a la RAU (71).

Les bones relacions entre la RAU i el Departament d'Agricultura, així com el fet que el 1906, per primer cop, l'Administració presentés un superàvit, van ajudar a reduir la tensió entre els colons i el govern (72). Tanmateix, les queixes es van mantenir i no es van esvaïr els dubtes sobre la relació final futura entre la BSAC i la colònia. Moltes de les demandes del 1904, se li repetiran el 1906 a l'Alt Comissari per a l'Àfrica del Sud, Lord Selborne, quan visiti Rhodèsia (73). I ni la RAU ni les seves associacions afiliades van resoldre els problemes de coordinació dels grangers o de comunicació amb els funcionaris. Com Hone deia el 1909, "Fins al dia d'avui els esforços d'aquestes entitats per solucionar els problemes existents i millorar la condició general dels agricultors no han tingut l'èxit que es podia esperar, degut a la manca d'unanimitat dels seus membres i a les grans distàncies a què viuen molts dels colons, que els fan gairebé impossible escoltar i discutir les dificultats de la majoria" (74).

Els africans i la colonització

La situació dels africans respecte de l'accés a la terra no va variar de forma substancial durant aquests anys. L'arribada de nous colons va implicar un cert augment de les expulsions d'algunes propietats que ara s'ocupaven, o s'utilitzaven, per primer cop, i una major pressió en la demanda de taxes o prestacions laborals sobre els arrendataris africans. Però el limitat nombre d'immigrants, l'ús poc intensiu de la terra que encara feien, i la disponibilitat de zones de conreu a les Reserves, a les zones no atribuïdes a cap propietari europeu, i a certes granges, permetien als africans mantenir bona part de les seves collites i ramats.

El que sí que anava quedant clara era la voluntat de l'Administració i la comunitat europea per consolidar una distribució segregada de la terra. Tot i la possibilitat legal d'adquirir propietats en igualtat de condicions amb els europeus i a qualsevol regió del país que la Southern Rhodesia Order-in-Council del 1898 reconeixia als africans, el govern es va

dedicar a impedir-ne l'aplicació pràctica. La llei no es va canviar per evitar problemes amb el Colonial Office, però les sol·licituds de compra de terres per part d'africans, sobretot en regions ja poblades per europeus, es refusaven sistemàticament. La pressió dels colons, el perill que les propietats veïnes baixessin de preu per la reticència dels blancs a comprar terres prop dels africans, i el convenciment que els africans farien un ús insatisfactori de la granja es trobaven al darrere de la política de la BSAC (75). Per exemple, al llarg dels primers anys del segle, molts africans que residien a les terres municipals de Bulawayo van anar essent expulsats, per reduir el seu contacte amb els grangers europeus propers (76).

Per als colons la pràctica segregacionista de l'Administració no era suficient, i reclamaven que la llei es modifiqués de manera que prohibís de forma explícita als africans la compra de terres en règim de propietat privada. William H. Brown, el president de la Mashonaland Farmers' Association, així ho va demanar al Consell Legislatiu el juliol del 1908. La proposta va ser refusada en aquell moment, però el moviment a favor de la segregació institucionalitzada - dins i fora del govern - anava guanyant adeptes amb rapidesa (77).

Una colonització limitada

Els projectes més o menys ambiciosos de la Companyia i de certs sectors de la iniciativa privada per atreure població europea al país, i perquè els immigrants es dediquessin a l'explotació efectiva de la terra van tenir un èxit limitat, tant pel que fa al nombre de colons que van arribar com per la capacitat o voluntat que tenien per esdevenir grangers competents i competitius.

L'Administració rhodesiana va fer un esforç per encoratjar la immigració blanca, sobretot d'anglesos i sud-africans anglòfons, a través de la propaganda, les subvencions per al transport, l'oferta de terres en condicions favorables, la construcció de Granges Centrals per oferir-los entrenament, i la distribució de llavors o bestiar a bon preu. La reforma de les condicions d'ocupació també pretenia incentivar l'aprofitament de les propietats. Però les habituals limitacions dels pressupostos i les també típiques discrepàncies entre els diversos sectors oficials i privats a la colònia ho van entrebancar, igual com passava en els altres àmbits de l'acció política i econòmica del moment.

Els canvis en les obligacions dels terratinents, així com la delimitació dels seus drets, van xocar amb els interessos adquirits de les companyies de terres i els miners. Les empreses i alguns propietaris absentistes van pressionar en favor d'unes condicions d'ocupació

flexibles, que els permetessin conservar les seves propietats sense haver-hi d'invertir. I els miners van defensar, amb l'ajut del Departament de Mines, els seus drets d'ús de les granges, que sovint entrebancaven les activitats dels agricultors i ramaders. Aquesta doble pressió, la por del govern a espantar futurs inversors, i la voluntat de continuar recolzant la indústria minera, van desembocar en uns termes d'ocupació molt benèvols i en uns títols de propietat insatisfactoris per als colons que volien desenvolupar la seva granja.

Els plans de colonització patien, com totes les altres accions de govern, per la manca de pressupostos. El vet del Colonial Office a la creació del deute públic també va afectar negativament la disponibilitat de fons per a la immigració. Igualment, la mateixa Companyia era reticent a fer grans despeses per tal d'oferir un programa d'ajuts agraris generalitzat. Ni la BSAC ni el sector financer privat van establir un sistema de crèdit fàcil i fiable per als nousvinguts

Després de moltes discussions i de l'estudi de múltiples propostes, el tipus d'immigrant pel qual es va optar no era susceptible de provocar una arribada massiva de gent. Si bé es veia clar que la prioritització de grans companyies havia fracassat, tampoc es va apostar per una colonització basada en un gran nombre de persones provinents de les classes pageses i treballadores d'Europa. Les condicions climàtiques i econòmiques del país i el capital necessari per posar en marxa una explotació feien evident que aquesta opció era inviable. Les possibilitats reals de la colònia i els prejudicis socials i ètnics dels administradors es van combinar per afavorir la immigració d'anglòfons de classe mitja-alta.

Si bé el perfil teòric dels nous colons, amb un nivell raonable d'educació i de capital, s'adequava als objectius de la Companyia, també comportava problemes a l'hora de posar els plans de poblament en pràctica. El nombre de persones que complissin les condicions i desitgessin emigrar a Rhodèsia era limitat; calia oferir-los assistència i uns serveis que els permetessin instal·lar-se i mantenir uns estàndards de vida als quals no volien renunciar, i que costaven diners; i sovint eren gent sense coneixements previs d'agricultura i que arribaven amb la idea de "dirigir" una granja, no de fer treball manual o intens. A més, la prioritat que el govern atorgava a aquest tipus de colons no va evitar l'arribada d'afrikaners que es dedicaven a una agricultura propera a la subsistència, o d'anglesos amb poc capital, als quals calia oferir encara més ajut.

Així mateix, els intents de la BSAC per atreure colons es veien dificultats, pels problemes econòmics locals, sobretot l'oscil·lació de preus agraris i l'epidèmia d'ACF, i per la competència d'altres colònies - el Canadà, Austràlia, Nova Zelanda i, en menor mesura, Kenya - que també estaven rebent fortes onades migratòries des del Regne Unit. Els plans de colonització de Rhodèsia van donar un resultat molt escàs: l'any 1901 hi havia poc més d'11.000 blancs al país, i l'any 1907 només se'n comptabilitzaven 13.900. L'increment de grangers era igualment prou feble: l'any 1904 es calculava que el 13% dels europeus es dedicava a feines lligades amb l'agricultura, i el 1907 era només el 15% (78).

CAPÍTOL 20

CONCLUSIÓ

El mandat d'Edward R. Townsend al cap del Departament d'Agricultura va estar marcat per la voluntat de la Companyia d'impulsar el desenvolupament de l'agricultura europea, en confirmar-se que la mineria no oferiria els beneficis que s'havien esperat durant els anys 1890s, i per les dificultats de tot tipus per tirar endavant aquest programa de millores. Els problemes, que hem anat veient al llarg d'aquesta tercera part, es podrien agrupar en tres àmbits principals: la manca de personal i pressupost, les discrepàncies entre els diferents sectors de l'administració, i la capacitat limitada de l'Estat per imposar les seves polítiques sobre els diversos grups de població blanca i africana.

Sens dubte, la producció agrària dels europeus - i dels africans - va créixer significativament en els primers anys del segle XX, així com els esforços del govern per encoratjar i facilitar la tasca dels grangers i ramaders. D'entrada, amb la contractació de Townsend i la seva posterior autonomia del Topògraf, es va aconseguir que hi hagués un alt oficial especialitzat dedicat exclusivament a afers agraris. I el personal del Departament d'Agricultura i Veterinària va incrementar-se quantitativament i qualitativa. Van arribar alguns experts, com ara Odum, Sawyer o Bevan, que van ajudar a professionalitzar el funcionament de les seves àrees de treball. Cal assenyalar la influència destacada de les idees i pràctiques importades de Sud-àfrica en bona part de les polítiques rhodesianes. Molts oficials antics i nous provenien del Sud o hi havien treballat, i els "experts" convidats a fer informes i estudis sobre el país acostumaven a provenir d'alguna de les quatre administracions veïnes.

L'Administració va fer inversions considerables per tal d'accelerar l'augment de la producció: van importar i distribuir llavors i bestiar de tot tipus; van reduir les tarifes ferroviàries per a l'entrada i sortida de certs productes; van oferir consells als grangers i van millorar les experimentacions fetes a les propietats de la Companyia; en èpoques de crisi (com la de l'ACF) van oferir ajuts i préstecs als afectats. En alguns aspectes, també es va intentar facilitar l'accés dels colons a la mà d'obra local o estrangera. Així mateix, es va optar per potenciar l'arribada de més colons, i la llei de propietat de terres es va modificar per garantir un ús més eficient de les granges. Finalment, la BSAC es va plantejar més

seriosament la conservació, gestió i explotació dels recursos naturals del país, especialment la fauna i els boscos.

Tal com hem vist en els capítols anteriors, en gairebé tots els àmbits d'actuació del Departament es van produir avenços. El 1907 Rhodèsia tenia uns serveis agraris i veterinaris millors que el 1901; produïa més quantitat i varietat de productes; el bestiar havia sobreviscut a dues epidèmies gravíssimes; hi havia més colons - i més grangers -; s'havien plantat milers d'arbres; i s'havien plantejat certes mesures més o menys conservacionistes.

Però tot això no ens ha d'amagar les dificultats de la Companyia per dissenyar una política clara i ferma en les qüestions lligades amb l'agricultura, i per aplicar-la quan l'havia decidit, ni ens ha de fer creure que existia un acord general entre el govern, les seves diferents branques i la població europea (i encara menys l'africana) sobre què calia fer i com fer-ho. La constatació i l'anàlisi d'aquests problemes i desacords, que hem anat evidenciant des del principi d'aquest estudi, no només ens ha de servir per tenir una visió més acurada i completa de les polítiques agràries de la BSAC, sinó que ens comença a donar elements per comprendre millor el funcionament de l'Estat colonial rhodesià en els seus primers anys.

Limitacions del poder del Departament

La insuficiència de mitjans personals i materials va ser una constant del mandat de Townsend. El Departament disposava d'un nombre reduït de funcionaris per gestionar un volum de feina cada vegada més gran i per supervisar un territori molt extens. La resta de branques de l'Administració no estaven gaire millor i, a l'hora de discutir les mesures de prevenció contra l'ACF, Milton havia de reconèixer que a molts districtes els africans gairebé no notaven la presència del govern. Això dificultava enormement la capacitat de fer complir les lleis que s'aprovaven. La presència d'oficials especialitzats era encara menor: gairebé no hi havia experts en recerca científica, no es va nomenar ningú per encarregar-se dels afers forestals o de la protecció de la fauna, i no es disposava de cap entomòleg.

La disponibilitat de fons era també problemàtica. La BSAC va tenir dèficits administratius fins al 1906, i ni els accionistes ni els Directors estaven gaire entusiasmats a l'hora de fer més despeses en un territori que no els reportava beneficis. La negativa del Colonial Office a aportar ajuts i, sobretot, a permetre la constitució del deute públic, acabaven de complicar les perspectives. Tot i que els ajuts i les inversions van augmentar, en part forçades per la

greu crisi ramadera del 1901-03, no hi havia línies de crèdit agrari estables i el Departament tenia un pressupost ben magre. Això va costar la pèrdua d'alguns dels oficials més valuosos, com Gray o Sawyer.

Finalment, un altre aspecte que incidia en la capacitat i la voluntat del govern per imposar determinades mesures restrictives o d'increment del control sobre els africans era el record de les revoltes del 1896. Malgrat que el temps passava, l'aixecament dels ndebele i els shona seguia present a les ments dels oficials i dels colons. Quan es va pensar a taxar el bestiar dels africans, a prohibir-los la tala de certs arbres, a forçar-los a reduir el nombre d'ovelles o bovins, a fer-los complir les lleis de construcció de tanques o fumigació contra l'ACF, o es van voler comprar bous i vaques als lozi, van sorgir veus dins de l'Administració que ho van aturar - entre d'altres raons - per la por a crear "descontentament" entre els africans. La derrota africana el 1897 va ser completa, però anys més tard encara seguien rendibilitzant el fet d'haver-se aixecat contra la Companyia.

Desacords dins de l'Administració

L'aprovació i la implementació de mesures efectives per impulsar l'agricultura del país es veien entrebancades igualment per la manca de consens entre els diferents àmbits de l'Administració a Rhodèsia, que eren prou diversos: el govern i els seus diversos departaments sobre el terreny, la direcció de la BSAC a Londres i el Colonial Office com a supervisor final.

La voluntat declarada i prioritària de la BSAC era assegurar el desenvolupament de l'economia europea a la seva colònia, fer-ne créixer les produccions i, d'aquesta manera, retallar el dèficit pressupostari i provar d'aconseguir beneficis. Però aquestes intencions no només eren difícils de posar en pràctica sinó també motiu de desacords entre els oficials i directius. A partir del 1903 es va apostar per incentivar el sector agrícola i la implantació de colons, abandonant parcialment les esperances que s'havien dipositat gairebé en exclusiva sobre la mineria. Però els interessos dels miners i, en general, de les grans companyies van continuar influint en les decisions polítiques. La direcció de la BSAC i alguns dels principals administradors - com Milton, Newton i especialment Montagu des del Departament de Mines - van mantenir el seu suport a la mineria o a determinades grans empreses comercials.

Això es va traduir en mesures raonables d'incentiu per als miners, o de rebuig a demandes exagerades dels grangers, però també en el manteniment de privilegis i proteccions injustificats. En la primera categoria podem situar-hi la voluntat de mantenir els preus dels aliments a nivells baixos, tant per reduir les despeses laborals de les mines, com per evitar un cost de la vida exagerat o una protecció artificial dels grangers. En la segona, l'emissió d'uns títols de propietat de la terra que prioritzaven l'accés dels miners als jaciments o a la fusta de les granges, malgrat l'objectiu teòric de recolzar als agricultors i atreure immigrants. O l'absència de qualsevol tipus de penalització o obligació d'ús severes per a les grans companyies terratinents, tot i el desig d'acabar amb la infrautilització de les propietats que practicaven.

Les discrepàncies no es reduïen a la relació entre la mineria i l'agricultura, sinó que afectaven la majoria d'àmbits d'acció governamental. Esmentarem només dos dels exemples que hem analitzat. Les mesures més restrictives en contra dels africans proposades pels colons o per alguns oficials, com ara la reducció forçada dels seus caps de bestiar, el càstig a les autoritats africanes dels poblats on es sospitès que residien lladres de bestiar, o l'aplicació estricta de les lleis de cacera i de prohibició de tallar certs arbres, sovint eren contestades des del Departament d'Afers Nadius. La resposta dels Comissaris s'originava en la prevenció d'una onada de malestar i inestabilitat política que aquestes accions poguessin provocar, i també en una major professionalització del Departament i un major control des de Londres sobre les seves actuacions. En segon lloc, l'interès de l'Administració en protegir els recursos forestals del país es veia contrarestat per la necessitat de la Companyia de posar sota explotació les terres públiques no ocupades per ningú. Algunes d'aquestes àrees es van arrendar a empreses que n'acceleraven la deforestació. La conflictivitat, quan no contradicció, entre els interessos de l'Administració a Rhodèsia i els objectius comercials de la BSAC s'aniran accentuant a partir d'aquests anys.

Finalment, el país estava sotmès a la jurisdicció de la Secretaria de Colònies, que tenia en el Comissari Resident el seu "home sobre el terreny". Certament, Londres no va modificar la seva política basada en evitar responsabilitats i despeses a Rhodèsia. Però precisament per això volia garantir que les actuacions de la BSAC no provoquessin un altre daltabaix com el del 1896. I, en alguns casos, l'opinió pública metropolitana empenyia el Colonial Office cap a un major intervencionisme. Algunes d'aquestes intervencions van ser importants,

especialment pel que fa a la protecció dels drets de la població africana. Els Secretaris d'Estat i el Comissari Clarke es van oposar a l'ús de la força per reclutar mà d'obra o van vetar un augment desproporcionat dels impostos. En el cas de la conservació de la fauna, van ser els *lobbies* conservacionistes metropolitans els que van impulsar Londres a actuar i van obligar la Companyia a donar explicacions i a moderar algunes decisions dràstiques.

El Departament i els colons

La BSAC, des del principi del seu establiment a Rhodèsia, va implementar una política de suport als colons, ja fossin miners, comerciants o grangers. Durant els anys 1901-07 això es va accentuar, amb l'augment de serveis i ajuts que es van posar a disposició dels europeus. Se'ls considerava la base de l'economia i els hereus futurs de l'administració quan la Carta s'acabés. Però això no s'ha de confondre amb l'existència d'una Companyia al servei dels colons.

De fet, ja hem vist com els canvis al Departament d'Agricultura van ser accelerats per una situació de greu conflicte entre els grangers i el govern a causa de l'ACF. I el 1904 els representants dels colons van demanar a la BSAC que posés fi a la seva jurisdicció sobre el país. Aquestes crisis, més enllà de les motivacions puntuals de cada moment, posen de manifest l'extensió entre els europeus de la creença que la Companyia i ells tenien interessos diferents. Evidentment, els Directors i els seus accionistes tenien objectius que a vegades xocaven amb les necessitats dels colons. El cobrament de *royalties* sobre les mines, la protecció dels drets dels miners dins de les granges, els preus alts del ferrocarril en els primers anys de funcionament, o les retallades pressupostàries responien a les prioritats comercials de la BSAC, i eren molt mal vistos a Rhodèsia.

Els colons es ressentien de la protecció que alguns sectors de l'Administració oferien als africans - bàsicament des del DAN. I els molestava l'oposició dels oficials a aplicar les mesures de "política nativa" més radicals que proposaven, o que es neguessin a secundar la permanent culpabilització dels africans de tots els problemes del país: les epidèmies, la cacera furtiva, la deforestació, etc. Com hem vist, funcionaris del Departament d'Agricultura, el Fiscal General o el Tresorer van haver de refusar peticions d'una major duresa en el tracte als africans.

L'actitud dels europeus també afeblia l'autoritat del Departament en dos aspectes importants: el compliment de les lleis i el respecte a les opinions científiques. Molt sovint

els colons infringien les normatives de la Companyia, a vegades obertament, ja fos en referència a la cacera, la tala d'arbres, el moviment de bestiar, la crema de pastures, etc. I desconfiaven o menyspreaven els consells que els especialistes del Departament els oferien. Errades com la del diagnòstic de l'ACF o problemes a l'hora de provar nous productes o tractaments reforçaven aquesta visió escèptica vers els "experts" oficials.

L'incompliment de les lleis i el poc cas que feien dels seus consells portava els funcionaris del Departament a fortes discussions amb els colons, i a veure'ls com a indisciplinats i poc professionals. Aquesta visió crítica s'agreujava quan els europeus feien peticions exagerades o irracionals, o quan es contradeien entre ells. El cas paradigmàtic és el de les mesures per combatre l'ACF, quan moltes demandes dels grangers semblaven requerir actuacions dràstiques contra tothom menys els demandants, o quan ells mateixos protestaven per l'aplicació del que havien sol·licitat prèviament. La divisió de criteris entre les diverses associacions d'agricultors, fins i tot després de la fundació de la RAU encara perjudicava més la credibilitat de les seves propostes als ulls dels oficials. En el cas dels afrikaners, cal afegir-hi unes diferències ètniques i culturals que un sector important dels funcionaris menyspreaven.

La BSAC, però, es trobava limitada per imposar una línia d'actuació ferma davant dels europeus. L'escassetat de personal, l'absència d'una política coherent per part dels oficials mateixos - un Departament podia demanar la suspensió dels trasllats de bestiar, i un altre exigir que s'autoritessin -, la creença que els colons havien de ser la base de l'economia del país, i la por a crear un conflicte greu amb la població que impliqués una intervenció del Colonial Office, van propiciar una actitud tímida i conciliadora per part del govern, sobretot pel que fa a la legislació. Les lleis de propietat, cacera, forestals, de lluita contra les epidèmies del bestiar o de tractament dels treballadors eren ben poc contundents, permetien molta llibertat d'acció als colons, i a vegades ni tan sols es complien.

Ni els conflictes entre funcionaris i colons van desembocar en un xoc obert entre els dos sectors, ni les coincidències d'objectius o la feblesa del govern van eliminar la independència de l'Administració o la van subordinar a les exigències de la població europea. Simplement, la col·laboració entre el Departament d'Agricultura i els grangers que, certament, existia, era inestable, tenia límits i condicions, i no evitava els desacords i els enfrontaments.

La situació dels africans

Els anys posteriors a la guerra dels bóers van suposar una acceleració dels canvis que afectaven a la majoria dels africans a Rhodèsia, amb un augment dels seus lligams amb l'economia de mercat, i una major pressió administrativa sobre les seves activitats. L'arribada de més colons i el creixement de la seva producció els va fer afrontar una nova competència en els mercats agraris i ramaders; a les zones properes a les ciutats o allí on l'ocupació de granges era més intensa van produir-se expulsions dels residents africans; els impostos van augmentar i es va fer més necessària la feina assalariada; se'ls van limitar els drets de cacera i d'accés als boscos; se'ls va obligar a liquidar molts dels seus gossos; i els seus ramats van patir una nova epidèmia o les restriccions decretades per combatre-la.

Però, al mateix temps, es van beneficiar d'alguns dels canvis econòmics que el país estava experimentant, i de les febleses i contradiccions de l'Estat que ja hem esmentat. L'arribada de més europeus i la recuperació de la indústria minera van obrir nous mercats als seus productes, oferint-los així una font d'ingressos alternativa als salaris. Això i la negativa del govern britànic a autoritzar el treball forçat van obligar miners i grangers a buscar-se la mà d'obra fora de les fronteres rhodesianes, i van permetre als autòctons una millor tria d'opcions a l'hora d'integrar-se a l'economia moderna: treballar al país o a Sud-àfrica, tot l'any o a temporades, permanentment (en molt pocs casos) o en combinació amb els seus conreus i ramats.

A més, la voluntat de Londres, el Comissari Resident i certs sectors de l'Administració local d'evitar certs abusos contra els africans i el malestar o inestabilitat que se'n derivessin, va aturar l'increment de taxes que volien els colons, la participació d'oficials en el reclutament de treballadors, o l'aplicació estricta de les lleis de caça i de boscos. Igual com en el cas dels europeus, el nombre reduït de funcionaris afavoria l'evasió de les normatives aprovades. Al Departament d'Agricultura hi havia una certa tendència a recolzar els colons en les seves crítiques a les activitats dels africans - el seu bestiar, les tècniques de conreu, la poca disponibilitat a treballar pels grangers - i a demanar actuacions més enèrgiques per part del govern. Però, fins i tot els funcionaris d'Agricultura podien oposar-se a propostes dels europeus que consideraven abusives, rebatre les acusacions que els blancs feien sobre els africans en temes com les malalties o la deforestació, i reconèixer la col.laboració dels africans quan se'ls demanava i l'oferien.

De fet, en bona part l'actitud més negativa del Departament vers els africans va ser en allò que *no* va fer, i en el que *preveia* que faria. Cap dels serveis i iniciatives que va engegar o reforçar durant aquests anys van anar destinades o estaven pensades per ajudar al africans. Les distribucions de productes o bestiar, les facilitats de crèdit o comercialització, els consells tècnics, els experiments, es realitzaven en exclusiva per als colons. I a més es van refusar explícitament els suggeriments de sectors privats per impulsar la producció africana: la negativa a considerar la proposta d'algunes empreses britàniques per millorar el conreu africà del blat de moro va ser ben clara i significativa. Les idees que s'apuntaven de cara al futur tampoc no eren precisament per afavorir els africans: ja es pensava en una segregació més estricta de la propietat de la terra, en la reducció forçada dels caps de bestiar en mans dels africans, o en un descens dels preus del blat de moro que, entre d'altres coses, havia de reduir l'avantatge comparatiu del gra africà i assegurar més quota de mercat als europeus.

Govern, agricultura i població el 1907

En resum, podem parlar d'una Administració que havia estat capaç de planificar una política d'intensificació i desenvolupament de la producció agrària i ramadera i d'encoratjar l'arribada de colons, però que tenia greus problemes per traduir la planificació en mesures clares i coherents, per aturar els dubtes i contradiccions entre el seu propi personal, i per assegurar el compliment de les normatives per part de la població europea i africana.

Aquestes característiques del govern de la Companyia a Rhodèsia i del funcionament dels seus Departaments d'Agricultura i Veterinària, es mantindran parcialment en el futur, però també patiran modificacions destacades entre l'any 1907 i l'inici de la Primera Guerra Mundial.

NOTES DE LA TERCERA PART

Notes al capítol 13

- 1- El millor estudi, i el més exhaustiu, sobre la Febre de la Costa Africana és CRANEFIELD, op.cit. Ens hem basat en ell per a tot el que fa referència als aspectes científics de la malaltia i a la recerca per diagnosticar-la. La voluntat d'aquest capítol és centrar-se en les repercussions de l'epidèmia sobre les relacions entre els grangers i el govern, i la seva influència en la reformulació de la política agrària de la Companyia.
- 2- Vegeu capítol 8.
- 3- CRANEFIELD, op.cit. pp.13-14, 25-26 i 258.
- 4- CRANEFIELD, op.cit. pp.22-25 i 31-32.
- 5- CRANEFIELD, op.cit. pp.32-35 i 46-49.
- 6- L 1/1/1 Carta d'Orpen al Secretari en Cap, 28/5/1902.
- 7- L 1/1/1 Carta d'Orpen al Secretari en Cap, 17/5/1902.
- 8- A 11/2/2/14 Telegrama del President de la reunió conjunta de les Cambres de Mines i Comerç i la RLOFA, 7/7/1902.
- 9- A 11/2/2/14 Carta de Gray a Orpen, 9/7/1902.
- 10- CRANEFIELD, pp.43-44 i 52-59.
- 11- CRANEFIELD, op.cit. pp.37-39; *Debates of the Legislative Council. First Session. Second Council. 1902.* pp.136-138.
- 12- *Memorandum by the Surveyor General relating to the Disease of Redwater among Cattle.* Datat el 18 de novembre del 1902. Les cites provenen de les pàgines 3 i 4.
- 13- CRANEFIELD, op.cit. pp.142.154 i 170-171.
- 14- Per a la conflictiva recerca de l'expert que s'havia de convidar vegeu CRANEFIELD, op.cit. pp.59-63 i 65-86.
- 15- Vegeu el capítol 8.
- 16- Per a les investigacions de Koch a Rhodèsia vegeu CRANEFIELD, op.cit. pp.87-109.
- 17- CRANEFIELD, op.cit. p.99.
- 18- CRANEFIELD, op.cit. pp.105-109.
- 19- *Third Report on African Coast Fever, by Professor Koch.* Datat el 25 de setembre de 1903. p7.
- 20- CRANEFIELD, op.cit. pp.109-112.
- 21- CRANEFIELD, op.cit. pp.112-116.
- 22- GANN, 1969. op.cit. pp.208-210.
- 23- ROONEY, op.cit. pp.57-58.
- 24- VAN ONSELEN, 1980. op.cit. p.14.
- 25- HONE, op.cit. pp.150-158.
- 26- *Minutes of the Legislative Council. First Session. Second Council. 6th-21st November. 1902.* p.20.
- 27- Official Yearbook, 1924. p.111; BAXTER, T.W. op.cit. p.151.
- 28- Pels canvis en la legislació minera vegeu VAN ONSELEN, 1980. op.cit. pp.14-23 i PHIMISTER, 1988. op.cit. pp.45-47.

Notes al capítol 14

- 1- Per a la carrera prèvia de Townsend vegeu ROONEY, op.cit. pp.157-158 i el capítol 6.
- 2- A 11/2/2/3 Vol.1. Carta de Stevens, Ciutat del Cap, a l'Administrador, incloent-li un text escrit per Rhodes, 13/3/1901.
- 3- WEINMANN, op.cit. p.1 i BAXTER, op.cit. pp.127 i 151.
- 4- Per una breu biografia de Newton podeu consultar PALMER, 1977a op.cit. p.126, nota 20.
- 5- WEINMANN, op.cit. pp.1-2.
- 6- Per al paper d'Odlum a la missió vegeu ZVOGBO, 1996. op.cit. p.73.
- 7- "Editorial". *Rhodesian Agricultural Journal*. Vol. 4. n°2. Desembre. 1906. p.111. A partir d'ara les referències a la revista del Departament es citaran com a RAJ.
- 8- Vegeu capítol 16.
- 9- Per la feina de Milner i Smith vegeu CRANEFIELD, op.cit. pp.54-56.
- 10- Sobre les idees d'Elgin i Churchill vegeu HYAM, Ronald. *Elgin and Churchill at the Colonial Office, 1905-1908: The Watershed of the Empire-Commonwealth*. Macmillan. Londres. 1968. Especialment les pàgines 428-431.
- 11- Vegeu capítol 16.
- 12- ROONEY, op.cit. p.61.
- 13- "Lessons from the Umtali Agricultural Show". RAJ. Vol.2. n°5. Juny. 1905. p.165.
- 14- Sobre la recuperació de la indústria minera a principis de segle vegeu PHIMISTER, 1988. op.cit. pp.47-48 i 59-60.
- 15- Vegeu capítol 15.
- 16- Un estudi detallat de la fam del 1903 es pot trobar a ILIFFE, 1990. op.cit. pp.31-41.
- 17- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904*. p.1.
- 18- WEINMANN, op.cit. p.157.
- 19- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905*. p.15.
- 20- "Editorial". RAJ. Vol.1. n°1. Agost. 1903. p.1.
- 21- "Co-operation in Farming". RAJ. Vol.1. n°1. Agost. 1903. p.9.
- 22- "Editorial". RAJ. Vol.3. n°1. Octubre. 1905. p.6.
- 23- Per al conreu del blat de moro podeu consultar WEINMANN, op.cit. pp.18-20, i MACHINGAIDZE, op.cit. pp.409-411.
- 24- ROONEY, op.cit. p.115.
- 25- Per a la contractació d'Odlum vegeu CLEMENTS & HARBEN, op.cit. pp.50-53.
- 26- ROONEY, op.cit. pp.128-130.
- 27- Sobre la feina d'Odlum vegeu WEINMANN, op.cit. pp.42-44, CLEMENTS & HARBEN, op.cit. pp.54-56 i RUBERT, op.cit. pp.14-15.
- 28- Per a una detallada explicació del procés de producció del tabac vegeu RUBERT, op.cit. pp.101-107 i 160-195.
- 29- RUBERT, op.cit. pp.28-31.
- 30- Per a les primeres manufactures de cigarrets podeu consultar CLEMENTS & HARBEN, op.cit. pp.58-62 i WEINMANN, op.cit. p.46.
- 31- ROONEY, op.cit. p.132.
- 32- Sobre els magatzems vegeu WEINMANN, op.cit. pp.47-48 i CLEMENTS & HARBEN, op.cit. pp.63-65.
- 33- L'arribada dels colons de Nyasaland està descrita a CLEMENTS & HARBEN, op.cit. pp.69-70.

- 34- WEINMANN, op.cit. p.47.
- 35- Sobre l'agricultura africana a principis de segle vegeu PHIMISTER, 1988. op.cit. pp.23-25 i PALMER, 1977a op.cit. pp.71-73.
- 36- KOSMIN, op.cit. pp.271-28.
- 37- PHIMISTER, 1977a op.cit. pp.262-264.
- 38- PALMER, 1977a op.cit. pp.72-73.
- 39- Sobre Makoni podeu veure RANGER, Terence. *Peasant Consciousness and Guerrilla War*. James Currey Publishers. Londres. 1985. pp.28-49.
- 40- DAVIS & DÖPCKE, op.cit. pp.67.
- 41- DRINKWATER, M. *The State and Agrarian Change in Zimbabwe's Communal Areas*. Macmillan. Londres. 1991. pp.32-35.
- 42- HALL, op.cit. p.89.
- 43- PHIMISTER, Ian. "Commodity Relations and Class Formation in the Zimbabwean Countryside, 1898-1920". *Journal of Peasant Studies*. Vol.13. n°4. 1986. pp.240-257. La dada apareix a la pàgina 244.
- 44- VAN ONSELEN, 1980. op.cit. pp.40-45.
- 45- PHIMISTER, 1986. op.cit. pp.246-249 i DAVIS & DÖPCKE, op.cit. p.68.
- 46- WORBY, op.cit. pp.3-4.
- 47- DAVIS & DÖPCKE, op.cit. p.68.
- 48- PHIMISTER, 1986. op.cit. pp.244-246.
- 49- HALL, op.cit. p.95.
- 50- A 11/2/2/1 "Report of Mr.W.B.Gordon on the possibilities of irrigation in certain tracts of Southern Rhodesia", datat el 13 de gener de 1907. p.22.
- 51- A 11/2/3/10 Memoràndum "Native Grown Maize", dins d'una carta de H.M.Colebrook a D.E.Brodie, London Office, BSAC. 28/5/1908.
- 52- A 11/2/3/10 Carta de Newton a l'Administrador, 13/6/1908 i carta de Milton al Secretari de la BSAC, Oficina de Londres, 26/8/1908.
- 53- BHEBE, op.cit. pp.134-138 i 143-144.
- 54- Per a les diferents extensions del ferrocarril vegeu VARIAN, op.cit. pp.98-99, 105-109 i 127-128.
- 55- Un resum de les argumentacions dels colons i la BSAC es pot trobar a HONE, op.cit. pp.329-334.
- 56- *Report of the Administrator, 1904-1905*. p.39.
- 57- *Report of the Agricultural Department, for the year ended 31st March, 1903*. p.6-7.
- 58- "Editorial". RAJ. Vol.1. n°4. Febrer. 1904. p.61
- 59- "Editorial". RAJ. Vol.2. n°6. Agost. 1905. pp.185-186.
- 60- ODLUM, G.M. "Agricultural Notes". RAJ. Vol.4. n°4. Abril. 1907. p.304.
- 61- *The BSAC Directors' Report and Accounts for the Year ended 31st March, 1907*. pp.45-46.
- 62- "Editorial". RAJ. Vol.2. n°2. Novembre. 1904. pp.40-41.
- 63- "Editorial". RAJ. Vol.5. n°6. Agost. 1908. pp.483-484.
- 64- Informe de l'Agricultural Adviser, Odlum, dins del *Report of the Administrator, 1905-1906*. p.38.
- 65- ODLUM, G.M. "Maize or Mealies". RAJ. Vol.2. n°2. Novembre. 1904. pp.42 i 45.
- 66- "The Cost of Production for Maize in Rhodesia". RAJ. Vol.3. n°3. Febrer. 1906. p. 276.
- 67- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904*. p.7.

- 68- "The Farmers' Conference. Report of the Proceedings". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. pp.ii.
- 69- WISE, C.D. "Report on Land Settlement in Rhodesia". RAJ. Vol.4. n°2. Desembre. 1906. p.133.
- 70- ODLUM, G.M. "A Review by the Agricultural Assistant". RAJ. Vol.3. n°4. Abril.1906. p.352.
- 71- *The BSAC Directors' Report and Accounts, for the Year ending 31st March, 1903.* pp.22-23.
- 72- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.8.
- 73- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.7.
- 74- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.14.
- 75- MACHINGAIDZE, op.cit. pp.208-209.
- 76- "Co-operation in Farming". RAJ. Vol.1. n°1. Agost. 1903 pp.9-10.
- 77- "Editorial". RAJ. Vol.1. n°4. Febrer. 1904. pp.61-62.
- 78- "Editorial". RAJ. Vol.2. n°2. Novembre. 1904. pp.39-40 i "Editorial". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. pp.79-80.
- 79- "Editorial". RAJ. Vol.3. n°5. Juny. 1906. p.453.
- 80- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1907.* pp.1-2 i 9.
- 81- *Report of the Secretary for Agriculture, for the Year Ended 31st December, 1908.* p.8.
- 82- "Agricultural Co-operation in Rhodesia" Address delivered by Mr.P.J.Hannon, Superintendent of Agricultural Co-operation for the Cape Colony, at Salisbury, 12th December, 1907. RAJ. Vol.5. n°3. Febrer. 1908. pp.166-167 i 183-184.
- 83- "Co-operation". RAJ. Vol.6. n°2. Desembre. 1908. pp.162-163.
- 84- "Editorial". RAJ. Vol.6. n°5. Juny. 1909. pp.503. i *Report of the Secretary for Agriculture, for the Year Ended 31st December, 1908.* pp.7-8.
- 85- RUTHERFORD, op.cit. pp.16-18.
- 86- WEINMANN, op.cit. p.4 i *Report of the Department of Agriculture, for the Year Ended 31st March, 1904.* pp.12-13.
- 87- WEINMANN, pp.121, 127, i 131.
- 88- NOBBS, E.A. *Guide to the Matopos.* T.Maskew Miller. Ciutat del Cap. 1924. pp.6-8.
- 89- WEINMANN, op.cit. pp.121-122 i *Report of the Department of Agriculture, for the Year Ended 31st March, 1905.* pp.12 i 29.
- 90- ROONEY, op.cit. pp.137-138.
- 91- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.33.
- 92- "Editorial". RAJ. Vol.1. n°3. Febrer. 1904. p.37.
- 93- *Report of the Agricultural Department, for the year ended 31st March, 1903.* pp.1-2.
- 94- *Report of the Department of Agriculture for the Year ended 31st March, 1906.* p.1.
- 95- *Report of the Secretary for Agriculture, for the Year ended 31st December, 1908.* p.14.
- 96- T 2/3/14 "Some Notes upon Rhodesian Climate and other Matters Communicated by the Rhodesia Scientific Association to the BSAC". Febrer del 1903. pp.22-23.
- 97- *Report of the Agricultural Department, for the year ended 31st March, 1903.* pp.8-9.
- 98- "Editorial". RAJ. Vol.3. n°3. Febrer. 1906. pp.222-225.
- 99- A 11/2/2/1 "Report of Mr.W.B.Gordon on the possibilities of irrigation in certain tracts of Southern Rhodesia", datat el 13 de gener de 1907. p.23.
- 100- WEINMANN, op.cit. pp.131-133.

- 101- "The Farmers' Conference. Report of the Proceedings". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. pp.ii-iii.
- 102- *Report of the Administrator, 1905-1906*. p.39.
- 103- Official Yearbook, 1924. pp.114-115.
- 104- A 11/2/2/9 Carta Inskipp a Milton, 8/9/1902 i nota de Milton 23/9/1902. Hi ha una breu explicació de les activitats d'Inskipp i la seva companyia a ROONEY, op.cit. pp.123-125.
- 105- A 11/2/2/9 Cartes d'Inskipp a Milton, 27/3/1903 i 9/5/1903.
- 106- *Report of the Agricultural Department, for the year ended 31st March, 1903*. p.9. Carta de Hastings a Hurrel, 20/4/1903 inclosa en el mateix informe, p.25.
- 107- Sobre la BCGA i la política general del Colonial Office respecte al cotó vegeu HYAM, op.cit. pp.451-453.
- 108- A 11/2/2/9 Carta de F.Arthur Hutton, Vice-president de la BCGA a Wilson Fox de la BSAC, 14/10/1904; Carta de Jones al Secretari de la BCGA, 20/10/1904.
- 109- A 11/2/2/9 Carta de Jones a Townsend, 15/10/1904 i carta de Jones a Milton, 22/10/1904.
- 110- A 11/2/2/9 Telegrama de Milton a l'Oficina de Londres, 25/10/1904 i telegrama de l'Oficina de Londres a Milton, 3/11/1904.
- 111- A 11/2/2/9 Carta de Milton a Jones, 16/11/1904.
- 112- "Editorial". RAJ. Vol.1. n°6. Juny. 1904. p.156.
- 113- *Report of the Department of Agriculture for the Year ended 31st March, 1906*. pp.8-9.
- 114- *The BSAC Directors' Report and Accounts for the Year ended 31st March, 1907*. pp.41-42.
- 115- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907*. p.11.
- 116- HYAM, op.cit. pp.455-456 i WEINMANN, op.cit. pp.68-69.
- 117- ODLUM, G.M. "The Citrus". RAJ. Vol.2. n°1. Setembre. 1904. pp.6-7 i *Report by Agricultural Assistant* dins del *Report of the Department of Agriculture for the Year ended 31st March, 1904*. p.29.
- 118- Official Yearbook, 1924. pp.136-137.
- 119- *Report of the Department of Agriculture for the Year ended 31st March, 1906*. p.11.
- 120- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1908*. p.10.
- 121- Carta de Loosley a l'Editor, 14 de gener del 1909. RAJ. Vol.6. n°3. Febrer. 1909. pp.306-307.
- 122- ROONEY, op.cit. pp.120-122.
- 123- *Report of the Agricultural Department, for the Year ended 31st March, 1903*. p.8.
- 124- *Report of the Department of Agriculture for the Year ended 31st March, 1905*. p.9.
- 125- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1908*. p.9.
- 126- WEINMANN, op.cit. pp.71-73 i 90-91.
- 127- *Report of the Department of Agriculture for the Year ended 31st March, 1904*. p.30; WEINMANN, op.cit. pp.54-55; i MACHINGAIDZE, op.cit. pp.533-534.
- 128- WEINMANN, op.cit. pp.59-61.
- 129- WEINMANN, op.cit. pp.57-58 i 78-81; i ROONEY, op.cit. pp.119-120.
- 130- "The Farmers' Conference. Report of Proceedings". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. pp.xxvi-xxvii.

- 131- WEINMANN, op.cit. pp.70-71 i *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907*. p.11.
- 132- MACHINGAIDZE, op.cit. pp.536-537.
- 133- *Report of the Department of Agriculture for the Year ended 31st March, 1904*. p.24 i ROONEY, op.cit. pp.125-126.
- 134- WEINMANN, op.cit. pp.93-94 i *Report of the Department of Agriculture for the Year ended 31st March,, 1904*. p.11.
- 135- *Report of the Department of Agriculture for the Year ended 31st March, 1904*. pp.31-32.
- 136- “Editorial”. RAJ. Vol.6. n°1. Octubre. 1908. p.1.
- 137- L’any acabat el 31 de març del 1903 les despeses van ser 1.051.400 lliures i els ingressos 633.037. L’any següent eren 1.000.033 lliures i 677.477 respectivament. *The BSAC Directors’ Report and Accounts for the Year ending 31st March, 1903*. L’informe va ser presentat als accionistes el 10 d’octubre de 1904, cosa que explica la presència de les dades del 1904.
- 138- *Minutes of the Legislative Council. Third Session. Second Council. 25th May-16th June, 1904*. p.2.
- 139- *Debates of the Legislative Council. Third Session. Second Council. 1904*. p.33.
- 140- *Minutes of the Legislative Council. Second Session. Third Council. 14th-31st May, 1906*. p.2.
- 141- *Debates of the Legislative Council. Third Session. Third Council. 1907*. pp.53-54.
- 142- G 1/1/4 Carta d’Odlum a Townsend, 26/6/1903; Carta de Townsend a Newton, 7/4/1905 explicant-li les disputes amb Odlum; Carta de Townsend a Odlum, 19/9/1906; Nota manuscrita de Townsend sobre carta del Tinent Governador del Transvaal en funcions a Milton informant-lo que voldrien contractar Odlum, 24/3/1906; Nota de Newton a Townsend, 30/4/1906.
- 143- G 1/1/4 Carta de Townsend a Douglas E.Brodie, Secretari de la BSAC, Londres. 25/10/1906; ROONEY, op.cit. p.156.
- 144- ROONEY, op.cit. p.157 aporta un llistat de personal i salaris del Departament el 1899 i el 1907. El càrrec de Secretari havia passat de tenir assignat un sou de 480 lliures l’any a 1.100.
- 145- Official Yearbook, 1924. p.111.
- 146- BE 11/7/1 “Reminiscenses”, una autobiografia de Bevan. No està datada, però gràcies a diverses referències que fa al llarg del text es pot deduir que va ser escrita el 1954. p.96.
- 147- HYAM, op.cit. p.430.
- 148- JOLLIE, op.cit. p.51.
- 149- “Mashonaland Agricultural Society”. RAJ. Vol.6. n°3. Febrer. 1909. pp.291-292.

Notes al capítol 15

- 1- *The BSAC Directors’ Report and Accounts for the Year ending 31st March, 1903*. p.28.
- 2- “Editorial”. RAJ. Vol.1.n°1. Agost. 1903. p.2.
- 3- “Report of the Native Labour Enquiry Committee”. RAJ. Vol.3. n°4. Abril. 1906. p.336.
- 4- HALL, op.cit. p.95.

- 5- "The Farmers' Conference. Report of Proceedings". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. p.xxxii.
- 6- "Editorial". RAJ. Vol.1. n°4. Febrer. 1904. p.62.
- 7- "The Farmer's Conference". RAJ. op.cit. p.xxxii.
- 8- Carta a l'Editor de part d'A.S.R.Richardson, datada el 24 d'abril de 1906 i titulada "Farm Labour in Rhodesia". RAJ. Vol.3. n°5. Juny. 1906. pp.537-541. Exeter Hall era una zona de Londres on tenien la seu diverses organitzacions missioneres i filantròpiques. El lloc va passar a ser usat com a sinònim del *lobby* defensor dels drets dels pobles indígenes.
- 9- Per a una discussió de les diferents postures oficials sobre la fiscalitat vegeu GANN, 1969. op.cit. pp.175-176 i WARHURST, 1999. op.cit. pp.228-229.
- 10- ROONEY, op.cit. p.90.
- 11- GRIER, op.cit. pp.12-13.
- 12- "Report of the Native Labour Committee of Enquiry". RAJ. Vol. 3. n°4. Abril. 1906. pp.333-337.
- 13- "Report of the Native Labour Committee of Enquiry". RAJ. Vol. 3. n°4. Abril. 1906. p.337.
- 14- GANN, 1969. op.cit. pp.176-179.
- 15- *The BSAC. Report of the Ninth Ordinary General Meeting. London. 10th October. 1904.* p.18.
- 16- WARHURST, 1999. op.cit. pp.232-233.
- 17- El 1904 Milner i el Secretari de Colònies, Alfred Lyttelton, van autoritzar el reclutament de treballadors xinesos per a les mines del Rand. Milner volia accelerar la recuperació econòmica del Transvaal després de la guerra, i tenia por que la manca de treballadors ho retardés, i facilités l'acord entre els afrikaners i els anglòfons - davant de les restriccions posades per Londres - per reclamar l'autogovern. Molts liberals van protestar per les condicions de treball i pels contractes, que, per exemple, impedié als treballadors portar les seves famílies a Sud-àfrica. Quan van accedir al govern, els liberals van optar per aturar el reclutament, però sense repatriar els xinesos que ja hi eren. La decisió final es deixava en mans del futur govern autònom del Transvaal. Quan es va concedir l'autogovern, la nova administració va optar per anar repatriant els xinesos a mesura que vencien els contractes. Per a una bona discussió del tema des del punt de vista imperial vegeu HYAM, op.cit. pp.60-77 i 89-92.
- 18- Sobre la fundació i els objectius del RNLB vegeu VAN ONSELEN, 1980. op.cit. pp.103-104 i 107-110.
- 19- "Report of the Native Labour Enquiry Committee". RAJ. Vol.3. n°4. Abril. 1906. pp.333-335.
- 20- VAN ONSELEN, op.cit. pp.53-55 i 111.
- 21- Sobre les polítiques de la BSAC a Rhodèsia del Nord podeu veure GANN, 1968. op.cit. pp.83-85 i 136-144; per a les activitats del RNLB al Nord consulteu VAN ONSELEN, 1980. op.cit. pp.106-107.
- 22- VAN ONSELEN, 1980. op.cit. pp.119-123.
- 23- NEWITT, 1995. op.cit. pp.412-415
- 24- HUGHES, op.cit. pp.3-4.
- 25- Sobre les rutes migratòries vegeu VAN ONSELEN, 1980. op.cit. pp.121-122 i GELFAND, 1961. op.cit. pp.296-297
- 26- VAN ONSELEN, 1980. op.cit. p.103.

- 27- HONE, op.cit. pp.71-72.
- 28- HONE, op.cit. pp.75-76.
- 29- *The BSAC Directors' Report and Accounts for the Year ended 31st March, 1907.* pp.37-38.
- 30- "Report of the Native Labour Enquiry Committee". RAJ. Vol.3 n^o4. Abril. 1906. p.336.
- 31- RICHARDSON, A.S.R. "Farm Labour in Rhodesia". RAJ. op.cit. p.541.
- 32- *The BSAC. Report of the Twelfth Ordinary General Meeting. 15th February 1907.* pp.10-11.
- 33- Per a un estudi de la situació a Nyasaland vegeu KRISHNAMURTHY, B.S. "Economic policy: land and labour in Nyasaland, 1890-1914" dins de PACHAI, op.cit. pp.384-404.
- 34- T 2/2/12 retall del text de la pregunta de Fletcher al Consell Legislatiu, 3/7/1908.
- 35- Les discussions entre Milton i els grangers estan extretes de dos articles del Rhodesia Herald del 21 i 24 de juliol de 1908, i que es troben a l'expedient T 2/2/12 dels Arxius Nacionals.
- 36- T 2/2/12 Carta de Townsend al Secretari del Tresorer, 20/7/1908 i nota de Milton datada el 6/8/1908 a la carta anterior.
- 37- Per una discussió del tema dels arrendataris vegeu RENNIE, 1978. op.cit. pp.91-93.
- 38- RICHARDSON, A.S.R. "Farm Labour in Rhodesia". RAJ. op.cit. p.540.
- 39- "The Agricultural Union". RAJ. Vol.2. n^o6. Agost.1905. pp.190-191.
- 40- Per al sistema de "tickets" i altres condicions laborals vegeu VAN ONSELEN, 1980. op.cit. pp.96-100 i 111-112.
- 41- Sobre el treball infantil podeu consultar GRIER, op.cit. pp.13 i 16-18.
- 42- Pel paper de Clarke vegeu WARHURST, 1999. op.cit. pp.234-235.
- 43- Veure capítol 19.
- 44- Per a les reaccions dels pagesos africans a l'augment dels impostos vegeu ARRIGHI, op.cit. pp.207-208 i SCHMIDT, op.cit. pp.58-61.
- 45- VAN ONSELEN & PHIMISTER, op.cit. p.5.
- 46- Sobre els salaris podeu veure VAN ONSELEN, 1980. op.cit. pp.24-27 i VAN ONSELEN & PHIMISTER, op.cit. pp.29-30.
- 47- La Companyia de Nyasa havia obtingut de Portugal la concessió dels territoris de l'extrem nord de Moçambic. En no disposar d'una font de riquesa destacable, ni d'un comerç exterior significatiu, les autoritats van optar per l'exportació de treballadors com a font d'ingressos principal. El control de la Companyia per part de la firma sud-africana de Lewis & Marks, amb forts interessos al Rand, a partir del 1897 va reforçar aquesta orientació. Sobre els primers anys d'administració de la Companyia i els efectes de la revolta del 1906 vegeu PÉLISSIER, R. op.cit. pp.274-277 i 294-295, i VAIL, L. op.cit. pp.398-399.

Notes al capítol 16

- 1- BEVAN, "Reminiscences". pp.63-64 i 99.
- 2- V 1/2/10 "Report on Victoria Outbreak", fet pel Veterinari en Cap en funcions, i datat el 17/7/1907.
- 3- Official Yearbook, 1924. p.111. i "Report of the Chief Veterinary Surgeon" dins del *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.19.
- 4- BEVAN, "Reminiscences". pp.105-108.

- 5- Per a la política de lluita contra l'ACF a Sud-àfrica consulteu CRANEFIELD, op.cit. pp.182-201.
- 6- CRANEFIELD, op.cit. pp.201-207.
- 7- CRANEFIELD, op.cit. pp.207-208.
- 8- LAWRENCE & NORVAL, op.cit. pp.32-33.
- 9- *Minutes of the Legislative Council. Third Session. Second Council. 25th May-16th June, 1904.* p.53.
- 10- A 11 2/2/1-2 "Resolution to be Proposed by the Delegates to the Administrator on Monday 18th August 1902"; i carta de l'Administrador en funcions a la MFA, 19/8/1902.
- 11- *Minutes of the Legislative Council. First Session. Third Council. 26th April-11th May, 1905.* p.76.
- 12- *Minutes of the Legislative Council. First Session. Second Council. 6th-21st November, 1902.* p.35.
- 13- *Report of the Agricultural Department for the Year ended 31st March, 1903.* p.2.
- 14- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.4.
- 15- Per l'afer dels camells podeu consultar: *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.5.; *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.7.; *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.6.; i ROONEY, op.cit. pp.149-150.
- 16- *Report of the Agricultural Department for the Year ended 31st March, 1903.* pp.5-6.
- 17- "Suspension of Movement of Cattle". RAJ. Vol.2. n°1. Setembre. 1904. pp.13-18.
- 18- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.4.
- 19- "Suspension of Movement of Cattle". RAJ. Vol.2. n°1. Setembre.1904. pp.14-15 i 17-18.
- 20- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.4.
- 21- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.1.
- 22- "Extracts of the Report of the Chief Veterinary Surgeon", dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* pp.15-16.
- 23- "Extracts of the Report of the Chief Veterinary Surgeon", dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* pp.16-17.
- 24- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.3.
- 25- *Minutes of the Legislative Council. First Session. Fourth Council. 15th June-3rd July, 1908.* pp.107-108. Des del 1907 els diputats electes, és a dir, els representants dels colons, eren majoria al Consell. Per als canvis polítics i administratius del 1907-1908 vegeu el capítol 20.
- 26- G 1/8/1/11 "Report of the Committee Appointed in Terms of A Resolution Adopted by the Legislative Council, on the 2nd July, 1908, to Enquire into the Origin and Cause of the Outbreak of African Coast Fever at Umtali" Presented to the Legislative Council. 1909.
- 27- G 1/8/1/11 Carta de Sinclair a Townsend, 10/10/1908 i carta de Townsend a Newton, 13/10/1908.
- 28- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1908.* pp.2-3.
- 29- *Debates of the Legislative Council. First Session. Fourth Council, 1908.* p.170.
- 30- *Report of the Agricultural Department for the Year ended 31st March, 1903.* pp.4-5.
- 31- Per una descripció de la llei podeu consultar PERRY, W. "Memorandum. A Summary of Fencing and Dipping Legislation in Southern Rhodesia". Apèndix IV, dins del

- Memorandum by Mr.H.Wilson Fox Containing Notes and Information Concerning Land Policy.* BSAC. Londres. 1912. pp.159-164.
- 32- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* pp.14-15.
- 33- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.12.
- 34- *The BSAC Directors' Report and Accounts. 1906.* p.13.
- 35- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* pp.14-15.
- 36- "Veterinary Report for the Year ending 31st March, 1903". Apèndix II dins del *Report of the Agricultural Department for the Year ended 31st March, 1903.* p.36.
- 37- "Suspension of Movement of Cattle". RAJ. Vol.2. n°1. Setembre.1904. pp.15-16.
- 38- "The Farmers' Conference. Report of Proceedings" RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. pp.viii-xiii.
- 39- CRANEFIELD, op.cit. pp.225-230. Sinclair també afirmava que durant els anys 1901 i 1902 els ramats africans havien patit molts menys brots d'ACF que els europeus. Vegeu SINCLAIR, J.M. "History of African Coast Fever", apèndix del *Report of Committee of Enquiry on African Coast Fever.* Government Printer. 1910. p16.
- 40- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.3.
- 41- "Report of the Chief Veterinary Surgeon" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* pp.19-20.
- 42- *Fourth Report on African Coast Fever, by Professor Koch. 1904.* pp.3-4.
- 43- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.3.
- 44- *Debates of the Legislative Council. Third Session. Second Council. 1904.* pp.5,10, i 16-17.
- 45- *The BSAC Directors' Report and Accounts. 1903.* pp.41-42.
- 46- BEVAN, "Reminiscences". pp.116-120.
- 47- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.20.
- 48- V 1/2/10 Carta Cattle Inspector a Victoria, Abbott, al Veterinari en Cap, 28/1/1907; carta Sinclair al Secretari d'Agricultura en funcions, 4/2/1907; nota de Honey al Tresorer en funcions, 4/2/1907; nota del Comissari en Cap per als Natus en funcions, 8/2/1907; i nota manuscrita de Milton datada 11/2/1907.
- 49- Pel brot de Mzingwane podeu veure el *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* pp. 2-3; i el "Report of the Chief Veterinary Surgeon" dins de l'informe anterior. p.21.
- 50- CRANEFIELD, op.cit. pp.233-237.
- 51- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.6.
- 52- CRANEFIELD, op.cit. pp. 234-237.
- 53- *Debates of the Legislative Council. Third Session. Third Council. 1907.* pp.15-17.
- 54- Official Yearbook, 1924. p.162.
- 55- "Veterinary Report for the Year ending 31st March, 1903". Apèndix II dins del *Report of the Agricultural Department for the Year ended 31st March, 1903.* p.38.
- 56- Official Yearbook, 1924. p.163.
- 57- ROONEY, op.cit. p.142.
- 58- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.*p.2 i *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.5.
- 59- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* pp. 3-4.

- 60- A 11/2/2/3 Vol.1. Carta de P.D. McGuffie al Secretari de la BSAC, 10/10/1906.
- 61- A 11/2/2/3 Vol.1. "Memorandum" de la BSAC, sense data ni autor.
- 62- A 11/2/2/3 Vol.1. Carta de Coryndon al Secretari de la BSAC, 23/10/1906.
- 63- A 11/2/2/3 Vol.2. Carta de Honey, Secretari d'Agricultura en funcions, al Secretari Privat de l'Administrador, 20/12/1906.
- 64- *Report of the Secretary for Agriculture, for the Year ended 31st December, 1908.* p.1.
- 65- MACHINGAIDZE, op.cit. dóna una visió extremadament crítica de la política europea d'importacions i creuaments. Vegeu especialment les pp.284-290 i 293-298.
- 66- "Agricultural Co-operation in Rhodesia" Address delivered by Mr.P.J.Hannon, Superintendent of Agricultural Co-operation for the Cape Colony, at Salisbury, 12th December, 1907. RAJ. Vol.5. n°3. Febrer. 1908. pp.170-172.
- 67- MacARTHUR, C.C. "Cattle Breeding in Mashonaland". RAJ. Vol.5. n°6. Agost. 1908. pp.505-507.
- 68- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* pp.13-14.
- 69- *Report of the Secretary for Agriculture, for the Year ended 31st December, 1908.* pp.11-12.
- 70- MACHINGAIDZE, op.cit. p.291.
- 71- T 2/3/1 Carta de Newton a Townsend, 5/8/1908.
- 72- T 2/3/1 Carta de Sinclair a Townsend, 14/8/1908; de Townsend a Newton, 25/8/1908; i nota manuscrita de Taberer a la carta de Townsend.
- 73- CAIN, P.J. & HOPKINS, A.G. *British Imperialism. Innovation and Expansion, 1688-1914.* Longman. Londres. 1993. pp.248-250 i 254-255.
- 74- La correspondència referent a la proposta dels germans Bridal es pot trobar a l'expedient G 1/5/3.
- 75- G 1/5/3 "Report on visit to Rhodesia for the Department of Agriculture by R.J.Moore, Creamery Expert", datat l'11 de juliol de 1906.
- 76- G 1/5/3 Carta de Townsend al Tresorer en funcions, 23/7/1906.
- 77- "Editorial". RAJ. Vol.2. n°2. Novembre. 1904. p.40.
- 78- "The Farmers' Conference. Report of Proceedings". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. Especialment pp.xv-xvi.
- 79- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.6.
- 80- "Editorial". RAJ. Vol.3. n°4. Abril. 1906. p.331.
- 81- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.7.
- 82- ODLUM, G.M. "Agricultural Notes". RAJ. Vol.4. n°4. Abril. 1907. pp.305-306, i *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.7.
- 83- HANNON, P.J. op.cit. pp.172-175.
- 84- *Report of the Secretary for Agriculture, for the Year ended 31st December, 1908.* p.6.
- 85- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.4.
- 86- *The BSAC Directors' Report and Accounts, for the Year ending 31st March, 1903.* pp.23-25 i *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* pp.2-3.
- 87- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.3.
- 88- "The Farmers' Conference. Report of Proceedings". RAJ. Vol.2.n°3. Gener. 1905. pp.xviii-xx. *Coolie* era un mot despectiu per referir-se a les persones d'origen asiàtic, normalment indis o xinesos.
- 89- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* pp.5-6.

- 90- T 2/3/8 Carta de J.G.F.Stern, J.L.Martin i P.L.Le Roux al Comissari Civil, Melsetter, 3/12/1904; i carta de Longden a Townsend, 6/12/1904.
- 91- T 2/3/8 Carta de Townsend al Secretari del Rhodes Trust, 9/2/1905.
- 92- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.6 i *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.5.
- 93- ROONEY, op.cit. p.146.
- 94- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.3.
- 95- "Veterinary Report" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.19.
- 96- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.3.
- 97- "Report of the Chief Veterinary Surgeon" dins del *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.22.
- 98- T 2/3/8 Carta del Comissari Civil reproduïda en la carta de McDonald a Townsend, 28/5/1907.
- 99- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.7.
- 100- *Report of the Secretary for Agriculture, for the Year ended 31st December, 1908.* p.6.
- 101- "Report of the Chief Veterinary Surgeon" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.20.
- 102- BEVAN, "Reminiscences". p.148; *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.3
- 103- BEVAN, "Reminiscences". pp.167-168.
- 104- Official Yearbook, 1924. p.164; "Veterinary Report" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* pp.18-19; "Report of the Chief Veterinary Surgeon" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* pp.20-21.
- 105- Official Yearbook, 1924. p.164; "Veterinary Report for the Year ending 31st March, 1903". Apèndix II dins del *Report of the Agricultural Department for the Year ended 31st March, 1903.* p.39.
- 106- CRANFIELD, op.cit. nota a peu de pàgina n°44, pp.312-313.
- 107- "Veterinary Report" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.18.
- 108- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* pp.3-4.
- 109- "Extracts from the Report of the Chief Veterinary Surgeon" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.18.
- 110- "Report of the Chief Veterinary Surgeon" dins del *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.22.
- 111- "Report of the Chief Veterinary Surgeon" dins del *Report of the Secretary for Agriculture, for the Year ended 31st December, 1908.* p.21.
- 112- "Report of the Assistant to the Secretary for Agriculture" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.30.
- 113- G 1/3/1/2 Carta de Townsend al Tresorer en funcions, 3/8/1906; nota manuscrita de R.A.Harbord a Townsend, 4/8/1906; i nota manuscrita de Milton 5/8/1906.
- 114- G 1/3/1/2 carta de Townsend als Comissaris en Cap per als Natius de Matabeleland i Mashonaland, 20/8/1906; i respostes de Taberer (22/8/1906) i Taylor (23/8/1906).

- 115- Per a una descripció de les tècniques de fumigació, vegeu LOUNSBURY, C.P. "Locust Plagues in South Africa: Factors Accountable for Invasion. Methods of Destruction". RAJ. Vol.6. n°1. Octubre. 1908. pp.54-68.
- 116- WEINMANN, op.cit. p.123.
- 117- "Report on Work of Agriculture Laboratory" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904*. p.27.
- 118- G 1/3/1/2 Carta del Secretari d'Agricultura en funcions al Comissari per als Nadius de South Mazoe, 10/12/1906.
- 119- "Editorial". RAJ. Vol.4. n°3. Febrer. 1907. pp.201-204.
- 120- "Report on Destruction of Locusts", signat per Wilfred Honey, dins del *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907*. pp.24-26.
- 121- T 2/3/1 Carta de Newton a l'Administrador, 30/1/1908.
- 122- A 3/25/3 Vol 2. Carta de Townsend al Secretari de l'Administrador, 23/3/1899.
- 123- ODLUM, G.M. *Agricultural and Pastoral Rhodesia*. BSAC. Londres. 1907. p.7.
- 124- CAMERON, J. "The Cattle Industry in Rhodesia (continued)". RAJ. Vol.6. n°1. Octubre. 1908. p.7.

Notes al capítol 17

- 1- HYATT, op.cit. pp.223-224.
- 2- "Editorial". RAJ. Vol.1. n°2. Octubre. 1903. p.16.
- 3- VARIAN, op.cit. p.68.
- 4- MACHINGAIDZE, op.cit. pp.306-307.
- 5- RANGER, 1999. op.cit. pp.43-45.
- 6- MASONA, op.cit. p.52.
- 7- MASONA, op.cit. pp.55-56; MACHINGAIDZE, op.cit. pp.307-308.
- 8- *Debates of the Legislative Council. Second Session. Third Council. 1906*. p.22.
- 9- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904*. p.6.
- 10- Per a la Conferència Imperial podeu consultar CARRUTHERS, Jane "Lessons from South Africa: War and Wildlife Protection in the Southern Sudan, 1917-1921". *Environment and History*. Vol.3. n°3. Octubre. 1997. pp.299-321.
- 11- "Editorial". RAJ. Vol.1.n°4. Febrer. 1904. p.62.
- 12- CHURCHILL, Winston. *Mi viaje por África*. Ediciones del Viento. La Coruña. 2003. (1ª edició anglesa, 1908). p.51.
- 13- MASONA, op.cit. p.53.
- 14- MASONA, op.cit. pp.41-42.
- 15- El debat sobre la llei es pot seguir a través de les *Minutes of the Legislative Council. Second Session. Third Council. 14th-31st May, 1906*.; MASONA, op.cit. pp.19-21; i els *Debates of the Legislative Council. Second Session. Third Council. 1906*. pp.10-12, 17-18 i 30.
- 16- MUTWIRA, op.cit. pp.253-254.
- 17- *Debates of the Legislative Council. Second Session. Third Council. 1906*. pp.10-11.
- 18- *Debates of the Legislative Council. Second Session. Third Council. 1906*. pp.11-12 i MASONA, op.cit. p.19.
- 19- *Debates of the Legislative Council. Second Session. Third Council. 1906*. p.12. El resultat de la votació van ser 9 vots a favor de l'esmena, inclosos tots els diputats

- electes, i quatre en contra. A més de Townsend i Newton s'hi van oposar el representant del Departament de Justícia, Thomas Scanlen, i el Secretari en Cap, Herbert Castens.
- 20- *Debates of the Legislative Council. Second Session. Third Council. 1906.* pp.17-18 i 30.
- 21- MASONA, op.cit. pp.38-39.
- 22- G 1/1/2 Resolució de la reunió de la Gazaland Farmers' Association del dia 4 de juny de 1908, inclosa a la carta del Secretari del Departament de l'Administrador a Townsend, 23/6/1908.
- 23- G 1/1/2 Nota de Townsend adjuntada a la carta del Carta del Departament de l'Administrador al Comissari Civil, Melsetter, 27/7/1908; Carta del Comissari Civil al Secretari del Departament de l'Administrador, 6/8/1908; nota manuscrita de Newton a la carta anterior, 24/8/1908.
- 24- HONE, op.cit. p.211.
- 25- *Report of the Secretary for Agriculture, for the Year ended 31st December, 1908.* p.7.
- 26- T 2/24/9 Carta del Governador de Manica i Sofala a l'Administrador, 6/3/1907.
- 27- T 2/24/9 Carta del Controlador de Duanes d'Umtali, sense persona a qui s'adreça, 19/4/1907; nota de Milton al Tresorer, 20/5/1907; carta de l'Administrador en funcions al Governador de Manica i Sofala, 6/6/1907; i circular amb instruccions per als Controladors de Duanes, sense data.
- 28- L'estudi clàssic sobre la tripanosomiasi és FORD, John *The Role of Trypanosomiasis in African Ecology.* Clarendon Press. Oxford. 1971. La descripció de la malaltia està basada sobretot en les pp.2-3.
- 29- La discussió sobre les raons de la presència o no de mosques en una regió determinada i sobre la hipotètica adquisició d'immunitat es pot trobar a FORD, op.cit. pp.6-10 i 88-90, i a GIBLIN, J. "Trypanosomiasis Control in African History: An Evaded Issue?". *Journal of African History.* Vol.31. 1990. pp.59-80. Ambdós autors defensen l'existència de la immunitat adquirida.
- 30- Per a l'evolució històrica de la mosca tsetse a Rhodèsia vegeu FORD, op.cit. pp.65-71, 288, 293, 295 i 337-343.
- 31- *The BSAC Directors' Report and Accounts, 1897-98.* p.18.
- 32- T 2/3/14 "Some Notes upon Rhodesian Climate and Other Matters Communicated by the Rhodesia Scientific Association to the BSAC", datat el febrer de 1903, i inclòs en una carta del Comissari Civil de Bulawayo al Secretari del Departament d'Agricultura, 21/3/1903. p.60.
- 33- A 3/25/3 Vol.1. Informe del Topògraf General al Secretari en Cap, 10/11/1899.
- 34- MASONA, op.cit. p.59. i *Debates of the Legislative Council. Second Session. Third Council. 1906.* p.53.
- 35- Per la situació a Zululand podeu veure GUY, 1982. op.cit. pp.167-194.
- 36- CRANEFIELD, op.cit. p.129.
- 37- FORD, op.cit. pp.73 i 239-240.
- 38- G 1/3/2/1 Carta del Comissari en Cap per als Natus, Mashonaland, al Secretari en Cap, 12/7/1905.
- 39- G 1/3/2/1 Nota manuscrita de Sinclair a la carta anterior, datada 21/7/1905, i carta de Townsend al Tresorer, 31/7/1905.
- 40- Per a un exemple de caçadors africans col.laborant amb l'Administració en aquest tipus de campanyes a Matabeleland podeu consultar ALEXANDER, McGREGOR & RANGER, op.cit. pp.40-42.
- 41- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.3.

- 42- *Debates of the Legislative Council. Second Session. Third Council. 1906.* pp.11-12.
- 43- BEVAN, "Reminiscences". pp.192-194.
- 44- G 1/3/2/1 Extracte de l'informe de l'Inspector de Llicències adjuntat a una carta de l'Inspector de Policia, Bulawayo, al Secretari del Departament de Justícia, 17/10/1907; nota manuscrita de Newton adreçada al Fiscal General, 30/10/1907.
- 45- G 1/3/2/1 Nota de Sinclair a Townsend, 4/11/1907; carta de Townsend al Tresorer, 5/11/1907.
- 46- G 1/3/2/1 Nota de Newton a Milton, 7/11/1907 i nota de Milton a Newton, sense data.
- 47- Per a les accions de Buxton vegeu CARRUTHERS, 1997a op.cit. pp.307-308.
- 48- G 1/3/2/1 Carta d'E.N.Buxton a Brodie, de l'oficina de Londres de la BSAC, 10/12/1908; carta de Brodie a Buxton, sense data; i carta de Newton a Buxton, 24/1/1909.
- 49- *The BSAC Directors' Report and Accounts, 1903.* p.26.
- 50- *Minutes of the Legislative Council. Second Session. Second Council. 15th June-4th July. 1903.*
- 51- ODLUM, G.M. "Ostrich Farming". RAJ. Vol.1. n°6. Juny. 1904. pp.180-182.
- 52- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.2.
- 53- *Report of the Administrator, 1904-1905*, dins del *The BSAC Directors' Report and Accounts, 1904.* p.39.
- 54- "The Farmers' Conference. Report of Proceedings". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. pp.viii-x.
- 55- *The BSAC Directors' Report and Accounts, 1907.* p.43; informe de Townsend per al Tresorer sobre la seva visita a les granges de diversos districtes, datat l'11/9/1907. pp.13 i 22-23.
- 56- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* pp.7-8.
- 57- HONE, op.cit. p.210.
- 58- *Minutes of the Legislative Council. Second Session. Second Council. 15th June-4th July. 1903.*
- 59- Per als intents de domesticar i criar animals salvatges vegeu el *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.7.; SAWER, E.R., "Domestication of the Eland". RAJ. Vol.2. n°3. Gener del 1905. pp.94-95; i el *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.6.
- 60- HONE, op.cit. p.211.

Notes al capítol 18

- 1- Per a una breu descripció de les polítiques internacionals sobre boscos, amb especial atenció al Cap, vegeu BROWN, op.cit. pp.431-435.
- 2- Sobre les polítiques forestals colonials del moment consulteu NEUMANN, R.P. "Forest Rights, Privileges and Prohibitions: Contextualising State Forestry Policy in Colonial Tanganyika". *Environment and History*. Vol.3. n°1. Febrer. 1997. pp.45-68.
- 3- Sobre l'informe de Sim vegeu RANGER, 1999. op.cit. pp.42-46 i 56-59.
- 4- HUTCHINS, D.E. *Report for the Rhodes Trustees on the Matopo Park and Trees suitable for Planting there, And in Southern Rhodesia. Also a Note on Forest Policy in Rhodesia*. Ciutat del Cap. 1903. Les cites són de les pàgines 10-11, 16, 18-19 i 29.
- 5- *Report of the Agricultural Department, for the Year ended 31st March, 1903.* pp.10-11.
- 6- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.12.

- 7- SAWER, E.Reginald, "Woods and Forests. Notes on Eastern Border particularly Umtali District", datat el 17 de setembre de 1903. La cita és a la pàgina 22.
- 8- "Experimental Forestry". RAJ. Vol.1. n°1. Abril. 1903. pp.7-9.
- 9- "Experimental Forestry". RAJ. Vol.1. n°1. Abril. 1903. p.8.
- 10- T 2/3/14 "Some Notes upon Rhodesian Climate and Other Matters Communicated by the Rhodesia Scientific Association to the BSAC", febrer de 1903. p.8.
- 11- "The Farmers' Conference. Report of Proceedings". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. pp.xxiv-xxv.
- 12- "Constructive Forestry". RAJ. Vol.3. n°2. Desembre. 1905. pp.192-197. L'article està signat per l'editor de la revista, que aleshores era Sawyer.
- 13- BROWN, op.cit. pp.436-437.
- 14- "Editorial". RAJ. Vol.3. n°3. Febrer. 1906. pp.221-225.
- 15- Official Yearbook, 1924. pp.173. i *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905*. pp.13-14 i 34.
- 16- "Report of Agricultural Assistant", dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906*. p.27.
- 17- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904*. p.11.
- 18- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905*. pp.12-13.
- 19- ROONEY, op.cit. p.137. i Official Yearbook, 1924. p.173.
- 20- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906*. pp.11-12.
- 21- L 2/3/2 Carta de Wise al Representant Comercial de la BSAC, incloent-li un extracte del seu informe del 1906, 4/8/1911.
- 22- "The Agricultural Union". RAJ. Vol.2. n°6. Agost. 1905. p.191.
- 23- T 2/3/3 Informe de Townsend per a Newton, datat l'11 de setembre de 1907. pp.3 i 13-14.
- 24- WISE, C.D. "Report on Land Settlement in Southern Rhodesia". RAJ. Vol.4. n°2. Desembre. 1906. p.136.
- 25- L 2/2/169/1 Government Notice n°263 of 1904, 3/11/1904; Government Notice n°139 of 1907.
- 26- SIM, James. "Report on Forestry in Southern Rhodesia", datat el 28 de novembre de 1910. p.41.
- 27- "Report on Forestry in Southern Rhodesia", datat el 28 de novembre de 1910. p.42.
- 28- L 2/2/169/1 Cartes de J.Guiney al Magistrat Resident, 22/12/1906 i 29/12/1906; acord signat entre la BSAC i Guiney, adjuntat a carta del Magistrat Assistent, Hartley, al Secretari del Departament de Terres, 11/3/1907; carta de Montagu al Topògraf General, 7/2/1907.
- 29- L 2/2/169/1 Carta de Hobbs al Tresorer, 9/4/1907; carta del Secretari del Departament de Terres en funcions a Hobbs, 5/6/1907; cartes del Secretari del Departament de Terres en funcions a Hobbs, 5/6/1907 i 3/12/1907.
- 30- L 2/2/169/1 Carta del Secretari de l'Oficina de Finques a Hobbs, 24/7/1908.
- 31- L 2/2/169/1 Carta del Fiscal General al Tresorer, 22/7/1907.
- 32- L 2/2/169/1 Informe del Comissari de Mines, Hartley, datat el 31/7/1908; carta de C.E.Wells, al Secretari en Cap, 5/8/1908; carta de Montagu al Secretari del Departament de Finques, 15/8/1908.
- 33- L 2/2/169/1 Carta del Director de Colonització al Secretari de Mines, 11/8/1908.

- 34- L 2/2/169/1 Informe del Comissari per als Natus, Gutu, abril del 1904, inclòs a carta del Secretari en Cap al Secretari d'Agricultura, 26/5/1904; carta del Comissari per als Natus, Gutu, al Comissari en Cap en funcions, 29/7/1904; nota del Comissari en Cap en funcions per al Secretari en Cap, 29/6/1904; i nota sense data de Milton al mateix expedient.
- 35- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.12.
- 36- *Minutes of the Legislative Council. First Session. Fourth Council. 15th June-3rd July. 1908.* p.113.
- 37- G 1/9/1 Informe d'Odlum a Townsend sobre el Projecte de Colonització, sense data (sembla del desembre del 1904), i sense paginació.
- 38- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.11.
- 39- SAWER, E.R. "Constructive Forestry. The Case for Private Enterprise in Timber Planting". RAJ. Vol.3. n°1. Octubre. 1905. pp.76-77.
- 40- *Report of the Agricultural Department, for the Year ended 31st March, 1903.* pp.10-11; "Experimental Forestry". RAJ. Vol.1. n°5. Abril. 1904. pp.140-141.
- 41- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1904.* p.11.
- 42- SAWER, E.Reginald, "Woods and Forests. Notes on Eastern Border particularly Umtali District", datat el 17 de setembre de 1903. pp.5-7.
- 43- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.12.
- 44- "Report of Agricultural Assistant", dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.26.
- 45- "Experimental Forestry". RAJ. Vol.1. n°5. Abril. 1904. p.140.
- 46- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* pp.33-34; i SAWER, E.R. "Constructive Forestry". RAJ. Vol.3. n°6. Agost. 1906. pp.627-634.
- 47- WREY, P.B.S. "Tree Culture in Southern Rhodesia". Proceedings of the Rhodesia Scientific Association. Vol.VII. Part.I. Bulawayo. 1907. p.77.
- 48- "Experimental Station" dins del *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* pp.28-29.
- 49- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.11.
- 50- *Report of the Secretary for Agriculture for the Year ended 31st December, 1907.* p.13.
- 51- "Report on Experimental Station" dins del *Report of the Secretary for Agriculture, for the Year ended 31st December, 1908.* pp.24-25.
- 52- *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* p.13.
- 53- SAWER, E.R. "Boxwood". RAJ. Vol.2. n°2. Novembre. 1904. pp.68-69. L'article està signat "Editor", que aleshores era Sawyer.
- 54- La correspondència sobre la demanda de bruc es troba a l'expedient GF 2/1/1.
- 55- WEINMANN, op.cit. pp.129-130.
- 56- "Experimental Forestry". RAJ. Vol.1. n°5. Abril. 1904. p.139.
- 57- T 2/3/3 Informe de Townsend a Newton sobre la seva visita al districte d'Inyanga, datat el 29/10/1907, pp.3-4.
- 58- *Minutes of the Legislative Council. Third Session. Third Council. 6th-15th May. 1907.* p.40 i *Debates of the Legislative Council. Fourth Session. Third Council. 1907.* p.29. i *Third Session. Third Council. 1907.* p.40.
- 59- GF 2/1/6 Carta de Taylor al Secretari de la RLOFA, 24/6/1907, i circulars diverses adreçades als Comissaris per als Natus.

Notes al capítol 19

- 1- PALMER, 1977a op.cit. pp.60-61.
- 2- "The Farmers' Conference. Report of Proceedings". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. p.xxxiii.
- 3- WEINMANN, op.cit. pp.143-144.
- 4- ROONEY, op.cit. pp.62-63.
- 5- HONE, op.cit. pp.222-224.
- 6- G 1/9/1 Land Settlement Committee (Report: Part II), datat el 20 de febrer del 1905, sense paginació.
- 7- G 1/9/1 Carta de Townsend a H.Marshall Hole, 3/8/1905.
- 8- G 1/9/1 Informe d'Odlum a Townsend sobre el Projecte de Colonització, sense data (sembla del desembre del 1904), i sense paginació.
- 9- WISE, C.D. "Report on Land Settlement in Rhodesia". RAJ. Vol.4. n°2. Desembre. 1906. pp.114-137.
- 10- WISE, C.D. "Report on Land Settlement in Rhodesia". RAJ. Vol.4. n°2. Desembre. 1906. p.132.
- 11- G 1/9/1 Informe d'Odlum a Townsend sobre el Projecte de Colonització, sense data (sembla del desembre del 1904), i sense paginació; "Report of Agricultural Assistant" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905*. pp.23-28.
- 12- ODLUM, G.M. "A Review by the Agricultural Assistant". RAJ. Vol.3. n°4. Abril. 1906. pp.348-354.
- 13- A 11 2/2/1-2 "Mr.Gordon's Report supplementary notes", sense data. p.2.
- 14- Carta a l'editor del bisbe de Mashonaland, W.T.Gaul. RAJ. Vol.3. n°4. Abril. 1906. pp.378-379. Èmfasi a l'original.
- 15- G 1/9/1 "Opinion of the Farmers' Convention". Informe sobre l'opinió dels grangers en referència al Pla de Colonització, sense data, probablement finals del 1904.
- 16- G 1/9/1 Informe d'Odlum a Townsend sobre el Projecte de Colonització, sense data (sembla del desembre del 1904), i sense paginació.
- 17- A 11 2/2/1-2 "Mr.Gordon's Report supplementary notes", sense data. p.2.
- 18- G 1/9/1 Informe d'Odlum a Townsend sobre el Projecte de Colonització, sense data (sembla del desembre del 1904), i sense paginació
- 19- HYATT, op.cit. pp.92-93.
- 20- HAILEY, Lord. *An African Survey. A Study of Problems Arising in Africa South of the Sahara*. Oxford University Press. Londres. 1938. pp.815-816.
- 21- Per a la política colonitzadora dels liberals vegeu HYAM, op.cit. pp.168-170 i 195-196.
- 22- A 11/2/2/11 Carta del Secretari Privat de l'Administrador al Secretari de la BSAC, Londres, 9/4/1903.
- 23- WISE, C.D. "Report on Land Settlement in Rhodesia". RAJ. Vol.4. n°2. Desembre. 1906. p.127.
- 24- HANNON, P.J. op.cit. p.167.
- 25- MACHINGAIDZE, op.cit. p.8. i ROONEY, op.cit. p.63.
- 26- *The BSAC Directors' Report and Accounts. 1901-1902*. p.25.
- 27- A 11 2/2/1-2 Carta de Grey a Milton, 23/2/1904; carta de Milton a Grey, 26/2/1904 i telegrama de L.L.Michell a Milton, 2/3/1904.
- 28- Per a l'Exèrcit de Salvació i els colons italians vegeu ROONEY, op.cit. pp.110-111.

- 29- FAIRBRIDGE, op.cit. pp.127-131, 142-143 i 170-171.
- 30- ZVOGBO, 1996. op.cit. pp.66-67, 70-71 i 80-81.
- 31- "The Farmers' Conference. Report of Proceedings". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. p.xxxiii-xxxiv.
- 32- ROONEY, op.cit. pp.98-99.
- 33- "The Rhodesian Agricultural Union". RAJ. Vol.3. n°6. Agost. 1906. pp.570-571.
- 34- *Minutes of the Legislative Council. Third Session. Third Council. 6th May-15th May. 1907.* p.57.
- 35- T 2/3/3 Informe de Townsend al Trosorer sobre la seva visita a les granges de diversos districtes, datat l'11 de setembre de 1907. pp.14-15.
- 36- G 1/9/1 Informe d'Odlum a Townsend sobre el Projecte de Colonització, sense data (sembla del desembre del 1904), i sense paginació.
- 37- G 1/9/1 Carta de H.R.Cumming a Townsend, 15/12/1904.
- 38- WISE, C.D. "Report on Land Settlement in Rhodesia". RAJ. Vol.4. n°2. Desembre. 1906. p.135.
- 39- ODLUM, G.M. "Agricultural and Pastoral Rhodesia". BSAC. Londres. 1907. p.3.
- 40- HANNON, op.cit. pp.185-187.
- 41- HONE, op.cit. pp.220-221.
- 42- *Minutes of the Legislative Council. Second Session. Second Council. 15th June-4th July. 1903.* p.87.
- 43- "Editorial". RAJ. Vol.1. n°1. Agost. 1903. pp.1-2.
- 44- "Report of the Agricultural Assistant" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1905.* pp.28-34.
- 45- "Editorial". RAJ. Vol.4. n°1. Octubre. 1906. pp.3-5.
- 46- G 1/5/3 "Report on visit to Rhodesia for the Department of Agriculture by R.J.Moore, Creamery Expert". pp.7-8.
- 47- *Minutes of the Legislative Council. Third Session. Third Council. 6th May-15th May. 1907.* p.50.
- 48- *Minutes of the Legislative Council. First Session. Fourth Council. 15th June-3rd July. 1908.* pp.49 i 69.
- 49- WISE, C.D. "Report on Land Settlement in Rhodesia". RAJ. Vol.4. n°2. Desembre. 1906. pp.127-128.
- 50- KENNEDY, op.cit. pp.5-6; i DOTSON, F. & DOTSON, L.O. "The Economic Role of Non-Indigenous Ethnic Minorities in Colonial Africa" dins de GANN, L.H & DUIGNAN, P. (eds). *Colonialism in Africa. Vol.4. The Economics of Colonialism.* Cambridge University Press. Cambridge. 1975. pp.577-580.
- 51- WEINMANN, op.cit. pp.146-147 i MACHINGAIDZE, op.cit. pp.8-10.
- 52- *Departmental Notice* on el Departament d'Agricultura demanava als grangers que li fessin arribar les condicions de contractació de "joves anglesos" que volien aprendre l'ofici. RAJ. Vol.3. n°1. Octubre. 1905. p.216.
- 53- G 1/9/1 Informe d'Odlum a Townsend sobre el Projecte de Colonització, sense data (sembla del desembre del 1904), i sense paginació.
- 54- ODLUM, G.M. "Agricultural and Pastoral Rhodesia". BSAC. Londres. 1907. pp.4 i 9.
- 55- HONE, op.cit. pp.13-15.
- 56- HODDER-WILLIAMS, op.cit. pp.44-45.
- 57- KENNEDY, op.cit. pp.13-14.

- 58- *Report of the Secretary for Agriculture, for the Year ended 31st December, 1908.* pp.1-2.
- 59- Per a dos estudis excel·lents sobre les relacions entre els grangers i els treballadors africans al Natal i al Transvaal, així com de la ideologia dels colons, vegeu els articles MORRELL R. "'Synonymous with Gentlemen'? White Farmers, Schools and Labor in Natal, c.1880-1920" i VAN ONSELEN, C. "Paternalism and Violence on the Maize Farms of the South-Western Transvaal, 1900-1950" dins de JEEVES, A. & CRUSH, J. (eds). *White Farms, Black Labor. The State and Agrarian Change in Southern Africa, 1910-1950.* University of Natal Press. Pietermaritzburg. 1997. pp.172-191 i 192-213 respectivament. La cita és de la pàgina 178.
- 60- HYATT, op.cit. pp.180-181.
- 61- KENNEDY, op.cit. 19-21.
- 62- ROONEY, op.cit. pp.138-139.
- 63- HONE, op.cit. pp.33-36.
- 64- "Report of Agricultural Assistant" dins del *Report of the Department of Agriculture, for the Year ended 31st March, 1906.* p.21.
- 65- T 2/3/3 Informe de Townsend al Tresorer sobre la seva visita a les granges de diversos districtes, datat l'11 de setembre de 1907. pp.1-2.
- 66- ROONEY, op.cit. p.164.
- 67- Per a la crisi del 1904 vegeu HONE, op.cit. pp.159-163.
- 68- ROONEY, op.cit. pp.60-61 i HONE, op.cit. pp.164-167.
- 69- Per a la fundació de la ICAUSA vegeu "The Farmers' Conference. Report of Proceedings". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. p.xxxv-xxxvi.
- 70- Sobre la Conferència fundacional de la RAU vegeu l'*Official Yearbook, 1924.* pp.311-312 i "The Farmers' Conference. Report of Proceedings". RAJ. Vol.2. n°3. Gener. 1905. pp.i-xxxv.
- 71- ROONEY, op.cit. pp.165-166.
- 72- HONE, op.cit. 170-172.
- 73- PHIMISTER, 1988. op.cit. pp.61-62.
- 74- HONE, op.cit. p.227.
- 75- PALMER, 1977a op.cit. pp.61-63.
- 76- THORNTON, op.cit. pp.26-27.
- 77- *Minutes of the Legislative Council. First Session. Fourth Council. 15th June-3rd July. 1908.* p.94.
- 78- KENNEDY, op.cit. Table 4, p.197 i Table 5 p.198.

